VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
18 B
10

A I a 108 f 2

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσάτων, γενόμενον ἐπίσκοπον ἐν Ἀντιοχείᾳ.

BEATI DIONYSII

ARCHIEPISGOPI

ALEXANDRINI

Epiſtola aduerſus Paulum Samoſatenſem Epiſcopum Antiochiæ.

Franciſco Turriano Societatis Ieſu Interprete.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE
Ex Typographia Vaticana. M D C VIII.
De licentia Superiorum.

SANCTVS HIERONYMVS
IN LIBRO DE SCRIPTORIBVS
ECCLESIASTICIS.

DIONYSIVS Alexandrinæ vrbis Epiſcopus, ſub Heracla ſcholam κατηχήσεων presbyter tenuit, & Origenis valde inſignis adiutor fuit. Hic in Cypriani & Africanæ ſynodi dogma conſentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuerſos plurimas miſit epiſtolas, quæ vſque hodie extant: & ad Flauianum Antiochenæ vrbis Epiſcopum ſcripſit de pœnitentia,& ad Romanos per Hippolytum alteram: ad Xyſtum,qui Stephano ſucceſſerat, duas epiſtolas: & ad Philemonem, & ad Dionyſium, Romanæ Eccleſiæ presbyteros, duas epiſtolas: & ad eumdem Dionyſium poſtea Romæ Epiſcopum: & ad Nouatianum cauſantem quòd inuitus Romæ Epiſcopus ordinatus eſſet; cuius epiſtolæ hoc exordium eſt: Dionyſius Nouatiano fratri ſalutem. Si inuitus, vt dicis, ordinatus es, probabis cum volens ſeceſſeris. Eſt eius ad Dionyſium & ad Didymum altera epiſtola: & ἑορταστικαὶ de Paſcha plurimæ declamatorio ſermone conſcriptę; & ad Alexandrinam eccleſiam de exilio; & ad Heraclam in Aegypto Epiſcopum; & alia de mortalitate,& de Sabbato, & περὶ γυμνασίου, & ad Hermammonem, & alia de perſecutione Decij: & duo libri aduerſum Nepotem Epiſcopum, qui mille annorum corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeuerat; in quibus & de Apocalypſi Ioannis diligentiſſime diſputat: & aduerſum Sabellium, & ad Ammonem Beronices Epiſcopum, & ad Teleſphorum,& ad Euphran; & quatuor libri ad Dionyſium Romanæ vrbis Epiſcopum; & ad Laodicenſes de pœnitentia; item ad Cononem de pœnitentia, & ad Origenem de martyrio; ad Armenos de pœnitentia, & de ordine delictorum; de natura ad Timotheum,de tentationibus ad Euphranorem. Ad Baſilidem quoque multæ epiſtolæ; in quarum vna ſe aſſerit etiam in Eccleſiaſten cœpiſſe ſcribere commentarios. Sed aduerſus Paulum Samoſatenum ante paucos dies quàm moreretur,inſignis eius fertur epiſtola. Moritur duodecimo Gallieni anno.

De ſcriptis Dionyſij Epiſcopi Alexandrini.

Euſebius lib. vi. & vij. hiſt. Eccl. Dionyſium multa ſcripſiſſe commemorat, quorum hodie fragmenta illa ſolum extant quæ ipſe hiſtoriæ ſuæ inſeruit. Ea vero quæ recenſet, hæc ſunt,

De pœnitentia, & de Martyribus Alexandriæ ſub Decio, ad Fabium*(Flauianũ)* Epiſcopum Antiochenũ. *Lib.6.c.34.& 36.*

Ad Nouatum *(Nouatianum vocat Hierony.)* presbyterum, Eccleſiam Romanam perturbantem. *Ibid.c.37.*

De pœnitentia ad Aegyptios, in qua de lapſis ſententiam ſuam ponit, & ordines delictorum. *Eod.lib.c.38.*

De pœnitentia ad Cononem Hermopolitanum Epiſcopum. *Ibid.*

Ad Eccleſiam Alexandrinam hortatoria. *Ibid.*

De martyrio ad Origenem. *Ibid.*

De pœnitentia ad Laodicenos, quorum Epiſcopus erat Thelymidres. *Ibid.*

De pœnitentia ad Armenios, quorum Epiſcopus erat Meruſanes. *Ibid.*

Ad Cornelium Epiſcopum Romanum, accepta eius contra Nouatum epiſtola: vbi meminit ſynodi Antiochenæ contra Nouatianos,& Fabij Antiocheni obitus. *Ibid.*

Ad Romanos διακονικὴ, per Hippolytum miſſa. *Ibid.*

De pace ad eoſdem alia. *Ibid.*

De pœnitentia ad eoſdem alia. *Ibid.*

Ad Confeſſores Romæ exiſtentes, qui Nouato adhærebant. *Ibid.*

Ad eoſdem Confeſſores, ad Eccleſiam iam conuerſos duæ: & aliæ ad alios complures. *Ibid.*

De Baptiſmo prima,ad Stephanum Papam. *Lib.7.c.2.& 4.*

De Baptiſmo ſecunda, ad Xyſtum Papam, in qua meminit Sabellianæ hæreſis in Pentapoli exortæ, & epiſtolarum ad Dionyſium & Philemonem Presbyteros Rom. *Ibid.c.4 & 5.*

De Baptiſmo tertia, ad Philemonem Presbyterum Romanum, vbi meminit ſynodi Iconienſis & Synadicenſis. *Ibid.c.6.*

De Baptiſmo quarta, ad Dionyſium tunc Presbyterum Rom. in qua etiam ſcribit contra Nouatum. *Ibid.c.7.*

De Baptiſmo quinta, ad Xyſtum Papam, in qua de quodam qui ab hæreticis olim baptizatus,petebat rebaptizari. *Ibid.c.8.*

De Baptiſmo ſexta, à Dionyſio & Eccleſia Alexandrina ad Xyſtum & Eccleſiam Romanam. *Ibid.*

De

De Luciano ad Dionyſium Epiſcopum Romanum. *Ibid.*
De exilio & perſecutione ſua, & de ijs quæ ſub Decio à Valeriano paſſus eſt, ad Germanum Epiſcopum ſcripta prouinciam adhuc regente Aemiliano. *Lib 6.c.33. & lib.7.c.10.*
Paſchalis, ἑορταστικὴ ad Flauium, per hæc tempora ſcripta. *Lib.7.c.15.*
Paſchalis altera ad Domitium & Didymum, in qua canonem octennij tradit,& Paſcha non niſi poſt æquinoctium vernum celebrandum eſſe docet; & de Confeſſoribus ſub Aemiliano. *Ibid.c.10. & 15.*
Paſchalis tertia ad Presbyteros Alexandrinos. *Ibid. c.15.*
Paſchalis quarta ad Alexandrinos,poſt reditum eius ab exilio, cum ſeditio orta eſſet Alexandriæ,ſcripta ex ipſa vrbe. *Ibid.*
Paſchalis quinta ad Hieracem Epiſcopum Aegyptium, in qua meminit ſeditionis vrbis Alexandrinæ. *Ibid.c.16.*
Paſchalis ſexta ad Alexandrinos, graſſante peſtilentia poſt ſeditionem. *Ibid.c.17.*
Paſchalis ſeptima ad Aegyptios, reddita pace ciuitati: & alijs aliæ. *Ibid.c.18.*
De Sabbato. *Ibid.*
De gymnaſio,ſiue de exercitio. *Ibid.*
De perſecutione Decij & aliorum qui eum ſubſecuti ſunt: & de pace ſub Gallieno, anno eius nono ſcripta, ad Hermammonem & fratres in Aegypto. *Lib.7.c.1.9.& 18.*
De promiſſionibus, aduerſus Nepotem Epiſcopum Aegypti, Chiliaſtarum auctorem, libri duo, in quorum poſtremo diſſerit de Apocalypſi B.Ioannis. *Ibid.c.19.*
Contra Sabellium, ad Ammonem Epiſcopum Berenicenſem plures epiſtolæ. *Ibid. c.21.*
Contra eumdem,ad Teleſphorum. *Ibid.*
Hanc & ſequentem citat S.Athan.in epiſt.de ſententia Dionyſii Alex.
Contra eumdem,ad Euphranorem. *Ibid.*
Contra eumdem,ad Ammonem & Euporum. *Ibid.*
De eodem argumento libri quatuor,adDionyſium Papam. *Ibid.*
Ex ijs aliqua referuntur ab Athanaſio in lib. de decretis Nicenæ Synodi ſuper hæreſi Ariana.
De natura,ad Timotheum filium. *Ibid.*
De tentationibus, ad Euphranorem. *Ibid.*
Ad Baſilidem Epiſcopum Pentapolis plures epiſtolæ, *quarum vna tantum nunc extat, in qua reſpondet quatuor eius interrogationibus. Eam ex Theodoro Balſamone hic adiecimus. In alia ſe*

in

in principium Eccleſiaſtes ſcripſiſſe ait.

Et fere hæc eadem repetuntur à Niceph. lib. 5. & 6. hiſt. Eccl. qui addit c. 4. Dionyſium ſcripſiſſe Epiſtolam de lapſis in Eccleſiam recipiendis: quæ fortaſſe illa eſt, quam Euſebius ad Aegyptios ſcriptam eſſe dicit de pœnitentia.

S. Athanaſius in epiſtola de ſententia Dionyſii Alex. aduerſus Arianos, ſcribit Dionyſium compoſuiſſe volumen contra Sabellij ſectatores & Arij dogmata: *in cuius explicationem, & criminis ſibi obiecti defenſionem opus edidit ſub nomine* Elenchi & Apologiæ: *& in eo ipſemet teſtatur ſe aliam ſcripſiſſe epiſtolam, vt ſe de crimine purgaret: quam idem Athanaſius in tract. de decretis Nicænæ Synodi ſuper hæreſi Ariana, ad Dionyſium Epiſcopum Rom. miſſam fuiſſe dicit. Plura, ex eo potiſſimum libro qui* Elenchus & Apologia *inſcribitur, atque ex alijs etiam eius operibus adducit teſtimonia idem Athanaſius locis citatis, ad oſtendendam Dionyſii rectam fidem, illumq. cum Arianis non ſenſiſſe, vt ijdem falſa calumnia contendebant.*

Photius in Bibliotheca, cap. ccxxxij. ex Stephano Tritheita cognomento Gobaro.

Origenem & Theognoſtum magnus ille Athanaſius Alexandrinus in multis libris admittit: & Titus Boſtrorum, & Gregorius Theologus in epiſtolis eumdem Philocalum nominat: & Nyſſænus laudabiliter eius mentionem facit: & Dionyſius Alexandrinus ad hunc eumdem ſcribit: & poſt mortem illius ſcribens ad Theotecnum Cæſarienſem Epiſcopum, laudat Origenem, &c.

Anaſtaſius Nicænus quæſt xxiij. in Geneſim, quæ Græce habetur, citat fragmentum Dionyſii Alex. ex ſermone contra Origenem: qui fortaſſe eſt alterius Dionyſii, cum hic noſter Origenis fautor fuerit, vt ſcribit Hieronymus, illumq. laudauerit, vt ait Photius.

Ioannes etiam Cypariſſiota Decad. 1. c. 1. & Decad. 2. c. 2. adducit verba Dionyſii Alex. ex annotationibus in Dionyſium Areopag. Sed hic Dionyſius qui ſcripſit ſcholia in Dionyſium Areopagitam, à Niceta Choniate lib. 2. Theſauri cap. 15. appellatur rhetor, & idem fortaſſe erit apud vtrumque auctorem, & hoc noſtro poſteriorem.

Euthymius in Panoplia, tit. xij. c. 29. citat epiſtolam Dionyſii ad Dionyſium Epiſcopum Rom. de qua Euſebius & Athanaſius: citat etiā orationem ſecundam aduerſus Sabellianos.

De

De ſcriptis eius contra Paulū Samoſatenū hæc habet Euſeb. lib.7.c.22.
Demetriano Antiochiæ mortuo, Epiſcopatum illius Paulus Samoſatenus ſuſcepit. Quoniam vero humiliter ille & abiecte, contraq. doctrinam Eccleſiaſticam de Chriſto ſentiebat, nempe quòd natura communis homo perinde atque nos ſit, Alexandrinus Dionyſius ad Synodum vocatus, ſenectutem pariter & corporis imbecillitatem cauſatus, aduentum ſuū diſtulit, & interim per epiſtolam ſententiam ſuam de quæſtione illa expoſuit. Reliqui autem Eccleſiarum Paſtores Antiochiam cuncti accurrerunt.

Et Nicephorus lib,6. c.24. Scripſit itidem Dionyſius contra Paulum Samoſatenum & Manetem, qui eo tempore extiterunt. *Et cap. 27.* Dionyſius Paulum litteris eſt cohortatus; & ad eos qui illi adhærebant, ſententiam ſuam de propoſita quæſtione miſit.

Synodus Antiochena ſecunda, quæ Samoſatenum damnauit, in epiſtola ad Dionyſium Epiſcopum Romanum & Maximum Alexandrinum, apud Euſeb. lib.7. c.24.
Multos quidem etiam ex remotioribus Epiſcopis ad medendum lethiferæ doctrinæ litteris noſtris huc vocauimus, ſicut & Dionyſium Alexandrinæ & Firmilianum Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopos, viros in Domino beatos, quorum alter cum huc Antiochiam ſcriberet, ducem erroris ne ſalutare quidem dignatus eſt, neque ad illius perſonam, ſed ad totam parœciam ſcripſit; cuius etiam exemplum ſubijcimus: Firmilianus vero bis venit &c. *Tertio veniens ad ſecundam Synodum Tarſi obijt.*

Theodoretus lib.2. hæretic. fabul. cap.de Paulo Samoſateno.
Et Dionyſius quidem Alexandrinus Epiſcopus, qui fuit doctrina inſignis, peregrinationem non ſuſcepit propter ſenectutis imbecillitatem; litteris autem ei ſuaſit quæ conueniebant; & Epiſcopos qui ſimul congregati erant, ad zelum pro pietate ſuſcipiendum excitauit.

Nicetas Choniates lib.4. Theſauri, de hæreſi Pauli Samoſateni.
Magnus autem ille Dionyſius Alexandrinus præ ſenio intereſſe non potuit Concilio, litteris tamen eos qui conuenerant, ad veritatis propugnationem exacuit.

§. Atha-

S. Athanaſius in epiſt. quòd Nicæna Synodus congruis & pijs verbis expoſuit quæ decreuit, & in epiſt. de ſententia Dionyſii Alex. contra Arianos, teſtatur, vocem illã ὁμοούσιον, non fuiſſe primum adinuentam à Patribus Concilij Nicæni, ſed acceptam ab antiquioribus, & nominatim à Dionyſio Alexandrino: qui Dionyſius in hac epiſt. contra Paulum Samoſaten. pag. 9. ait: Et quem ſancti patres homouſion Patri vocauerunt.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσατέων, γενόμενον ἐπίσκοπον ἐν Ἀντιοχείᾳ.

BEATI DIONYSII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

Epiſtola aduerſus Paulum Samoſatenſem Epiſcopum Antiochiæ.

Διονύσιος, καὶ οἱ συμπρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΚΑὶ πρότερόν σου *γράψαντος, ἀντεγράψαμεν, ἐξελκόμενοί σε εἰς τὸ ἀπαρακαλύπτως εἰπεῖν, ὃ βούλει· καὶ νῦν γράφομεν, ὡς οἷόν τε, περὶ ὧν δεύτερον εἴρηκας, δηλοῦντες, ὅτι σαθρὸν ἕκαστον ῥῆμα τῶν ἐπισυλλεχθέντων, οὐδεμιᾶς ἔχον πληροφορίας ‖ ἀπόδοσιν, ἱκανῶς δὲ δυνάμενα ἀνατρέπεσθαι, τὰ δόξαντά σοι προπετῶς ἀποφήνασθαι, δύο ὑποστάσεις λέγοντός σου, καὶ δύο πρόσωπα τοῦ ἑνὸς ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ δύο χριστούς, καὶ δύο υἱούς· ἕνα φύσει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ προϋπάρχοντα, καὶ ἕνα

*συγγρά-

‖ ἀπόδειξιν

Dionyſius & compresbyteri Eccleſiæ Alexandrinæ, in Domino ſalutem.

REſcripſimus ad ea quæ prius ſcripſiſti, vt eliceremus te ad dicendum aperte, quod vis dicere: & nunc pro viribus ſcribimus, de quibus iterum dixiſti; oſtendentes ſingula verba quæ à te rurſus collecta ſunt, friuola ac vitioſa eſſe, nullam certæ ac veræ rationis concluſionem habentia. ſatis vero refelli poſſe quæ tibi viſum eſt temere ac præcipitanter enuntiare, cum dicis duas hypoſtaſes eſſe, & duas perſonas vnius & ſolius Chriſti; & duos Chriſtos, ac duos filios: vnum natura filium Dei, qui fuit ante ſæcula; &

vnum homonyme Chriſtũ, & filium Dauid, qui nõ fuit ante, & fuit in tempore, & ſecundũ beneplacitum Dei accepit nomen filij; ſicut ciuitas accipit nomen domini, & domus nomen eius qui eam ædificauit.] Volens ignoras, ò amice, vnum & vnigenitũ filium Dei prædicatũ eſſe, vt ſcripturæ diuinitus afflatæ de eo teſtantur, & Chri-
1.Cor.2. ſtum IESVM vocatum dominũ gloriæ, ſicut de eo dictũ eſt, qui propria paſſione ſaluos facit credentes in eum, ſecundũ diui nitatẽ, inquam, ſaluos facit, & non ſecũdum humanitatẽ. Ipſe
Math.1. enim, inquit, ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Solus enim Deus poteſt ſaluos facere à peccatis, ſicut is, cui debetur, ſolus poteſt remittere
Micha.7. & cõdonare debitũ. Quis enim Deus ſicut tu, auferens iniquitates, & preteriens peccata? Audi igitur & intellige contra ea quæ à te dicta ſunt; & aduerte quæ à te dicuntur. Homo maioribus à Deo gratijs eius beneplacito honoratus, præſertim cùm magis Deo probaretur vitam ducendo ſtudioſam. In Chriſto IESV nihil horum ſpectatum eſt. Non fuit in eo propter prudentiam ſtudiũ laboris, neque propter temperantiam ciborum abſtinentia, (1) vt pote qui modum humanum ſuperaret. At Ioannes quidem in
Math.11. admiratione erat, cum neque pane veſceretur, neque vinum biberet:

ἕνα καθ' ὁμωνυμίαν Χριστὸν, καὶ υἱὸν τοῦ Δαυὶδ, μὴ προϋπάρχοντα, καὶ καιροῖς ὑπάρξαντα, καὶ κατ' εὐδοκίαν θεοῦ εἰληφότα τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ, ὡς ἂν πόλις τοῦ δεσπότου, καὶ οἰκία τοῦ κτίσαντος. ἑκὼν λέληθας, ὦ ἑταῖρε; ὅτι εἷς κεκήρυκται, καὶ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὡς μαρτυροῦσι περὶ αὐτοῦ αἱ θεόπνευστοι γραφαὶ, καὶ Χριστὸς Ἰησοῦς καλούμενος, ὁ κύριος τῆς δόξης, ὡς εἴρηται περὶ αὐτοῦ· ὁ καὶ σώζων τοὺς πιστεύοντας ἐπ' αὐτὸν ἰδίῳ πάθει, θεϊκῶς σώζων, καὶ οὐκ ἀνθρωπίνως· αὐτὸς γάρ, φησι, σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· μόνῳ γὰρ θεῷ ἐξ ἁμαρτιῶν δυνατὸν σώζειν, ὥσπερ καὶ τῷ χρεωστουμένῳ τὸ ἄφεσιν παρασχεῖν· τίς γὰρ θεὸς, ὥσπερ σὺ, ἐξαίρων ἀνομίας, καὶ ὑπερβαίνων ἁμαρτίας; ἄκουε, καὶ σύνες πρὸς τὰ εἰρημένα ὑπὸ σοῦ· καὶ πρόσχες τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις. ἄνθρωπος εὐδοκίᾳ ὑπὸ θεοῦ μείζοσι τιμώμενος χάρισιν, ὅταν καὶ μειζόνως εὐδοκιμῇ ἐν θεῷ, ἐν πολιτείᾳ ἐναρέτῳ· οὐδὲν τούτων τεθεώρηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὔτε φρονήσεως χάριν φιλοπονία· οὐδὲ διὰ σωφροσύνην ἡ σιτίων ἀποβολὴ ὑπερβαίνοντι τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐθαυμάζετο, μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων·

Χρι-

Χριστὸς δὲ ἐμαρτυρεῖτο ἐσθίων, καὶ πίνων· καὶ ὁ μὲν, ἐν ἐρημίᾳ διάγων, ἀσκητικὸν ἐτέλει βίον πρὸς ἀρέσκειαν θεοῦ· ὁ δὲ κύριος Ἰησοῦς, συνῆν μὲν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ λοιποῖς, οὐ χωριζόμενος τῶν μετ' αὐτοῦ· καὶ παρὰ τοῦτο ἐδείκνυτο Χριστοῦ διαφορὰ πρὸς Ἰωάννην μεγάλη τῇ καθαρότητι, καὶ ἀσυγκρίτῳ δικαιοσύνῃ· ὅτι Ἰωάννης μὲν ἔργον ἦν δικαιοσύνης· Ἰησοῦς δὲ φύσις. οὐκοῦν ἄτοπόν ἐστι τὸ λέγειν ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, ἢ δεδοκεῖσθαι παρὰ θεοῦ παρὰ πάντας ἀνθρώπους εἰς θεοῦ κατοίκησιν, ἄνευ τῆς ἀσκητικῆς, καὶ ἐπιπόνου δικαιοσύνης. ὁ γὰρ Χριστὸς οὐκ ὀνόματι μόνῳ, ἀλλ' ἀληθείᾳ πρὸ αἰώνων ὢν λόγος, Χριστὸς κύριος, Ἰησοῦς· αὐτὸς γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ σαρκωθεὶς ἐκ Μαρίας. οὐ γὰρ κεκλήρωται χρίσιν, ὡς ἡμεῖς ἐπίκτητον ἐκληρώθημεν, οὔπω χριστοὶ πρὸ τούτου καλούμενοι· αὐτὸς δὲ ἀεὶ Χριστὸς κύριος κηρύττεται, ὡς ὤν. εἰ γὰρ μὴ ἦν αὐτόχρισμα ὁ Χριστὸς, ἄρα περισσῶς γράφει Παῦλος, λέγων· ὅτι ὁ Ἰσραὴλ ἔπινεν ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· καὶ ὅτι Χριστὸς ἦν ἡ πέτρα. εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἦν, ἄρα, ὃ μὴ γένοιτο, οὔτε λόγος ἦν· σὺ γὰρ λέγεις, ὅτι πρὸ Μαρίας οὐκ ἦν. Ἱερεμίας δὲ λέγει συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ ἱεροῦ διδασκάλου, ὅτι·

beret: Chriſtus vero (vt Scriptura teſtatur) edebat & bibebat. atque ille quidem in ſolitudine viuens, aſceticam vitam degebat, vt Deo placeret: Dominus vero IESVS verſabatur cum Apoſtolis & reliquis, non ſeparatus ab eis quibus cum erat. & ob id plane apparebat quòd Chriſtus magna puritate & iuſtitia incomparabili, Ioanni antecelleret; quia in Ioanne quidem erat opus & labor iuſtitiæ, (2) in IESV vero natura. Abſurdum igitur eſt dicere, hominem Chriſtum magis Deo placuiſſe, quàm omnes homines, ad habitandũ in eo, idq. ſine dura & laborioſa exercitatione iuſtitiæ. Chriſtus enim non ſolo nomine, ſed veritate eſt Chriſtus IESVS, qui eſt ante ſæcula Verbum, ipſe factus eſt homo ex Maria incarnatus. Non enim ſortitus eſt vnctionem externam, ſicut nos ſortiti ſumus, qui ante non vocabamur chriſti: ipſe vero ſemper prædicatur Chriſtus Dominus, vt qui eſt. Niſi enim eſſet Chriſtus † ipſa per ſe res, an nõ ſuperuacanee ſcriberet Paulus, quòd Iſrael bibebat ex petra ſpirituali, conſequente eos petra, & quòd petra erat Chriſtus? Si igitur Chriſtus nõ erat, (quod abſit) neque Verbum erat. tu vero dicis, quòd (3) ante Mariã non erat. at (4) Hieremias dicit, atteſtante ſimul ſacro doctore,

Matth. 3.

† ideſt, ipſa per ſe vnctio. Chriſtus enim vnctum ſignificat. ipſe autẽ Filius & Verbũ factus eſt ipſa per ſe vnctio humanitatis per vnionem hypoſtaticã.

1. Cor. 10.

quòd petra erat Chriſtus; ſicut
Ioan.1. ait Ioannes Euangeliſta : In
principio erat Verbum . ipſe,
ait , qui eſt ſemper Chriſtus
Ioan.8. Verbum: Amen amen dico vobis, antequam Abraam fieret,
ego ſum . Et bene ſcriptum eſt
Ioan.21. illud, quòd non capiet mundus eos qui ſcribendi eſſent libri Chriſti Verbi . Tu es vnus
non capiētium, ſed potius ſer-
Geneſ.3. pis ſuper pectus & ventrem ,
terram comedēs omnibus diebus vitæ tuæ, ſecundum opera
tua & actiones cogitans con-
2.Cor.1. tra Dominum , qui eſt Pater
Chriſti; & contra Chriſtū eius,
1.Cor.1. qui eſt Chriſtus Dei virtus , ſapientia Patris, qui eſt Verbum
ſempiternum . Cum enim eſſet
æternus, factus eſt puer, genitus
nobis filius. Sicut enim prædi-
Pſal.21. & Ioan.19. ctum eſt, quòd diuiſa ſunt veſti menta eius ; & factū eſt, perdu-
Luc.22. ctaq. ad exitū quæ ſunt prænun tiata : ſic intelligimus quæ nobis extremis tēporibus reuelata ſunt , cū eſſent antequàm à
nobis cognita eſſent: cuiuſmodi
eſt quòd erat Spiritus ſanctus.
Sunt autem etiam nunc homines qui neſciunt an ſit Spiritus
ſanctus; an propter eorum igno rantiam non erat Spiritus ſanctus? Similiter non propter tuā
Rom.3.a ignorantiam cunctos tenet ignorantia ; ſicut ait : (5) Incredulitas noſtra non commendat iuſtitiam Dei . Non enim propter
tuam incredulitatem ſcrutamur ſcripturas . nam iam ante
quàm

ὅτι ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός · ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει · ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος . αὐτὸς λέγει ὁ ὢν ἀεὶ Χριστὸς λόγος · ὅτι ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν , πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι . καὶ καλῶς τὸ γεγραμμένον · ὅτι οὐ χωρήσει ὁ κόσμος τὰ γραφόμενα βιβλία τοῦ Χριστοῦ λόγου , ὧν καὶ σὺ εἶ εἷς τῶν μὴ χωρούντων · ἀλλ᾽ ἕρπεις ἐπὶ τῷ στήθει, καὶ τῇ κοιλίᾳ, γῆν ἐσθίων πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου · κατὰ τὰ ἔργα σου, καὶ τὰς πράξεις, ἐνθυμούμενος κατὰ τοῦ κυρίου , ὅς ἐστι πατὴρ Χριστοῦ , καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ · ὅς ἐστι Χριστὸς , θεοῦ δύναμις , ἡ τοῦ πατρὸς σοφία , ὢν λόγος ἀΐδιος · ἀΐδιος γὰρ ὢν , γέγονε παιδίον · γεννηθεὶς ἡμῖν υἱός . ὥσπερ γὰρ προειρρέθη ὅτι διεμερίσθησαν τὰ ἱμάτια, καὶ γέγονεν ἐν · · · · ἐδείχθη τὰ προῤῥηθέντα, οὕτω νοοῦμεν καὶ τὰ ἐν ἐσχάτοις ἡμῖν ἀποκαλυφθέντα, ὄντα δὲ πρὶν ἡμῖν γνωσθῇ · ὥσπερ ὅτι ἦν πνεῦμα ἅγιον · εἰσὶ δὲ καὶ νῦν ἄνθρωποι μὴ εἰδότες ; εἰ ἔστι πνεῦμα ἅγιον · ἆρα μὴ διὰ τὴν ἐκείνων ἀγνωσίαν οὐκ ἦν πνεῦμα ἅγιον ; ὡσαύτως, οὐδὲ διὰ τὴν σὴν ἀγνωσίαν πάντας κατέχει ἀγνωσία · ὥσπερ λέγει · οὐχ ἡ ἀπιστία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν · οὐ γὰρ διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν σὴν ἐρευνῶμεν τὰς γραφάς · ἤδη γὰρ καὶ
πρὶν

πρίν σε τὸν Ἀντιοχείας πατῆσαι
θρόνον, δηλοῖ τὰ παρ' ἡμῶν γράμ-
ματα παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ.
οὔτε γὰρ πρὸς τὰ ἀναφυόμενα πραγ-
ματειακῶς λέγομεν· ἀλλὰ πρὸ
τούτου ἐμπνέων Ἠσαΐας, θεὸν ἰσχυ-
ρὸν, θεὸν παιδίον κηρύττει, καὶ
παρθένον ἐν γαστρὶ λαμβάνουσαν.
τί οὖν ἔρχῃ κατὰ τοῦ κηρύγματος;
εἷς γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὥστε
οὖν εἷς καὶ οὐ δύο· πόλις γὰρ μετὰ τοῦ
δεσπότου οὐκ ἀριθμεῖται εἰς ἕνα
ἀριθμόν· οὐδὲ οἶκος μετὰ τοῦ οἰκο-
δεσπότου τοῦ κτίσαντος αὐτόν· πῶς
γὰρ οὐδέ ποτε πόλις συνεργάζεται
τῷ βασιλεῖ, οὐδὲ οἶκος τῷ κτί-
σαντι· οὐδὲ πόλις ὁ βασιλεὺς κλη-
θήσεται ποτέ· οὐδὲ ‖ νομοθετεῖ ὡς
βασιλεὺς ἡ πόλις· οὐδὲ οἶκος οἰκο-
δομήσει, καὶ διδάξει ἑτέρους τέ-
χνην· εἰς ἓν δὲ ἀριθμεῖται τὰ ὁ-
μογενῆ· ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ·
καὶ ὡς θεῷ θεός· ὥσπερ καὶ μέν τοι
ἐνεργεῖν δύνανται. ἐκβέβλησαι οὖν
τῷ ὄντι, μή τε δύο Χριστοὺς, μή τε
δύο υἱοὺς τοῦ θεοῦ δυνάμενος λέ-
γειν· μή τε ἕνα τοὺς δύο, ὡς ἓν
πρόσωπον. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ μορφὴ ὁ
λόγος αὐτοῦ, καὶ σοφία υἱὸς θεοῦ, καὶ
θεὸς αὐτὸς ὁμολόγηται, ἓν πρό-
σωπον ὢν ἀεὶ, καὶ μία ὑπόστασις
προσώπου· οὔτε γὰρ δύνανται εἶναι
ἐπ' ἀνθρώπων ταῦτα· λόγος γὰρ
ἀνθρώπου, καὶ σοφία, καὶ δύναμις,
καὶ μορφὴ, ἀνυπόστατα μέρη τοῦ ἑνὸς
ἀν-

quàm tu ſedem Antiochenam occupares, litteræ noſtræ omnibus presbyteris hæc declarãt. Neque enim nos eo cõſilio iſta dicimus, vt ad ea quę excitãtur, reſpondeamus: ſed ante Eſaias *Eſai.9.* ſpiritu Dei afflatus Deũ fortẽ, Deum puerũ prædicat, & virgi- *Eſai.7.* nem in vtero accipientẽ. Quid igitur cõtra diuinũ prçconium venis? Vnus enim Dominus IESVS Chriſtus: quare non duo, *1.Cor.8.* ſed vnus eſt. (6) ſiquidẽ ciuitas cũ domino non numeratur in vnum numerum; neque domus cum domino domus qui eam fabricatus eſt. nec vmquam ciuitas cum rege ſimul operatur, neque domus cum eo qui eam fabricauit. neque rex vmquam vocabitur ciuitas; neque ciuitas condet leges ſicut rex: neque domus ædificabit & docebit alios artem. In vnum autem numerantur quæ ſunt eiuſdem generis, vt homo cum homine, & cum Deo Deus, ſicuti operari etiam poſſunt. Extruſus revera es, qui non potes neque duos Chriſtos, neque duos filios Dei dicere; neque duos vnum eſſe tamquam vnã perſonam. Forma autem Dei, Verbum eius; & ſapientia filius Dei, & Deus ipſe, ſemper exiſtens vna perſona, & vna hypoſtaſis perſonæ. Non enim poſſunt hæc eſſe in hominibus. nã ratio hominis, & ſapientia, & poteſtas, ac forma, partes ſunt vnius

‖ νομοθέτης

hominis,quæ non per ſe ſubſiſtunt; ſed vnaquæque harũ non eſt homo, neque filius hominis. Sic igitur & forma Dei, & verbũ eius eſſe non poteſt homo perfectus, ideſt perſona: forma autẽ Dei & Verbum cum ipſo Deus & filius Dei, Verbum Patris eſt quod per ſe eſt. & ſic confeſſi ſunt eum ſancti Patres; & vt confiteremur ac crederemus, nobis tradiderunt. Demonſtratum itaque eſt manifeſtum eſſe ſophiſma, quòd (7) formam hominis, hominem appellas; & formam ac habitum ſerui, ſeruum: quia forma Dei eſt Deus. Chriſtus autẽ qui à mortuis ſurrexit, mortuus eſt & vixit, vt in mortuis & viuis dominetur. Deus enim eſt natura, qui in omnib. dominatur: & excitatus à mortuis, atque agnitus ex vulneribus verus Deus eſſe, qui fuerat crucifixus & ſurrexerat, & æquali honore Deus dominus à Thoma prædicatus. Dominus enim & Deus habens in manibus cicatrices ſurrexit, qui fuerat propter nos vulneratus. Deus enim Apoſtolorum erat, qui attrectatus eſt, (8) non natura homo, ſed natura Deus, qui heres gentium eſt, & omnem iudicat terram, ſicut ſcriptum eſt: Surge, inquit, Deus qui iudicas terram, quoniam tu eris heres in cunctis gentibus. Filius Dei, qui eſt Verbum Chri-

ἰσ. αὐτοῦ

Rom. 14.

Ioan. 21.

Pſal. 81.

ἀνθρώπου θεωρεῖται· ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος ἕκαστον τῶν εἰρημένων, οὔτε υἱὸς ἀνθρώπου. οὕτως ἄρα ὅτι καὶ ἡ μορφὴ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἄνθρωπος εἶναι οὐ δύνανται αὐτοτελὴς, ἤγουν πρόσωπον· ἡ δὲ μορφὴ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος μετ' αὐτοῦ θεὸς, καὶ υἱὸς θεοῦ, ἐνυπόστατος λόγος ἐστὶ τοῦ πατρός· καὶ οὕτως ὡμολόγησαν αὐτὸν οἱ ἅγιοι πατέρες· καὶ παρέδωκαν ἡμῖν ὁμολογεῖν, καὶ πιστεύειν. δέδεικται οὖν τὸ σόφισμα ἀδύνατον, ἄνθρωπον σοῦ λέγοντος τὴν μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ δοῦλον τὴν μορφὴν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ δούλου, διὰ τὸ εἶναι θεὸν τὴν μορφὴν τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Χριστὸς, ἀπέθανε, καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· θεὸς γάρ ἐστι φύσει, ὁ κυριεύων τῶν ἁπάντων· καὶ ἀναστὰς, καὶ ἐπιγνωσθεὶς ἐκ τῶν τραυμάτων θεὸς εἶναι ἀληθινὸς, ὁ σταυρωθεὶς, καὶ ἀναστὰς, ὁμοτίμως τε θεὸς κύριος ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ κηρυττόμενος· ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς, ἔχων ἐν χερσὶν αὐτοῦ τοὺς μώλωπας, ἀνέστη, ὁ τετραυματισμένος δι' ἡμᾶς· θεὸς γὰρ τῶν ἀποστόλων ὁ ψηλαφηθεὶς, οὐ φύσει ἄνθρωπος, ἀλλὰ φύσει θεός· ὁ κληρονόμος τῶν ἐθνῶν, καὶ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, ὡς γέγραπται· ἀνάστα γάρ φησιν, ὁ θεὸς, κρίνων τὴν γῆν, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. υἱὸς θεοῦ λόγος ὢν ὁ Χριστὸς, ὁ

κληρονόμος, ἀπέθανεν ὕστερον μετὰ
τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας,
ὡς αὐτός φησιν ἐν εὐαγγελίοις·
εἶπε πρὸς τοὺς ἀποκτείναντας τοὺς
προφήτας. πῶς σὺ λέγεις ἄνθρω-
πον κατεξαίρετον τὸν Χριστὸν, καὶ
οὐ θεὸν ὄντα ἀληθινὸν, καὶ προσκυ-
νούμενον παρὰ πάσης κτίσεως σὺν
πατρὶ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι, τὸν σαρ-
κωθέντα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου,
καὶ θεοτόκου Μαρίας; δι' ἡμᾶς γὰρ
κατεδέξατο γενέσθαι ἐκ γυναικός·
ὅθεν καὶ τὸ πάθος ὑπὲρ ἡμῶν κατε-
δέξατο, κενώσας ἑαυτὸν, καὶ τα-
πεινώσας ἕως θανάτου, θανάτου
δὲ σταυροῦ, ἴσα θεοῦ ‖ ὑπάρχει, ὡς
γέγραπται· γέγονεν ὑπὸ νόμον ὁ
θεικῶς νομοθέτης, ἵνα τοὺς ὑπὸ νό-
μον ἐξαγοράσῃ, καὶ ἀπολάβωμεν
τὴν υἱοθεσίαν, ὡς γέγραπται· εἷς
ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ ὢν ἐν τῷ πατρὶ συ-
ναΐδιος λόγος· ἓν αὐτοῦ πρόσωπον,
ἀόρατος θεὸς, καὶ ὁρατὸς γενόμενος·
θεὸς γὰρ ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, γενό-
μενος ἐκ γυναικὸς. ὁ ἐκ θεοῦ πα-
τρὸς γεννηθεὶς ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑω-
σφόρου, ὡς ἀπὸ καρδίας λόγος τι-
κτόμενος ἐκ πατρὸς· καὶ ὁ ἁπλοῦς,
καὶ ἀμερὴς, γέγονε σὰρξ ὁ λόγος,
κατὰ τὰς γραφάς· οὐ μεριζόμενος εἰς
σάρκα, καὶ λόγον, ὡς εἰς ἄνθρωπον
οἰκῶν ὁ λόγος: αὕτη γὰρ φυγὴ γεν-
νήσεως· ἐπεὶ ἄρα ἄνωθεν ἐνοικεῖ,
ἐν οἷς εὑρεθήσονται πολλαὶ μητέ-
ρες· μία δὲ μόνη παρθένος θυ-
γάτηρ

ſtus heres, mortuus eſt poſtea
poſt ſeruos ſuos prophetas, *Matth. 23.*
ſicut ipſe in Euangelijs dixit ad
eos qui occiderunt prophetas.
Quomodo ais tu hominem eſ-
ſe eximium Chriſtum, & non
reuera Deum, & ab omni crea-
tura cum Patre & Spiritu ſan-
cto adoratum, incarnatum ex
ſancta virgine & Deipara Ma-
ria? Propter nos enim voluit
naſci ex muliere; vnde & paſ-
ſionem pro nobis ſuſcepit, qui
ſe exinaniuit & humiliauit vſ- *Philip. 2.*
que ad mortem, mortem autē
crucis; cum eſſet alioqui æqua- ‖ὑπάρχων
lis Deo, ſicut ſcriptū eſt: factus
eſt ſub lege, qui ſecundū diuini- *Galat. 4.*
tatē legiſlator eſt, vt eos qui ſub
lege erāt redimeret; & adoptio
nem filiorum reciperemus, ſi-
cut ait ſcriptura. Vnus eſt Chri
ſtus qui eſt in Patre, coæternum
Verbū, vna eius perſona, Deus
inuiſibilis, & viſibilis factus:
Deus enim apparuit in carne
natus ex muliere, qui erat ex
Deo Patre genitus ex vtero *Pſal. 109.*
ante luciferum; tamquam ex
corde Verbum ex Patre edi-
tum: & ſimplex atque expers
partium Verbum caro factum *Ioan. 1.*
eſt ſecundum ſcripturas; non
diuiſum in carnem & Ver-
bum, (9) quaſi in homine ha-
bitet Verbum. hæc enim fu-
ga (10) generationis eſt: ſiquidem iam inde habitat, in qui-
bus multæ reperientur (11) matres. vna autem & ſola virgo fi-

lia vitæ genuit Verbum viuens, & per ſe ſubſiſtens, increatum,
Ibidem. & creatorem; qui venit in mundum, & mundus eum non cognouit Deum; & Deum ſupracæleſtem, cæli fabricatorem, conditorem mundi; ſanctificantem & ſanctificatum. non
Hebr.2. eſt qui(12) ſanctificat ſeipſum, alius à ſanctificato, ſed tamquã ex vno. ſolius enim Dei eſt di-
Ioan.17. cere: Ego pro ipſis ſanctifico me ipſum. quod quidẽ ab homine fieri non poteſt, vt ſanctificet ſeipſum, vel alium ſanctificet. Cum autem hæc ita dicta ſint, euerſa ſunt omnia quæ à te pronuntiata ſunt, cum ais, aliũ virum eſſe Chriſtũ præter Deũ Verbũ, ab alterius Chriſti ſubſtantia & dignitate differentẽ, & vnum Chriſtum inhabitantẽ, & opera diuinæ iuſtitiæ operantem. Quamobrem pudeat te, dum Chriſtum exponis eſſe ſpiritum rationis expertem, & materiam inanimatam, terram in qua ſol operationes exercet. terra quippe genus rei eſt motu voluntatis carens. ſic enim dixiſti cum ais, infirmitates Filij ſublatas eſſe tamquam humorem terræ à ſicco. Vides in quantum abſurdi te præcipitas, cum dicis virum ſumptum à Deo Verbo? vt neque homo poſſit eſſe, cum eius liberam voluntatem confundis; nec eſſe ſuæ poteſtatis. hoc enim eſt hominum tantum & Angelorum. Saluatorem autem Chriſtum

πατὴρ ζωῆς ἐγέννησε τὸν ζῶντα λόγον, καὶ ἐνυπόστατον· τὸν ἄκτιστον, καὶ δημιουργόν· τὸν ἐλθόντα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἄγνωστον θεὸν, καὶ ὑπερουράνιον θεὸν, οὐρανοῦ ποιητὴν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου· τὸν ἁγιάζοντα, καὶ ἁγιαζόμενον· οὐκ ἄλλος ὁ ἁγιάζων ἑαυτὸν παρὰ τὸν ἁγιάζοντα, ἀλλ᾽ ὡς ἐξ ἑνός· μόνου γὰρ θεοῦ τὸ λέγειν· ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν, ὅπερ ἀδύνατον ἀνθρώπῳ, ἁγιάσαι ἑαυτὸν, ἢ ἄλλον ἁγιάσαι. τούτων οὕτως ῥητῶς ἐχόντων, ἐκβέβληταί σου πάντα τὰ ἀποφαντικῶς εἰρημένα, ἄλλον ἄνδρα λέγοντός σου τὸν Χριστὸν παρὰ τὸν θεὸν λόγον, ἄλλου Χριστοῦ οὐσίᾳ, καὶ ἀξιώματι διαφέροντα· καὶ ἕνα Χριστὸν ἐγκατοικοῦντα, καὶ ἐνεργοῦντα τὰ τῆς θείας δικαιοσύνης ἔργα. διατρέπου τοίνυν καὶ ἄλογον πνεῦμα, καὶ ἄψυχον ὕλην τὸν Χριστὸν ἐξηγούμενος, γῆν ὑπὸ ἡλίου ἐνεργουμένην· γῆ γὰρ ἀπροαίρετον εἶδος· οὕτω γὰρ εἴρηκας, τὰ ἀσθενήματα τοῦ υἱοῦ ἀνῃρῆσθαι, λέγων, ὡς τὸ ὑγρὸν τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ξηροῦ. ὁρᾷς εἰς πόσην ἀτοπίαν καταφέρῃ; ἄνδρα λέγων εἰλημμένον ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγου, ὡς μήτε ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι δύνασθαι, τὸ αὐτεξούσιον αὐτοῦ φύρων, οὐδὲ κατ᾽ ἐξουσίαν ἰδίαν· ἀνθρώπων γὰρ μόνον τοῦτο, καὶ ἀγγέλων. τὸν δὲ σωτῆρα Χρι-

στὸν ἔρημον λέγεις γεγενῆσθαι· ἀφειδήσας ‖ἑαυτὸν, διὰ τὸ λέξειν αὐτὸν ἐπὶ σταυροῦ· Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; τὸν φύσει κύριον, καὶ λόγον τοῦ πατρὸς, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ πατὴρ, καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ εἰρημένον ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων· περὶ γὰρ θεοῦ ἡμᾶς ἐδίδαξαν· σὺ δὲ λέγεις, ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ λόγος τοῦ πατρός. οὐδὲ τὸν Πέτρον ᾐδέσθης τὸν ἐμπνευσθέντα ἄνωθεν ἐκ τοῦ πατρὸς, λέγοντα τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν γενόμενον τοῦ ἀνθρώπου, υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ὁμολογοῦντα· καὶ τὸν Θωμᾶν, κύριον αὐτοῦ, καὶ θεὸν, ἐκ τῶν τραυμάτων ἐπεγνωκότα αὐτὸν, καὶ ὁμολογήσαντα ἐπὶ πάντων. γέγραπται γὰρ, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται· λύπη γὰρ ὀδύνην ἐργάζεται ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων· ἐπὶ δὲ θεοῦ οὐχ οὕτως. ἐσαρκώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ πάθη ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς καὶ πειρασθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν· αὐτὸς γὰρ γέγονεν, ὡς οἶδε· πῶς δὲ γέγονεν ὡς οἶδεν; ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς· ἵν' ὅπερ οὐ μὴ κατώρθωσεν ἄνθρωπος, τοῦτο ὁ λόγος τοῦ πατρὸς ὁ σαρκωθεὶς κατορθώσῃ· ὁ γὰρ ἐκ θεοῦ γεννηθεὶς πρὸ αἰώνων, ὁ αὐτὸς ἐπ' ἐσχάτων ἐκ μητρός. διὰ τοῦτο θεοκτόνοι ἰουδαῖοι, ἐπεὶ τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν· εἰ μὴ γὰρ ἦν ὁ Χριστὸς αὐτὸς ὁ ὢν θεὸς λόγος, οὐκ ἠδύνατο εἶναι ἀνα-

ſtum dicis fuiſſe deſertum; non illi parcens quòd in cruce dixerit: Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti? Deſertum dicis eum qui erat natura Dominus, & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem ſancti patres † homouſion Patri vocauerunt. de Deo enim nos docuerunt. tu vero dicis quòd Chriſtus filius hominis non eſt hoc Verbum Patris. Nec Petrum reueritus es, qui ſuperne afflatus à Deo Patre, Chriſtum qui erat filius hominis, Filium Dei viuentis eſſe confitetur: & Thomam, qui Dominum ſuum & Deum ex vulneribus agnouit, eumq. coram omnibus confeſſus eſt. Scriptū enim eſt, quòd pro nobis dolet. ſiquidem triſtitia dolorem efficit in hominibus naturæ noſtræ; in Deo autem nequaquā. Incarnatus eſt pro nobis, vt pateretur pro nobis, ſicut tētatus eſt pro nobis. Ipſe enim factus eſt, vt ipſe nouit. Quomodo autem factus eſt, vt nouit? In ſpecie noſtra: vt quod homo non perfecit, hoc Verbum Patris incarnatum perficeret. Qui enim ex Deo eſt ante ſæcula genitus, ipſe extremis temporibus ex matre natus eſt. Idcirco Deicidæ ſunt Iudæi, quia Dominum gloriæ crucifixerunt. Niſi enim fuiſſet Chriſtus idem qui erat Deus Verbum, non poterat eſſe alienus à poteſtate peccandi.

‖ἴσ. αὐτῷ.

Matth. 27.

Ioan. 1.

† En, verbū homouſij apud Patres ante Concilium Nicænum.

Matth. 16.

Ioan. 21.

Eſai. 53.

1. Cor. 2.

Nemo

Nemo enim eſt qui peccare nō poſſit, niſi vnus Chriſtus, ſicut & Pater Chriſti, & Spiritus ſanctus. Vnde & volens mortuus eſt, & volens excitatus à mortuis, operatus miracula, qui erat filius Dei vnigenitus. Ipſe eſt qui petebat diuinā glo-

Ioan. 17. riam, quam habebat antequam mundus fieret. non quòd hac eſſet priuatus: abſit: ſed petebat vt ipſe nobis manifeſtaretur, vt glorificaremus eum, fideles, qui glorificatus eſt in potentia; iuſtus natura vt Deus, non exercitatione & laboribus ſicut omnis homo ex numero piorum, quos neceſſario

Eccl. 7. ſequuntur defectus. Non enim, inquit, eſt homo iuſtus ſuper terram, qui faciet bonum, & non peccabit. Quamobrem piorum ſunt certamina & labores & precationes pro delinquentibus: & omne genus hominum à paruo vſque ad magnum, charitate Dei erga homines & miſericordia indigemus. Chriſtus verò non in exercitatione oſtenſus eſt per fidem & pietatem in Deum, vt iam dictum eſt. naturalis enim iuſtitia & diuina virtus eſt; & ipſe ſolus eſt creditus verus Deus, & qui requirit ab hominibus confeſſionem fidei

Ioan. 6. & 11. Ioan. 14. in eum. Qui enim, inquit, credit in me, viuet in ſæculum. &: Qui diligit me, mandata mea ſeruabit; & quæ ſequuntur.

μάρτητος· οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος, εἰ μὴ εἷς ὁ Χριστὸς, ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ὅθεν καὶ θέλων ἀπέθανε, καὶ ἑκὼν ἠγέρθη, ἐργασάμενος τὰς θεοσημίας, ὑιὸς ὢν τοῦ θεοῦ μονογενής· αὐτός ἐστιν ὁ αἰτῶν τὴν θείκην δόξαν, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι· οὐ ταύτης ὢν ἔρημος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ λέγει, τὴν ἑαυτοῦ πρὸς ἡμᾶς γενέσθαι φανέρωσιν, ἵνα δοξάσωμεν αὐτὸν οἱ πιστοὶ, τὸν δεδοξασμένον ἐν ἰσχύϊ, δίκαιον ὄντα φύσει, ὡς θεὸν, οὐ κατὰ ἄσκησιν, καὶ καμάτοις, ὡς πᾶς ἄνθρωπος τῶν θεοσεβῶν, οἷς καὶ τὰ ἐλαττώματα ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ· οὐκ ἔστι γὰρ ἄνθρωπος, φησὶ, δίκαιος ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς ποιήσει τὸ ἀγαθὸν, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται. διὸ καὶ ἀγῶνες, καὶ πόνοι τῶν θεοσεβῶν, καὶ πρεσβεῖαι ὑπὲρ τῶν πταιόντων· καὶ τὸ πᾶν γένος τῶν ἀνθρώπων φιλανθρωπίας θεοῦ χρήζομεν, καὶ ἐλέους, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου. Χριστὸς δὲ οὐκ ἐν ἀσκήσει δέδεικται διὰ πίστεως θεοσεβείας, ὡς ἤδη προείρηται· φυσικὴ γὰρ δικαιοσύνη, καὶ θεϊκὴ δύναμις ὑπάρχει· καὶ αὐτός ἐστι μόνος πιστούμενος θεὸς ἀληθινὸς, καὶ ἀπαιτῶν τοὺς ἀνθρώπους τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ὁ γὰρ πιστεύων εἰς ἐμὲ, φησὶ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἀγαπῶν ἐμὲ, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει,

Quid

σει, καὶ τὰ ἑξῆς. τί οὖν ὁμολογήσεις τὸν Χριστόν; εἰπέ· οὔτε ἕνα, οὔτε δύο ὁμολογεῖν δυνάμενος, οὔτε Θεὸν, οὔτε ἄνθρωπον· ἐκεῖ γὰρ ὅρος τῶν εἰρημένων ὑπὸ σοῦ· οὔτε γὰρ φύσει δίκαιον αὐτὸν λέγεις, ὡς Θεὸν, τὸν Χριστόν· Θεὸς γάρ ἐστι ‖ πᾶς φύσει ὥσπερ ἂν ἀγαθὸν λέγηται περὶ αὐτοῦ. σὺ δὲ δίκαιον αὐτὸν λέγεις, ὡς ἄνθρωπον δικαιοσύνης ἀσκητήν· οὕτω γὰρ ἄνθρωπος δικαιοῦται. εἰς ἄπορον ἐκπεσὼν φαίνῃ, μηδὲν ἔχων λέγειν περὶ Χριστοῦ· εἶτα λέγεις κατὰ κοινωνίαν δικαιοῦσθαι τὸν Χριστὸν, οὐ τῇ φύσει δίκαιον· οὐ δυνάμενος νοῆσαι τὸν τρόπον τῆς κοινωνίας δόσιν λῆψιν σημαινούσης, ὥς φησι καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ· υἱὲ δός μοι τὴν σὴν καρδίαν, ἵνα σοφὸς γένῃ ἐπ᾽ ἐσχάτων σου· ὡς καὶ ἀντιστρέφων ἕτερος προφήτης λέγει· θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει. θέλημα ἄρα Θεοῦ θελήματι ὁσίων ἀντιδίδοται· καὶ ὁμολογοῦντες αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογηθήσονται ὑπ᾽ αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ὡς αὐτὸς λέγει· καὶ οἱ συμπάσχοντες Χριστῷ, εἰς συμμορφίαν ἥξουσι τῆς δόξης αὐτοῦ. αὕτη γὰρ ἀληθινὴ κοινωνία ἀνθρώπου πρὸς Θεόν· οὕτως διὰ πίστεως δεχθῆναι δύναται, καὶ τῶν ἐπαξίων ἔργων.

Παυ-

Quid igitur confiteberis Chriſtum? ediſſere, qui nec vnum, neque duos confiteri potes, neque Deum, neque hominem. Huc enim euadunt quæ à te dicta ſunt: ſiquidem neque natura iuſtum eum dicis vtpote Deum Chriſtum. Deus enim ‖ eſt natura id omne, quodcumque bonum de ipſo dicatur. ‖ ἴσ. πᾶν φύσει ὅπερ Marc. 10. Tu vero iuſtum eum dicis ſicut hominem qui ſe in iuſtitia exercet. ſic enim homo iuſtificatur. Videris eo inopiæ decidiſſe, vt neſcias quo te vertas, qui nihil de Chriſto potes dicere. Deinde dicis, cõmunicatione iuſtificari Chriſtum, non natura iuſtum. qui non potes intelligere modum communicationis ſignificantis communicationem quæ verſatur in dando & accipiendo, ſicut ait Sapientia Dei: Fili, præbe mihi cor tuum, vt fias ſapiens in extremis diebus tuis. Prouer. 23. Sicut & alius Propheta dicit, quod idem valet: Voluntatem timentium eum faciet. Voluntas igitur Dei pro voluntate ſanctorum rependitur: & qui confitentur eum coram hominibus, confitebitur eos Dominus coram Angelis ſuis, ſicut ipſe ait: & qui compatiuntur cum Chriſto, ad conformationem gloriæ eius venient. Hæc eſt vera communicatio hominis cum Deo: ſic poteſt per fidem & opera digna recipi.

Pſal. 144. Luc. 12. Rom. 8.

Pan.

Pauli Samoſatenſis hæretici decem quæſtiones, quas Dionyſio Alexādrino propoſuit.

HOnoro vos tamquam honore dignos propter multam ætatem; & quia ſtigmata Chriſti fertis in corpore
Galat.6. veſtro. Etenim apud omnes admirationi eſtis propter ſapientiam & prudentiam: contumelias vero in me veſtras nihil curo; quòd me anguem ſerpentem vocas; deinde terra veſcentem, & abiectionem. Prologus ergo à nobis nunc ſcriptus ſic ait, vt dicam quod volo, non obſcure, ſed aperte. quare nihil proprium dicam, ſed de diuina Scriptura.

QVAEST. I. Quomodo ais & ſcribis quòd natura Chriſtus Deus Apoſtolorum eſt, & non homo ſicut nos Chriſtus? Videmus enim ire ad paſſionem, & dicere:
Ioan.12. Nunc anima mea turbata eſt. Age, eſt ne hæc natura Dei?

RESPONSIO DIONYSII. Dei vox eſt, & non hominis quales nos ſumus. Neque rurſus ſancti hominis eſt dicere: Nunc anima mea turbata eſt. ait enim Deus per Oſeam pro-
Oſee.11. phetam dicentem: Quid faciam tibi Ephraim Ephraim? Iſrael ſcilicet dicitur: Adama autem & Seboim, ciuitates ſunt Sodomorum. Protegam te Iſrael? quid tibi faciam? Si-

Παύλȣ Σαμοσατέως αἱρετικοῦ προτάσεις δέκα, ἃς προέτεινε τῷ πάπᾳ Διονυσίῳ.

ΛΟγον μὲν ὑμῖν ποιοῦμαι, ὡς ἀξίων τιμῆς, διὰ τὸ πολυχρόνιον, καὶ ὅτι τὰ σίγματα τοῦ Χειστοῦ φέρετε ἐπὶ τοῦ σώματος ὑμῶν. καὶ γὰρ παρὰ πάντων θαυμάζη ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ φρονήσει· τῶν δὲ παρ᾽ ὑμῶν πρὸς με ὕβρεων ὐδείς μοι λόγος· ὄφιν ἑρπυντά με ἀποκαλῶν, γηφάγον πρὸς τοῦτο, καὶ ἐκβολίω. ὁ δὲ πρόλογος ὁ νῦν γραφεὶς παρ᾽ ἡμῶν, ὥσπερ φησιν, ἵν᾽ εἴπω ὃ βούλομαι ἀπαρακαλύπτως. οὐδὲν τοίνυν ἴδιον καλῶ, ἀλλὰ τῆς θείας γραφῆς.

Πρότασις α΄. τοῦ Σαμοσατέως.

Πῶς δὲ λέγεις, καὶ γράφεις, ὅτι φύσει Χειστὸς θεὸς τῶν ἀποστόλων ἐστὶ, καὶ οὐχὶ ἄνθρωπος καθ᾽ ἡμᾶς ὁ Χειστός; φαίνεται γὰρ ἐρχόμενος εἰς τὸ πάθος, καὶ λέγων· νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. εἰπὲ, εἰ τοῦτο φύσις θεοῦ ἐστὶν;

Απόκρισις α΄. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Θεοῦ φωνὴ, καὶ οὐκ ἀνθρώπου καθ᾽ ἡμᾶς, οὔτε πάλιν ἁγίου ἀνθρώπου τὸ εἰπεῖν· ὅτι νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· λέγει γὰρ ὁ θεὸς διὰ Ωσηὲ τοῦ προφήτου λέγοντος· τί σε διαθῶ Εφραὶμ, Εφραίμ; ἤτοι ὁ Ισραὴλ εἴρηται· Αδαμὰ δὲ καὶ Σεβοεὶμ πόλεις Σοδόμων· ὑπερασπιῶ σου Ισραήλ; τί σε διαθῶ; ὡς

Ἀδαμὰ θήσομαί σε, καὶ ὡς Σεβοείμ· μετεστράφη ἡ καρδία μου ἐν τῷ αὐτῷ· ἐταράχθη ἡ μεταμέλειά μου· οὐ μὴ ποιήσω κατὰ τὴν ὀργὴν τοῦ θυμοῦ μου· οὐ μὴ ἐγκαταλίπω τοῦ ἐξαλειφθῆναι τὸν Ἐφραίμ· διότι θεός εἰμι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἐν σοὶ ἅγιος. ἆρα ἐν τούτοις οὐ φανερῶς ὁ εἰπὼν διὰ Ὠσηὲ, ὁ αὐτὸς πάλιν λέγει ἐπὶ τοῦ πάθους· ὅτι νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται; ὥστε οὖν οὔτε πάλιν ἐπὶ τοῦ πάθους προφήτου ἁγίου ἐστὶν ἡ ‖ ψυχὴ, τὸ, τετάρακται ἡ ψυχή μου, οὔτε τὸ, συνεταράχθη ἡ μεταμέλειά μου ἐπὶ Ὠσηέ· καὶ ἐν τούτῳ ‖ ἀπόδος, ὅτι οὐκ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ σταυρωθεὶς, ἀλλὰ εἷς ἅγιος, εἷς μονογενὴς Χριστὸς υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ λόγος.

Πρότασις ϛ'. τοῦ Σαμοσατέως.

Τὸ, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, ἐπὶ τίνος θέλεις ὁμολογήσασθαι; ἆρ' οὐ φύσει ἄνθρωπος ὁ περίλυπος τὴν ψυχήν;

Ἀπόκρισις β'. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Κατὰ πάθος ἐστὶν ἐπ' ἀνθρώπων τὸ μισεῖν τινα, ἢ πάλιν ἀγαπᾷν, ἔτι δὲ καὶ τὸ λυπεῖσθαι. οὐκ ἄνθρωπος οὖν ὁ λέγων, ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. ἐπεὶ ἄρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παθητὸν ἐννοήσει ὁ Σαμοσατεύς· γράφει γὰρ λέγων ὁ Παῦλος· καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. καὶ γράφει Ἡσαΐας λέγοντα τὸν θεόν· τὰ σάββατα ὑμῶν

cut Adama ponam te, & ſicut Seboim. cõuerſum eſt cor meũ in ipſo: conturbata eſt pænitentia mea: non faciam iuxta iram furoris mei: non deſeram vt deleatur Ephraim; quoniam Deus ego ſum, & non homo, in te ſãctus. An qui hæc per Oſeam locutus eſt, non manifeſte idem rurſus dicit in paſſione: Nunc anima mea turbata eſt? *Ioan.12.* Quare nec in paſſione vox Prophetæ ſancti eſt illud: Turbata eſt anima mea; nec in ‖ φωνή, Oſee: Conturbata eſt pænitentia mea. & in hoc demonſtra, quòd (13) non eſt homo ‖ ἀπόδειξις qui crucifixus eſt, ſed vnus ſanctus, vnus vnigenitus Chriſtus filius Dei & Verbum.

QVAEST. II.

Quod ſcriptum eſt: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem; de quo vis vt confiteamur? *Matth.26.* An non eſt natura homo, cuius anima triſtis eſt?

RESPONSIO.

Secundum affectionem ineſt hominibus, vt odio habeãt, vel rurſus diligãt quempiam; prætere a etiã triſtari. (14) Non eſt igitur homo qui dixit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. alioqui & Spiritum ſanctum intelliget Samoſatẽſis patibilẽ eſſe. ſcribit enim Paulus: Nolite contriſtari Spiritum ſanctum, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. *Ephes.4.* Et ſcribit Eſaias dicere Deum: Sabbata *Eſai.1.* veſtra

veſtra & neomenias odit anima mea. Quare Deus nec vt homo odio habuit ſabbata Iudæorum, neque Spiritus ſanctus vt homo triſtatur; ſicut nec vnigenitus iturus ad paſſionem: ſed ſicut qui praue agunt, triſtitia afficiunt Spiritũ ſanctum, ſimiliter vnigenitus triſtatur. Addam etiam quod

Ibid. in Eſaia dictũ eſt: Quis eſt qui dicit: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me reiecerunt? Dicat igitur Samoſatenſis: Quis reiectus & repudiatus eſt? quẽ dereliquerunt Iſraelitæ, & ad iram prouocauerunt ſanctum

Rom.3. Iſrael? Et aliter: Numquid iniquus Deus qui infert iram? ſecundum hominem loquor. Igitur triſtatus infert iram Deus non obedientibus: ſi autem non infert iram triſtatus, non erit gaudium. & quomodo ait qui mentiri non poteſt IESVS

Luc.15. Deus: Amen amen dico vobis, gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pænitentiã agente? & rurſus ſcriptum eſt:

Rom.1. Reuelatur ira Dei è cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinẽt. Hæc eſt ira Dei in eos qui triſtitia affecerunt filiũ Dei Deũ verũ; quòd & Patrem increatum ſicut Filium & ſanctum Spiritum triſtitia affecerunt.

μηνίας, καὶ τὰς νουμηνίας μισεῖ ἡ ψυχή μου. ὥστε οὖν ὁ θεὸς οὔτε, ὡς ἄνθρωπος, ἐμίσησε τῶν ἰουδαίων τὰ σάββατα, οὔτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λυπεῖται, ὡς ἄνθρωπος· ὡς οὔτε ὁ μονογενὴς μέλλων ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάθος· ἀλλὰ ὃν τρόπον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λυποῦσιν οἱ ποιοῦντες τὰ φαῦλα, ὡσαύτως καὶ ὁ μονογενὴς λυπεῖται. προσθήσω δὲ καὶ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· τίς ἐστιν ὁ λέγων· υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν; εἰπάτω οὖν ὁ Σαμοσατεύς, τίς ἠθετήθη; τίνα ἐγκατέλιπον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ παρώργισαν τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ; καὶ ἑτέρως· ὅτι οὐκ ἄδικος ὁ θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; κατὰ ἄνθρωπον λέγω. ἄρα λυπούμενος ἐπάγει τὴν ὀργήν. εἰ δὲ οὐ λυπούμενος ἐπάγει τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀπειθούντων, οὐκ ἂν εἴη χαρά· καὶ πῶς λέγει ὁ ἀψευδὴς Ἰησοῦς ὁ θεός· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι; καὶ πάλιν γέγραπται, ὅτι, φησὶν, ἀποκαλύπτεται ὀργὴ θεοῦ ἀπ᾽ οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν, καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων. αὕτη ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ κατὰ τῶν λυπησάντων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν θεὸν τὸν ἀληθινὸν, ὅτι καὶ τὸν πατέρα ἐλύπησαν τὸν συνάναρχον τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Cum

Πρό-

Πρότασις γ'. τοῦ Σαμοσατέως.

Σημεῖον αἰτούμενος ὁ Ἰησοῦς παρὰ τῶν Ἰουδαίων, εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· καὶ ἐπάγει ὁ εὐαγγελιστὴς, λέγων· τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ἐπειδὴ οὖν τὰ παρὰ σοῦ γράμματα ἔχει, ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἀνυπόστατός ἐστιν, ὡς καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ σοφία· μίαν δὲ ὑπόστασιν λέγεις τοῦ σταυρωθέντος, καὶ ἓν πρόσωπον· αὐτὸν λέγων εἶναι τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ πατρὸς, καὶ θεὸν συναΐδιον τοῦ πατρός· καὶ οὐκ ἀνέχῃ, οὐ μορφὴν οὐ σχῆμα, οὐχ ὑπόστασιν δοῦναι τῷ σώματι, ὅ ἐστι ναὸς τοῦ θεοῦ· οὔτε γὰρ ὁ λόγος λύεται ὑπὸ Ἰουδαίων, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὁ ναὸς τοῦ λόγου, ὡς αὐτὸς εἶπεν Ἰησοῦς.

Ἀπόκρισις γ'. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Ὥσπερ ἀγνοεῖ ἅπαντα τὰ τῆς θείας γραφῆς ὁ Σαμοσατεὺς, καὶ τὴν δύναμιν τῆς προτάσεως ταύτης ἀγνοεῖ, πάλιν μὲν τὴν μορφὴν τοῦ δούλου δοῦλον ἐνυπόστατον λέγων· καὶ τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ ἀνθρώπου ἄνθρωπον ἐνυπόστατον ὁρισάμενος. καὶ νῦν ἐκείνων σαθρωθέντων αὐτοῦ τῶν μὴ ὄντων ὑποστάσεων, τῆς μορφῆς τοῦ δούλου, ἤτοι τοῦ λόγου, ἢ σοφίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀγνοεῖ καὶ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ τὸν λυθέντα, καὶ τὸν θεὸν τὸν ἐγείραντα τὸν λελυμένον ναὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ. πρῶτον τοίνυν παραστήσω τίς ὁ ναὸς ὁ λυθείς. πρῶτος ναὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ, οἱ ἅγιοι αὐτοῦ ἀπόστολοι,

QVAEST. III.

Ioan. 2.

Cum Iudæi ſignũ à Chriſto peterent, dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. & ſubiungit Euangeliſta: Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Quia igitur litteræ tuæ continent, quòd forma ſerui non eſt per ſe, ſicut neque ratio hominis & ſapiẽtia; vnam autem hypoſtaſim dicis crucifixi, & vnam perſonam, quam dicis Verbum & ſapientiam Patris, & Deum coæternum Patri; non pateris dare formam, nec habitum, nec hypoſtaſim corpori, quod eſt templum Dei. nec enim Verbum ſoluitur à Iudæis; abſit; ſed templum Verbi, ſicut ipſe IESVS dixit.

RESPONSIO.

Sicut ignorat Samoſatenſis omnia quæ diuinarum ſcripturarum ſunt, ſic etiam ignorat quam vim habeat hæc quæſtio propoſita; cùm rurſus ait, formam ſerui eſſe ſeruum, qui per ſe ſit; & rationem ac ſapientiā hominis, hominem qui per ſe eſt, eſſe definiuit: & nunc labefactis illis ſuis, quæ non ſunt hypoſtaſes, forma ſcilicet ſerui, vel ratione, ſiue ſapientia hominis, ignorat & templum Dei ſolutum, & Deum qui ipſum templũ corporis ſui ſolutum excitauit. Primo igitur oſtendam quod eſt templum ſolutum. Primum templum corporis eius, ſan-

ſancti eius Apoſtoli fuerunt, in quibus habitauit corpus Dei & ſanguis. primum itaque templum corporis eius, vt modo dixi, ſancti diſcipuli ſunt. Propoſuit Samoſatenſis quæſtionem circumciſa clauſula Euangelij. ſcribit enim
Ioan.2. Euangeliſta, quòd non intellexerunt diſcipuli eius, niſi quando ſurrexit à mortuis; & crediderunt ſcripturæ, & verbo quod dixit IESVS. Quòd
ἠγνόησαν. autē non intellexerunt diſcipuli, niſi quando ſurrexit Dominus à mortuis, illud: Soluite templum hoc; in Euangelio legimus. Cui igitur ſcripturæ crediderunt diſcipuli eius? quæ ſcriptura eſt quæ dicit: Soluite templum hoc? Solus Dominus ſua propria voce dixit: Soluite templum hoc. ſcriptum vero eſt, quòd diſcipuli crediderunt ſcripturæ. & rurſus adiungit Euangeliſta: Et verbo quod dixit IESVS.
Pſal.146. Scriptura continet, quòd ædificans Dominus Hieruſalem, diſperſiones Iſrael congregabit. Aedificauit tertia die
Zach.9. ſanctos lapides, qui à fundamento fuerant reuoluti. Sancti enim lapides fundamentum dimiſerunt, & diſperſi
Zach.13. ſunt alius aliò. Idcirco ait Zacharias propheta: Gladius, exurge ſuper paſtorem, & ſuper virum ciuem eius. percute paſtorem, & diſpergentur

oues

στολοι, ἐν οἷς ἐνῴκησε τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ αἷμα. πρῶτος ναὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς προεῖπον, οἱ ἅγιοι μαθηταί. προέτεινεν ὁ Σαμοσατεὺς, περισχίσας τὴν περιοχὴν τοῦ εὐαγγελίου. γράφει γὰρ ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι τοῦτο δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰ μὴ ὅτε ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ὅτι δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ, εἰ μὴ ὅτε ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν ὁ κύριος, τὸ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, ἠγνόησαν. ἐν ποίᾳ γραφῇ οὖν ἐπίστευσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ; ποία ἐστὶ γραφὴ ἡ λέγουσα· ὅτι λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον; μόνος ὁ κύριος εἶπεν αὐτολέκτῳ φωνῇ, τὸ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον· γέγραπται δὲ, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῇ γραφῇ ἐπίστευσαν· καὶ αὖθις προστίθησιν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι καὶ τῷ λόγῳ, ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. ἡ γραφὴ περιέχει, ὅτι οἰκοδομῶν Ἱερουσαλὴμ ὁ κύριος, καὶ τὰς διασπορὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει· ᾠκοδόμησε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοὺς ἁγίους λίθους, τοὺς ἀποκυλισθέντας ἀπὸ τοῦ θεμελίου. ἀφῆκαν γὰρ οἱ ἅγιοι λίθοι τὸν θεμέλιον, καὶ ἐσκορπίσθησαν καθ' ἑαυτούς. διὸ λέγει Ζαχαρίας ὁ προφήτης· ῥομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα, καὶ ἐπ' ἄνδρα πολίτην αὐτοῦ· πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα

τα

τα τῆς ποίμνης. ἡ χρεία με καλεῖ εἰπεῖν ἐπὶ ποῖον ποιμένα ἡ ῥομφαία ἐξεγείρεται, καὶ τίς ὁ ἀνὴρ ὁ πολίτης αὐτοῦ. καθὼς τοῦ Γεδεὼν ἡ ῥομφαία ἐπὶ Μαδιὰμ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τοῦ θεοῦ δίκη ἐπὶ Ἰούδαν. ῥομφαία τοῦ Γεδεὼν ἐπὶ Μαδιάμ· ῥομφαία δὲ ἐπὶ Ἰούδαν τὸν ποιμάναντα τοὺς τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἄνδρας. ὅρα ὅτι ἀνὴρ ὁ πολίτης, τὸν Ἰούδαν δηλοῖ, τὸν ποιμάναντα, τουτέστι τὸν ὁδηγήσαντα ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου προδοσίας. τοὺς ἄνδρας τῆς πολιτείας αὐτοῦ, ὡσανεὶ τῆς κακίας αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα· τοὺς ὁδηγηθέντας, ὑπαρξαντας· καὶ ἐπάξιον τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸν μισθὸν ἀπέλαβε, παταχθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ ῥομφαίας· ὅπερ προγνοὺς ὁ προφήτης διὰ τοῦ πνεύματος ἐφθέγξατο. καὶ ὅρα ὅτι ἀοράτως αὐτὸν ἐπάταξεν ἡ ῥομφαία τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ, διχασάντων ὑπὸ θεοῦ ῥομφαίας, καθότι τὸν ποιμένα τοῦ Ἰσραὴλ ἐποίησε παταχθῆναι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐπαξίων τῆς πολιτείας αὐτοῦ τοῦ προδότου. ἐπατάχθη ὁ ποιμὴν, καὶ διεσκορπίσθησαν τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης. ἀλλ᾽ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ὁ κύριος τοὺς διασπαρέντας ᾠκοδόμησεν ἐν ἑαυτῷ ναὸν ἅγιον, τοὺς τιμίους λίθους. τὸ δὲ ἄχυρον πυρὶ ἀσβέστῳ παρέδωκεν· ναὸς γὰρ θεοῦ, ὃν κατέλυσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἀπόστολοι. γέγραπται γὰρ, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσον-

oues gregis. Neceſſitas vocat
me vt dicam ſuper quē paſto-
rem gladius exurgit; & quis
eſt vir ciuis eius. Et ſicut gla-
dius Gedeon in Madianitas, *Iudic.7.*
eodem modo ſupplicium Dei
in Iudam. Gladius Gedeon ſu-
per Madian; gladius vero Dei
ſuper Iudam, qui rexit viros
ſuæ ciuitatis. Aduerte quòd vir
ciuis, Iudam ſignificat paſtorē,
ideſt, ducem in proditione Do
mini. viros ciuitatis eius, quaſi
diceret nequitiæ ipſius, vocat
Iudæos ab eo ductos: & merce-
dem dignam operibus ſuis re-
cepit gladio percuſſus Dei.
quod quidē cū Propheta præ-
cognoſceret per ſpiritum, elo-
cutus eſt. Ac vide quòd inuiſi-
biliter percuſſit eū gladius Dei:
Et effuſa, inquit, ſūt viſcera eius *Act.1.*
diſſecta Dei gladio, quādoqui- ἴσ. διχα-
dem ipſe fecit vt paſtor Iſrael à σθέντα, ἢ
Iudæis percuteretur, qui digni διχάσαν-
fuerūt ciuitate ipſius prodito- τα
ris. Percuſſus eſt paſtor, & di-
ſperſæ ſunt oues gregis: ſed à
mortuis tertia die ſuſcitatus
Deus Iſrael, dominus noſter, di-
ſperſos ædificauit in ſe, templū
ſanctum, lapides pretioſos: pa-
leas autem igni inextinguibili *Matth.3.*
tradidit. Templum enim Dei
quod Iudæi diſſoluerunt, Apo-
ſtoli ſunt. ſcriptum eſt enim:
Et habitabo in eis, & inambu- *2. Cor.6.*
labo; & ero eorum Deus, & ipſi *Leuit.26.*

erunt mihi populus.

Deerant aliqua in mſ. codd.

QVAEST. IIII. *Luc.22.* Scriptum eſt in Euangelio: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos: Hic calix eſt nouum teſtamentũ in meo ſanguine, qui pro vobis fundetur. Quomodo igitur eſt ſanguis incorruptibilis, ſi diuiditur & funditur?

RESPONSIO. *Tit.1.* *1.Cor.15.* *Act.17.* *Num.24.* Scimus Paulum ad concludendam rationem auctoritate ſapientum externorum vſum; & Moyſen omni ſapiẽtia præditum auctoritates non paucas Balaam hominis alienigenæ *2.Cor.12.* poſuiſſe. vnde Apoſtolus: Factus ſum, inquit, inſipiens, vos me coegiſtis. Cum igitur proponas quæ non ſunt in exteris, cogit me res, vt in hac quæſtione quam ponis, non à ſa- ‖ἴσ. προβάλλω, pientia externa concluſionem propoſitionis petã. Quis enim vmquam ſapientium externorum, ex quo cœperunt loqui ‖ἴσ. ἀφ' οὗ fabulas, nominauit Spiritum ſanctum, aut ſanguinem effuſum, aut diuiſum dixit ſanctũ, vel incorruptibilem, vel viuificum, niſi ſola Scriptura diuinitus afflata? Vnde apparet nihil te ſcire, neque humanæ diſciplinæ. à Scriptura enim diuina tantum diſtas, quantum cælum à terra, vt Dominus per *Eſai. 55.* Eſaiam prophetam dixit: Si-

cut

ἔσονταί μοι λαός. καὶ γὰρ ζῶντος *

* * * * * *

* * * * * *

* * σης πρὸς ἀπόδειξιν χρησάμενον καί τινα τῶν ἔξωθεν σοφῶν, καὶ τὸν πάνσοφον Μωϋσέα χρήσεις οὐκ ὀλίγας τεθεικότα ἀνθρώπου ἀλλογενοῦς τοῦ Βαλαάμ· διὸ λέγει ὁ ἀπόστολος· γέγονα ἄφρων· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ὅταν οὖν τὰ μὴ ὄντα ‖προβάλλοι, ἀναγκάζει με τὸ πρᾶγμα· πλὴν ἐν ταύτῃ τῇ προτάσει λέγεις, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς σοφίας τῶν ἔξωθεν συλλογίσωμαι τὴν πρότασιν. τίς γὰρ τῶν ἔξωθεν σοφῶν, ‖ἐφ' ὧν ἤρξαντο λαλεῖν τὰς ψευδεπείας; εἶπέ ποτε πνεῦμα ἅγιον, ἢ ἄφθαρτον, ἢ ζωοποιὸν, τὸ ἐκχυνόμενον, ἤτοι μεριζόμενον, εἰ μὴ μόνον ἡ θεόπνευστος γραφή; ὥστε οὖν οὐδέν ἐστιν, ὃ ἐπίστασαι, οὐ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην παιδείαν· τῆς γὰρ θεοπνεύστου γραφῆς ἀπέχεις, ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς· καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφή-

του·

τευ· ὅτι ὃν τρόπον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπότισε τοὺς πιστούς, καὶ ἐπεγνωκότας τὴν ἀλήθειαν, τὸν χείμαῤῥον τῆς τρυφῆς αὐτοῦ· γέγραπται γάρ· κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν· ἡ δικαιοσύνη σου, ὡσεὶ ὄρη θεοῦ· τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή· ἀνθρώπους, καὶ κτήνη σώσεις κύριε· ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου ὁ θεός. οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσι· μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου· καὶ τὸν χείμαῤῥον τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ· ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων αὐτοῦ ‖ἐλπίζων., οὐ σαλεύσει με τὰ γραφέντα χειρὶ τοῦ Σαμοσατέως. γέγραπται γάρ· μὴ ἐλθέτω μοι ποὺς ὑπερηφανείας, καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ οὐ σαλεύσει με. ἐκεῖ ἔπεσαν πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ἐξώσθησαν, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι. τοῦ χειμάῤῥου τῆς τρυφῆς οὐκ ‖ὀπιπλήσομαι· πηγὴ γὰρ ζωῆς ἐστι, καὶ ἐν τῷ φωτὶ ὄψομαι τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ φωτός· ἐλπίζω εἰς τὰς ἀφθάρτους αὐτοῦ πτέρυγας· αἵ τινές εἰσιν αἱ θεῖαι, καὶ δημιουργοὶ τῶν

cut diſtat cælum à terra, ſic via mea à vijs veſtris; & cogitationes veſtræ à cogitatione mea. Nos fideles, & qui veritatem agnouimus, potauit Deus torrente voluptatis. ſcriptum enim eſt: Domine in cælo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes: iuſtitia tua ſicut montes Dei, & iudicia tua abyſſus multa: homines & iumenta ſaluabis Domine. quàm multiplicata eſt miſericordia tua Deus? Filij autẽ hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt: inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te eſt fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen. Extende miſericordiam tuam ſcientibus te; & iuſtitiam tuam rectis corde. In tegmine alarum tuarum ſperans non commouebitur. Non mouebunt me quæ manu Samoſatenſis ſcripta ſunt. ſcriptum enim eſt: Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non commouebit me: illic ceciderũt omnes qui operantur iniquitatẽ; expulſi ſunt, & non poterunt ſtare. Non obliuiſcar torrentis voluptatis; fons enim vitæ eſt; & in lumine videbo lumen ex lumine. Spem habeo in alis eius, quæ corrumpi non poſſunt, quæ ſunt manus diuinæ, & homi-

Pſal. 35.

‖ισ. ἐλπίζοντα,

Ibidem.

‖ισ. ἐπιλήσομαι.

num creatrices, & quæ vitam
Pſal.93. ſuppeditant: quæ oculos formauerunt; tetigerũt mortuos, & reuixerunt: aurem plantauerunt manus Dei Iſrael, qui eſt Ieſus *χείμαῤῥος*, ideſt, torrẽs voluptatis, fons vitæ, qui eſt apud Patrem, qui eſt Chriſtus
Pſal.125. IESVS, torrens in Auſtro, qui conuertit captiuitatem noſtrã. Reſpondent enim partes ad Auſtrum Palæſtinæ in eadem ſerie & ordine ex aduerſo, ſicut
Galat.4. ſcribit Apoſtolus reſpondere Aegyptũ ei quæ nũnc eſt Hieruſalem in eadem ſerie & ordine. nomine enim Agar Aegyptum intellexit cũ Arabia.
Χίμαρος hircum, & χειμαῤῥος torrentem ſignificat. Venit *χείμαῤῥος*, ideſt, hircus digito Dei ante delineatus. ſic enim figura per Moyſen ante delineat veritatẽ ſignificatam.
Leuit.16. Duo hirci ſimili forma pro remiſſione adducebantur ad altare: conijciuntur duo hirci in ſortem vnam. (15) erant enim per omnia ſimiles ſecundum hypoſtaſes & ſecundum formas: ſic enim iuſſerat Deus Moyſi. imponebantur capitibus hircorum manus ſacerdotum (erant enim duo hirci ſimul ad altare alligati) accipiebatq. ſacerdos alterum duorum, & mactabat: & poſtquam vnus ex duobus mactatus erat, dimittebatur alter viuus in montes; vnus ille qui factus fuerat particeps ſanguinis & ſortis mactati. aderat enim

τῶν ἀνθρώπων χεῖρες, καὶ ζωῆς χορηγοί· αἳ ἔπλασαν ὀφθαλμούς· ἥψαντο νεκρῶν, καὶ ἀνέζησαν· ἐφύτευσαν ὠτίον αἱ χεῖρες τοῦ θεοῦ Ἰσραήλ· ὅς ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ χείμαῤῥος τῆς τρυφῆς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ οὖσα παρὰ τῷ πατρὶ, ὁ ὢν Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ χειμάῤῥους, ὁ ἐν τῷ νότῳ ἐπιστρέψας τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν. συστοιχεῖ γὰρ τῇ Παλαιστίνῃ τὰ νότια μέρη, ὡς γράφει ὁ ἀπόστολος, τὴν Αἴγυπτον συστοιχεῖν τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ· τὴν γὰρ Ἄγαρ Αἴγυπτον ἐκάλεσε σὺν τῇ Ἀραβίᾳ. ἦλθεν ὁ προδιαγραφόμενος χείμαῤῥος δακτύλῳ θεοῦ· οὕτω γὰρ προδιαγράφει διὰ Μωϋσέως ὁ τύπος, σημαίνων τὴν ἀλήθειαν. ὑπὲρ ἀφέσεως δύο χείμαῤῥοι ὁμοειδεῖς ἤγοντο πρὸς τὸ θυσιαστήριον· τοῖς δύο χειμάῤῥοις εἷς ἐπεβέβλητο κλῆρος· ἦσαν γὰρ κατὰ πάντα ὁμοειδεῖς κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ τὰς ἰδέας· οὕτω γὰρ ἦν προσταχθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῷ Μωϋσεῖ. ἐπετίθεντο ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν χειμάῤῥων αἱ χεῖρες τῶν ἱερέων· ἦσαν γὰρ αἱ δύο ἅμα ὑποστάσεις τῶν χειμάῤῥων προσδεδεμέναι τῷ θυσιαστηρίῳ· καὶ ἐλάμβανεν ὁ ἱερεὺς ἕνα τῶν δύο, καὶ ἔσφαζε· καὶ μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ ἑνὸς τῶν δύο χειμάῤῥων, ἀπεπέμπετο ὁ ζῶν εἰς τὰ ὄρη, ὁ εἷς ὁ κοινωνήσας τῷ αἵματι, καὶ τῷ κλήρῳ τοῦ τεθυμένου· συμ-

συμπαρῆν γὰρ τῷ ὁμοειδεῖ αὐτοῦ χιμάρῳ ἕως οὗ ἐποίησαν πάντα τὰ γεγραμμένα· καὶ ἔθυεν ὃν ἠθέλησεν ὁ κατὰ καιρὸν πάλαι ἱερεύς· αὕτη ἡ προδιαγραφὴ τύπος ἦν πατρὸς, καὶ υἱοῦ· μέλλων γὰρ ἄγεσθαι εἰς τὸν ἅγιον αὐτοῦ, καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ ὁ θεὸς Ισραὴλ Ιησοῦς ὁ Χριστὸς, οὐκ ἤγετο μόνος, ἀλλ' ἦν μετ' αὐτοῦ ὁ πατήρ· πρὶν γὰρ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς τὸν σταυρὸν, εἶπε τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε πάντες ἀφῆτέ με μόνον· ἀλλ' οὐκ εἰμὶ μόνος. ὁ γὰρ πέμψας με πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μόνον. ὥστε οὖν ἐδείχθη ὁ τύπος ἀλήθεια· ὅτι οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ ὁ σταυρὸν ὑπομείνας· ὅς ἐστιν αὐτοῦ μὲν τοῦ πατρὸς λόγος, καὶ υἱὸς, ἡμῶν δὲ θεὸς κύριος, ὁ ἐπὶ σταυροῦ ὑψωθεὶς κύριος σαβαώθ, ὁ ἐπιστρέψας τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, καθὼς εἶπε κύριος παντοκράτωρ, διὰ μὲν Ἠσαΐου πάλαι, νῦν δὲ διὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου ὁ αὐτὸς λαλεῖ· ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν πλάνης πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου, καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. εἰ γὰρ ἐν τῷ τύπῳ τῆς προδιαγραφῆς οὕτω παρεκελεύετο Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵνα ἀμώμοις ἐπι-

enim ſimul cum hirco ſibi ſimili quouſque feciſſent quæ ſcripta erant : & immolabat quem volebat, qui erat olim tunc temporis ſacerdos. Hæc prædelineatio figura erat Patris & Filij. ducendus enim Deus Iſrael IESVS Chriſtus ad ſanctam ſuam & viuificam crucem, ad altare Dei, non ducebatur ſolus, ſed Pater erat cũ eo. ante enim quàm iret ad crucem, dixit ſanctis Apoſtolis: Venit hora, quando omnes relinquetis me ſolum; ſed non ſum ſolus: Pater enim qui miſit me, mecum eſt, & non reliquit me ſolum. Itaque perducta eſt ad veritatem figura, quòd non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, qui crucem ſuſtinuit, qui eſt ipſius quidem Patris Verbum & Filius, noſter vero Deus & Dominus, in cruce exaltatus, Dominus ſabaoth; qui conuertit captiuitatem noſtram non pretio aut muneribus, ſicut dixit Dominus omnipotens olim quidem per Eſaiam, nunc vero per beatum Petrum dicit idem: Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati & incõtaminati Chriſti. Etenim ſi in figura veritatis prædelineatæ ſic Moyſes ab Spiritu ſancto iubebatur,

Ioan.16. *Philip.2.* *Pſal.125.* *Eſai.55.* *1.Petr.1.*

batur, vt hircos ſine macula eligeret; quomodo non magis ſimiliter ipſe rationalis hircus, & torrens voluptatis, eiuſdem cum Patre formæ, coæternum Verbum, immaculatus ſit; cum ſit Chriſtus, ex æternitate vnà cum generante? Regenerati ſumus ex aqua incor-
Ibidem. ruptibili & ſpiritu. ſcriptū eſt enim: Renati non ex ſemine
1.Ioan.5. corruptibili, ſed incorruptibili; ſicut ante dixi, per aquam & Spiritum ſanctum. & hi tres vnum ſunt, aqua, & ſanguis, & ſpiritus. Sed dicet mihi aliquis:
Ioan.5. Hircis aſſimilaſti Patrē & Filium? Sic edoctus ſum: Sicut exaltauit Moyſes ſerpentem in eremo, ſic oportebat exaltari
Leuit.16. filiū hominis. & ſicut Moyſes duos hircos eiuſdem formæ & ſine macula adduxit ad altare
Eſai.53. figurā veritatis; ſic Pater, cum agnus immaculatus tamquam ouis ad mactationē ducebatur, non erat ſeparatus à Verbo ſuo vnius & eiuſdē formæ: duæ hypoſtaſes inſeparabiles; & ſpiritus ille Patris ſua hypoſtaſi ſubſiſtens, qui erat in Filio. omnibus enim factum fuit manife-
Luc.3. ſtum quòd in eo erat: & venit ſuper eum in ſpecie columbæ, (16) & ipſe paſſioni communicauit paraclitus Spiritus. Sicut enim duo hirci ſimilis formæ, ſic & duæ auiculæ prædeli-
Leuit.14. neatæ fuerunt pro emundatione; & vna ſacrificabatur; & quæ non ſacrificabatur, lauabatur in aqua mixta cum ſanguine aui-

ἐπιλέξηται τοὺς χιμάρους, πῶς οὐ μᾶλλον ὁ λογικὸς τῆς τρυφῆς τοῦ πατρὸς ὁμοειδὴς συνάναρχος λόγος, Χριστὸς ὤν, συναΐδιος τοῦ γεννήσαντος; ἀνεγεννήθημεν ἐξ ὕδατος ἀφθάρτου, καὶ πνεύματος. γέγραπται γάρ, ὅτι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλ' ἀφθάρτου, ὡς προεῖπον, δι' ὕδατος, καὶ πνεύματος, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι, τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνεῦμα. ἀλλ' ἐρεῖ μοι τίς· χιμάροις τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν ὡμοίωσας; ἐδιδάχθην οὕτως· ὡς ὕψωσε Μωϋσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ἔδει ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὡς ἤγαγε Μωϋσῆς τοὺς δύο χιμάρους ὁμοειδεῖς, καὶ ἀμώμους προσάγων τῷ θυσιαστηρίῳ, τῷ τύπῳ ἡ ἀλήθεια· ὁ πατὴρ ἀγομένου τοῦ ἀμνοῦ, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγήν, οὐκ ἐχωρίσθη τοῦ ὁμοειδοῦς αὐτοῦ λόγου· αἱ δύο ὑποστάσεις ἀχώριστοι, καὶ τὸ ἐνυπόστατον τοῦ πατρὸς πνεῦμα, ὃ ἦν ἐν τῷ υἱῷ· πεφανέρωται γὰρ πᾶσιν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἦν, καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς· καὶ αὐτὸς κεκοινώνηκε τῷ πάθει, ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς γὰρ οἱ χίμαροι ὁμοειδεῖς, οὕτω καὶ τὰ δύο ὀρνίθια προεγράφησαν ὑπὲρ καθαρισμοῦ· καὶ τὸ ἓν ἐθύετο, καὶ τὸ μὴ τεθυμένον ἐλούετο εἰς τὸ ὕδωρ τὸ μεμιγμένον τῷ αἵματι

τοῦ τεθυμένου. καὶ ἔτι ἐπὶ πλεῖον ταύτης ἀπόδειξιν ποιήσωμεν, θεοῦ θέλοντος, ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, παλαιᾶς, καὶ καινῆς. πνεύματι γὰρ ἁγίῳ σεσοφισμένοι οἱ ἅγιοι μαθηταὶ, καὶ τὴν παλαιὰν ἑρμηνεύοντες, ὁρῶντες, ὅτι ὁ τύπος ἀληθινῶς προδιεγράφη, καὶ ὅτι ὕδωρ ἐν τῇ λεκάνῃ ἐβάλλετο, ἔπειτα ἐθύετο τὸ ἓν τῶν ὀρνιθίων τῶν καθαρῶν, καὶ τὸ αἷμα τοῦ τεθυμένου τῷ ὕδατι τῷ ζῶντι συνεκίρνατο, καὶ εἶθ᾽ οὕτως τὸ ζῶν καὶ μὴ τεθυμένον ἐλούετο ἐν τῷ ὕδατι τῷ καθαρῷ, καὶ τῷ καθαρῷ αἵματι, καὶ οὕτως ἐγίνετο ὑπὲρ καθαρισμοῦ θυσία, διὸ εἶπεν ὁ ἀπόστολος· καθὼς ἡ θυσία τοῦ καθαρισμοῦ, τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸ ἐν εἴδει περιστερᾶς ἅγιον πνεῦμα, ἕν εἰσι. καὶ γὰρ τὸν Χριστὸν ὁ μακάριος Ἱερεμίας πνεῦμα ἐκάλεσε, περὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν θρήνων ἀποδυρόμενος τὸν ἰουδαϊκὸν λαὸν, οὕτω λέγων· ὅτι πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαβουλαῖς αὐτῶν· ἔχει δὲ ἡ μία τῶν ἐκδόσεων, ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν· ὁμοειδὴς ἐν τῷ εἴδει τῆς περιστερᾶς ὁ Χριστὸς λόγος τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ὁμοειδὲς τῷ πατρὶ τὸ πνεῦμα, Χριστὸς κύριος ἀγόμενος τοῦ θύεσθαι· οὕτως γὰρ λέγει Ἱερεμίας περὶ αὐτοῦ· ὅτι ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον τοῦ θύεσθαι ἀγόμενον,

auiculæ ſacrificatæ. Et adhuc amplius volente Deo, rationẽ huius quæſtionis ex diuina Scriptura tum vetere, tum noua concludemus. Sancti enim diſcipuli ab Spiritu ſancto edocti ſunt; & veterem Scripturã interpretantes, viderunt figurã vere eſſe prædelineatã; & quòd aqua in peluim fundebatur, *Ibidem.* deinde altera ex duabus auiculis mundis ſacrificabatur, & ſanguis ſacrificatæ cum aqua viuente miſcebatur; atque ita auicula viua & non mactata lauabatur in aqua munda & ſanguine mundo; fiebatq. hoc modo ſacrificium pro emundatione. Idcirco Apoſtolus dixit: Sicut eſt in ſacrificio emun- *1. Ioan. 5.* dationis, aqua & ſanguis, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ vnum ſunt. Chriſtum enim beatus Hieremias ſpiritum appellauit, cum lamentationes prope complens, & Iudaicum populum deplorans, ſic ait: Spiritus ante faciem no- *Thren. 4.* ſtram Chriſtus Dominus captus eſt in conſultationibus eorum. Vna ex editionibus habet, In corruptionibus eorũ. Eiuſdem formæ eſt cũ Spiritu ſancto in ſpecie columbę oſtenſo Chriſtus Verbum: eiuſdem formæ cũ Patre ſpiritus Chriſtus Dominus ductus vt ſacrificaretur. ſic enim ait Hieremias de eo: Ego ſicut agnus innocens qui ducitur ad ſacrifi- *Hierem. 11.* cium

cium faciendum, non cognoui. ego inquam, qui ſemper ſum perſona Chriſtus æqualis Patri, nulla diſſimilitudine ſubſtantię, coæternus Domino
Act. 5. ſpiritui: cui quia Ananias & Sapphira mentiti ſunt, non homini, ſed Deo, expirauerunt. Paraclitus enim Deus eſt, ſicut & Pater Chriſti, coæternus Chriſto. Quando tempore
Num. 11. Moyſis ſurrexerunt duo ex populo prophetantes, Elda & Medas, dixit Ieſus filius Naue Moyſi: Mi domine, prohibe ne prophetent. Reſpondit Moyſes: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Quando dederit Deus ſpiritum ſuum ſanctũ ſuper populum, fiunt prophetæ. Vera eſt prophetia Pauli
Act. 20. Mileti: Surgent quidã loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. Surrexit itaque primum Samoſatenſis loquẽs iniqua, qui diceret eſſe corruptibilem ſanguinem IESV, qui eſt Deus Iſrael, IESVS, & qui omnẽ corruptionem & paſſio-
Rom. 8. nẽ & mortẽ ſoluit; qui redemit nos à ſeruitute corruptionis. Sanguinẽ mortalis & patibilis hominis dicit, quia dixit Do-
Luc. 22. minus gloriæ diſcipulis: Accipite & diuidite; nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite in meã commemoratio-

τον, οὐκ ἔγνων. ὁ ἐνυπόστατος ἀεὶ ὢν Χριστὸς, ὁ ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς ὑποστάσεως ὢν, συναΐδιος καὶ τῷ κυρίῳ πνεύματι, ὅπερ ψευσάμενος Ανανίας, καὶ Σαπφείρα, οὐκ ἄνθρωπον ψευσάμενοι, ἀλλὰ τὸν θεὸν, ἐξέψυξαν· θεὸς γὰρ ὁ παράκλητος, ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, συναΐδιος τοῦ Χριστοῦ. ἡνίκα ἐπὶ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἀνέστησαν δύο ἐκ τοῦ λαοῦ προφητεύοντες, Ἀλδὰ, καὶ Μωδᾶς, καὶ εἶπεν Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ πρὸς Μωϋσῆν· κύριέ μου Μωϋσῆ, κώλυσον, ἵνα μὴ προφητεύωσιν, ἀπεκρίθη Μωϋσῆς πρὸς Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Ναυῆ, λέγων· μὴ ζηλοῖς σύ μοι; τίς δώσει πάντα τὸν λαὸν κυρίου προφήτας γενέσθαι; ὅταν δώσῃ ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, γίνονται προφῆται. ἡ δὲ ἀποστόλου Παύλου ἀληθὴς ἡ ἐν Μιλήτῳ προφητεία· ὅτι ἀναστήσονταί τινες λαλοῦντες διεστραμμένα εἰς τὸ ἀποσπᾶν τὸν λαὸν ὀπίσω αὐτῶν. ὥστε ἀνέστη πρῶτος ὁ Σαμοσατεὺς, λαλῶν ἄδικα, λέγων φθαρτὸν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅς ἐστι θεὸς Ἰσραὴλ Ἰησοῦς, καὶ τὸ πάσης φθορᾶς, καὶ πάθους, καὶ θανάτου λυτήριον, τὸ ἐξαγοράσαν ἡμᾶς δουλείας τῆς φθορᾶς· αἷμα θνητοῦ, καὶ παθητοῦ ἀνθρώπου λέγει, διὰ τὸ εἰπεῖν τὸν κύριον τῆς δόξης πρὸς τοὺς μαθητάς· λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσασθε· ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ αἵματί μου· τοῦτο ποιεῖτε, καὶ ἔπει εἶπεν

εἶπεν αὐτὸς, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον· ταῦτα ἀκούσας ὁ Σαμοσατεὺς, ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τοῦ κυρίου ἐπερείδεσθαι δοκεῖ κατὰ τῆς ἀληθείας· ἀγνοεῖ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου. ὅτι, πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὑπὲρ τὸν ἀθετοῦντα τὸν παρὰ Μωϋσῆ δεδομένον ἀπὸ θεοῦ, ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ ἀπόστολος. ὅτι, ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως ἐπὶ δυσὶν, ἢ τρισὶν μάρτυσιν ἀποθνήσκει. κατεπάτησεν αὐτὸν Ἰούδας, καὶ παραδέδωκεν· ὁ Γαλιλαῖος Ἰούδας προαπώλετο μετ᾽ αὐτὸν, καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντες. νῦν δὲ ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ σατανᾷ ὁ ἐκ Σαμοσάτων, κατὰ τοῦ αἵματος τοῦ ζωοποιοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος ἐπανέστη καταπατῶν. εἰ γὰρ τὸ αἷμα τὸ ἅγιον φθαρτὸν διὰ τὸ μερίζεσθαι αὐτὸ, καὶ ἐκχέεσθαι, εὑρεθήσεται καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς καὶ τὸ αἷμα τῆς ζωῆς. ἀναγράφεται γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων· ὅτι συμπληρουμένης τῆς ἡμέρας τῆς πεντηκοστῆς, συνηθροισμένων τῶν ἀποστόλων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐγένετο ἦχος μέγας, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, ὥστε συσσεισθῆναι πάντα τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθήμενοι. καὶ ἐπάγει, λέγων· ὅτι

ὀρ-

rationem: & quia dixit idem: Qui pro vobis effundetur. Hæc cum audiſſet Samoſatenus, videtur in hac voce Domini niti contra veritatem; qui ignorat quod ab Apoſtolo dictum eſt: Quanto magis putatis dete- *Hebr. 10.*
riora mereri ſupplicia, quàm qui legem Moyſis à Deo datã reijcit, eum qui Filium Dei cõculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt; & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Sic enim ait Apoſtolus: Irri- *Ibidem.*
tam quis faciens legem Moyſis, ſine vlla miſeratione duobus aut tribus teſtibus moritur. Conculcauit eum Iudas & prodidit; & Iudas Galilæus perijt prius, & poſt eum qui ei *Act. 1.*
conſenſerunt. Nunc vero Samoſatenſis, vt placeat ſatanæ qui eum delegit, ſurrexit contra ſanguinem viuificum, & contra Spiritum ſanctum, conculcans ea. Si enim ſanguis ſanctus corruptibilis eſt quia diuiditur & effunditur, ſic erit Spiritus ſanctus ſicut ſanguis vitæ. Scribit enim Lucas in actis Apoſtolorum: Cum com- *Act. 2.*
plerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodẽ loco: & factus eſt de repente è cælo ſonus magnus tamquã aduenientis ſpiritus vehementis, ita vt concuſſa ſit tota domus vbi erant ſedentes. Et ſubiungit:

Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditq. ſupra ſingulos eorum. Cum autem cœpiſſent loqui, & omnes audirent ex omni natione loquentes lingua propria res magnas Dei, ſtupebant; Iudæi vero perfidi cœperunt contumelias in Apoſtolos iacere, & Spiritum ſanctū ſpiritum muſti appellantes: Tamquam muſto pleni, inquiunt, ſunt Apoſtoli ſancti. Beatus vero Petrus reſpondēs

Ibidem. dixit: Viri Iudæi, non ſicut vos putatis, hi ebrij ſunt; eſt enim hora diei tertia: ſed hoc eſt quod dictum eſt per Ioelem

Ioel 2. prophetam: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnē, & prophetabunt filij eorum & filiæ; & quæ ſequuntur. Ecce diuiditur ſuper ſingulos Apoſtolos Spiritus ſanctus, & effunditur ſuper omnem carnē: & prophetant filij gratiæ & filiæ. erant enim filiæ prophe-

Act. 21. tantes, ſicut ſcriptum eſt quòd filiæ Philippi prophetabant. Non igitur quia Spiritus ſanctus effuſus eſt, dicetur corruptibilis; apage; neque quia diuiditur. Idem dicendum eſt in ſanguine viuifico, ſicut

1. Ioan. 5. ſcriptum eſt: Aqua, & ſanguis, & ſpiritus, tres vnū ſunt à Moyſe prædelineati in emundatione prædelineante baptiſteriū, tam-

ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι, ὡσεὶ πυρὸς, καὶ ἐπεκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν· ἀρξαμένων δὲ αὐτῶν λαλεῖν, καὶ πάντων ἀκουόντων ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ, ὑπερεθαύμαζον· οἱ δὲ κακόπιστοι ἰουδαῖοι ἤρξαντο ἐνυβρίζειν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γλεῦκος ἀποκαλοῦντες, ὡσεί φησι, γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσὶν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· ὁ δὲ μακάριος Πέτρος ἀποκριθεὶς εἶπεν· ὦ ἄνδρες ἰουδαῖοι, οὐχ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν, ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ Ἰωὴλ τοῦ προφήτου· ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες· καὶ τὰ ἀκόλουθα. ἰδοὺ καὶ διαμερίζεται ἐφ' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀποστόλων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐκχέεται ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύουσιν οἱ υἱοὶ τῆς χάριτος καὶ αἱ θυγατέρες· ἦσαν γὰρ καὶ αἱ θυγατέρες προφητεύουσαι, ὡς γέγραπται, ὅτι αἱ θυγατέρες Φιλίππου προεφήτευον. οὐ παρὰ τὸ ἐκχυθῆναι οὖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν τις ἂν εἴποι φθαρτόν· μὴ γένοιτο· οὔτε διὰ τὸ μερισθῆναι. τὸ δὲ αὐτό ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος, καθὼς γέγραπται· ὅτι τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνεῦμα, οἱ τρεῖς τὸ ἕν εἰσιν, οἱ προδιαγραφέντες ὑπὸ Μωϋσέως ἐν τῷ καθαρισμῷ. τὸ βαπτιστήριον προ-

περιδιαχαράφοντι, λεκάνην ἔχουσαν τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, καὶ τὸ αἷμα τοῦ τεθυμένε· πελειώοις, καὶ τὸ ζῶν ἐν τῷ ζῶντι ὕδατι, καὶ τῷ αἵματι κατερχόμενον, καὶ βαπτιζόμενον. μία τις πηγὴ ἡ λεκάνη, ἐν ᾗ τὸ σωτήριον τελεῖται βάπτισμα εἰς τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ τὸ ζωοποιὸν αἷμα, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ ἐν εἴδει περιστερᾶς μεῖναν ἐπὶ τὸν ζῶντα λόγον τὸν Χριστὸν, κατελθὸν, ὡς ἐν λεκάνῃ, τῷ βαπτιστηρίῳ εἰς τὸν Ἰορδάνην. διατί δὲ ἐν εἴδει περιστερᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; ὅπως ἡμᾶς μυσταγωγήσῃ ὁ πέμψας αὐτὸ, καὶ δεξάμενος, ὃ κατέπεμψεν. ὥσπερ γὰρ ὁ Νῶε ἐξαπέστειλεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ τὴν περιστερὰν, καὶ αὐτὸς αὐτὴν ὑπεδέξατο, κατ᾽ εἰκόνα ἐκείνην νοητέον ἡμᾶς, αὐτοῦ εἶναι τὸ συναΐδιον πνεῦμα, ὅπερ ἦν αὐτοῦ, καὶ ἡμῖν ἐχαρίσατο μερίσας, καὶ ἐκχέας ἐπὶ πᾶσαν σάρκα τῶν πιστευόντων, ὅτι θεός ἐστι, καὶ κύριος ὁ διαμερίσας ἡμῖν αὐτοῦ τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνεῦμα. ἀλλ᾽ ὡς γέγραπται, ὅτι τεκνία μου καθὼς ἠκούσατε, ὅτι ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν. ὥσπερ ἐν ἀντίχριστος, οὕτως καὶ ἀντιχείμαρρος· γέγραπται γάρ· καὶ χείμαρροι ἀνομίας ἐξετάραξάν με, καὶ ὕδατα ἅγια, καὶ ὕδατα ἀνυπόστατα. γέγραπται γάρ· χείμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον.

tamquam peluim habentem aquam viuam, & ſanguinem auis ſacrificatæ, & viuentē ſpiritum in aqua viua & ſanguine deſcendentem, & baptizantē. Vnus fons peluis, in qua baptiſmus ſalutaris perficitur in aqua viua, & ſanguine viuifico, & Spiritu ſancto, qui in ſpecie columbæ manſit ſuper Verbū Chriſtum, deſcendens in baptiſterio tamquam in pelui in Iordanem. Cur vero in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus deſcendit? Scilicet vt nos doceret qui miſit illum, quiq. eum quem miſit, accepit. Sicut enim Noe dimiſit ex arca columbam, & ipſe illam recepit; ad eam ſimilitudinem intelligendū nobis eſt, ipſius Chriſti eſſe Spiritum ſanctum coæternum; & quod erat ipſius, hoc dediſſe nobis, diuidens & effundens ſuper omnem carnē credentiū; quia Deus eſt & Dominus qui diuiſit nobis ſuū ſanguinem, & ſpiritū. verumtamen ſicut ſcriptum eſt: Filioli mei, ſicut audiſtis quòd antichriſtus venit: & nunc antichriſti multi facti ſunt. Sicut antichriſtus venit, ſic antitorrens. Scriptum enim eſt: Torrentes iniquitatis cōturbauerunt me. & aquæ ſanctæ, & aquæ intolerabiles. ſcriptum namque eſt: Torrentē pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquā intolera-

lauiculam in aquam viuam & ſanguinē deſcendentem, vbi lauabatur.

Luc. 3.

Geneſ. 8.

1. Ioan. 2.

Pſal. 17.

Ezech. 47.

Pſal. 123.

Paulũ Samoſatenſem appellat torrentem iniquitatis.

lerabilem. En, in omnibus oſtendimus torrenti iniquitatis, non eſſe corruptibilem ſanguinem ſanctũ Dei noſtri IESV Chriſti, nec eſſe hominis mortalis, ſicut nos, ſed Dei veri, qui eſt torrens voluptatis ijs qui eum participant.

τον. ἰδοὺ καὶ ἐν πᾶσιν ἐδείξαμεν τῷ χειμάρρῳ τῆς ἀνομίας, ὅτι οὐ φθαρτὸν τὸ αἷμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἀνθρώπου καθ᾽ ἡμᾶς θνητοῦ, ἀλλὰ θεοῦ ἀληθινοῦ, ὃς χείμαρρος τρυφῆς τοῖς ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν.

QVAEST. V. Luc. 2.

Scriptum eſt in Euangelio, quòd puer creſcebat & confortabatur. quaſi diceret, Creſcebat IESVS ex Spiritu ſancto & Maria virgine natus. quomodo igitur qui creſcebat & confortabatur, hunc dicis ante ſæcula eſſe, & ſimul cum Patre ingenito non habentem initium, & coæternum?

Πρότασις ε΄. τοῦ Σαμοσατέως.

Γέγραπται ἐν εὐαγγελίοις· ὅτι τὸ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο ὡσεὶ φησιν, Ἰησοῦς ὁ γεννηθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· πῶς οὖν τὸ αὖξον, καὶ κραταιούμενον, λέγεις, ὅτι προαιώνιον, καὶ συνάναρχον τῷ ἀγεννήτῳ πατρὶ, καὶ συναΐδιον;

RESPONSIO. Luc. 2. Eſai. 7.

Ingenitum(17) Patrem nulla ſcriptura tradidit: diuina autem Scriptura per Spiritũ ſanctum tradidit nobis, & ait: Ecce enim euangelizo vobis gaudiũ magnum, [quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator mundi, qui eſt Chriſtus Dominus.] Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filiũ, & vocabũt nomen eius Emmanuel. Sic autem habet principiũ prophetiæ: Ecce Dominus ipſe dabit vobis ſignum. & ſubiungit: Ecce virgo in vtero accipiet. & demonſtrat quòd Deipara quemdã concepit: virgo ſcilicet concepit quem nos

Ἀπόκρισις ε΄. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Τὸ, ἀγέννητον πατέρα, οὐδεμία συγγραφὴ παρέδωκεν· ἡ δὲ θεία γραφὴ διὰ πνεύματος ἁγίου παρέδωκεν ἡμῖν, καὶ γράφει ὁ εὐαγγελιζόμενος ἡμῖν χαρὰν μεγάλην· ὅτι ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. ἔχει δὲ ἡ ἀρχὴ, ὅτι ἰδοὺ κύριος, αὐτὸς ὑμῖν δώσει σημεῖον· καὶ ἐπάγει τὸ, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται· καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἡ θεοτόκος τινὰ συνέλαβεν, ἡ παρθένος δηλονότι· ὅν τινα ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν ἡμῶν μὲν θεὸν, τοῦ δὲ πατρὸς συναΐδιον ὄντα υἱὸν λόγον· καὶ ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ εἴδομεν φῶς. αὐτὸς γὰρ λέγει· ὅτι ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν

Pſal. 35. Ioan. 14.

cognouimus Deum noſtrũ, coæternum Patri, Filium Verbũ. Et in lumine eius vidimus lumen. ipſe enim ait: Qui videt me, videt

τὸν πατέρα μου. μικρὸν ἐπαναλάβε μοι· αὐτὸς γὰρ κύριος λέγει διὰ Ησαΐου· ὅτι ἰδοὺ κύριος, αὐτὸς ἡμῖν δώσει σημεῖον. ἀκούσωμεν καὶ τοῦ ἀγγέλου πρὸς τοὺς ποιμένας· ὅτι εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαυίδ· καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. ἰδοὺ διὰ Ησαΐου ἐμήνυσεν ἡμῖν τὸ σημεῖον, καὶ διὰ τοῦ ἀγγέλου τοῖς ποιμέσι. τίς δὲ ἡ δύναμις τοῦ παιδίου τοῦ ἐν φάτνῃ ἀνακλιθέντος; θεὸς, ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εἰ δὲ μέμφῃ τῷ εὐαγγελιστῇ διατί λέγει· ὅτι ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο; καὶ ἐρωτᾷς ἡμᾶς, διατί, καὶ πῶς; ἐρώτα τὸν Δανιὴλ λέγοντα. ὅτι λίθος ἐτμήθη ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν. καὶ ἐπάγει· μετὰ τὸ πατάξαι, φησὶ, τὴν εἰκόνα, ἐγένετο ὁ λίθος εἰς ὄρος μέγα. εἰπὲ τοῦτο, πῶς δυνατὸν αὐξῆσαι τὸν λίθον, καὶ γενέσθαι ὄρος; ὅτι μὲν ἀνθρώπων οὐ κεῖται, ὅτι ηὔξανέ τις· ἀλλ' αὐξηθέντος. οὐ μὴν μετὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος τοῦ ἀνδρὸς ἔτι ἐπαύξησιν ἡλικίας λέγει. καὶ ὅρα τὸν βαπτιστὴν Ιωάννην λέγοντα· ὅτι ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστί. καὶ μετ' ὀλίγα ἐπάγει περὶ τοῦ αὐξάνοντος θεοῦ, οὕτωσὶ

det & Patrem meum. Repetam pauca. Ipſe enim Dominus per Eſaiam dicit: Ecce Dominus ipſe dabit vobis ſignũ. *Eſai.7.* Audiamus Angelum dicentẽ paſtoribus: Euangelizo vobis *Luc.2.* gaudium magnum, quod erit vniuerſo populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. & hoc vobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio. Ecce per Eſaiam manifeſtauit nobis ſignum; & per Angelum paſtoribus. Quæ vero vis & poteſtas pueri infantis in pręſepio poſiti? Deus, *Eſai.9.* fortis, potens, princeps pacis, pater futuri ſæculi. Quòd ſi Euangeliſtã reprehendis quia dixit: Creſcebat & confortabatur; *Luc.2.* & nos interrogas, quare & quomodo? interroga Danielem cum dicit: Lapis ſciſſus eſt ex monte ſine manibus. *Dani.2.* & ſubiungit: Poſtquam fregit ſtatuam, factus eſt lapis mons magnus. Dic ipſe quomodo hoc fieri potuit, vt creuiſſet lapis, & factus eſſet mõs? In hominibus quidem non eſt hoc poſitum, vt aliquis creſcat; ſed potius vir qui creuit, ‖non quidem poſt trigeſimum annum, adhuc ſub ætate creſcente deficit. Vide quid Ioannes Baptiſta dicat: Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. & paulo poſt ſubiungit de Deo creſcente, *Ioan.3.*

‖ ceterum poſt trigeſimum annum incrementum amplius ætatis non dicit.

ſic

Ibidem. ſic inquiens: Illum oportet creſcere, me autem minui. Vſque in hodiernum diem verbũ Dei currit, & glorificatur, & creſcit, ac multiplicatur in Eccleſia ſanctorum. Poſtquam enim venit homo in mundum, ſi vita eius eſt (verbi gratia) vnus dies qui ex duodecim horis cõſtat, fluxerint vero duæ horæ illius diei, deficit qui natus eſt. non enim acceſſio horarũ aut annorum eſt accretio vllius hominis, ſed potius quotidie deficit. Puer autem IESVS Deus
Pſal.101. Iſrael, Deus eſt idẽ ipſe, & anni eius non deficient. Habet enim
Hebr.7. ſacerdotium ſempiternũ. Sin autem non ſempiternum dicit Samoſatenſis, dicat an aliquando habuerit ſucceſſorem in ſacerdotio. Ex quo enim voluit rex pacis fieri ſacerdos pacis, nequaquam cernitur qui ſacerdotium eius ſuſceperit. nec in tabernaculum eius verum alius introiuit, nec exiuit, niſi
Ezech.46. ſolus Dominus. Et ſignata eſt porta tabernaculi integra & incorrupta & inuiolata. manu enim Dei clauſa eſt, & digito eius ſignata eſt. Neque manu hominis ſacerdos noſter electus eſt, neque tabernaculum eius ab hominibus fabricatũ, ſed Spiritu ſancto firmatum eſt, & virtute Altiſſimi protegitur illud ſemper laudatiſſimum Dei tabernaculum Maria Deipara & virgo. Cum igitur callide

οὑτωσὶ φήσας. ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. μέχρι σήμερον ὁ λόγος τοῦ θεοῦ τρέχει, καὶ δοξάζεται, καὶ αὔξει, καὶ πληθύνεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὁσίων· ἐπὰν γὰρ ἔλθῃ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, εἰ γὰρ καὶ μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ὅ ἐστι δώδεκα ὧραι, παρέλθωσι δὲ δύο ὧραι τῆς ἡμέρας, ἔληξεν ὁ γεννηθείς· οὐ γὰρ προσθήκη ἐστὶν ἡ προκοπὴ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ λήγει καθ᾽ ἡμέραν· τὸ δὲ παιδίον Ἰησοῦς, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, θεός ἐστιν αὐτὸς, καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ οὐκ ἐκλείψουσιν· ἀπαράβατον γὰρ ἔχει τὴν ἱερωσύνην· εἰ δὲ οὐκ ἀπαράβατον εἴποι ὁ Σαμοσατεὺς, εἰπῃ, εἰ διεδέχθη ποτέ· ἐξ οὗ γὰρ κατηξίωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης γενέσθαι ἱερεὺς εἰρήνης, οὐχ ὁρᾶται, μὴ γένοιτο, ὁ διαδεξάμενος αὐτοῦ τὴν ἱερωσύνην· οὔτε ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ τῇ ἀληθινῇ εἰσῆλθεν ἕτερος, οὔτε ἐξῆλθεν, εἰ μὴ μόνος κύριος· καὶ ἐσφραγίσθη ἡ πύλη τῆς σκηνῆς σῶα, καὶ ἀῤῥαγὴς, καὶ ἀμόλυντος· χειρὶ γὰρ πέπηκται θεοῦ, καὶ ἐσφράγισται δακτύλῳ· οὔτε χειρὶ ἀνθρώπου ὁ ἡμῶν ἀρχιερεὺς κεχειροτόνητο, οὔτε ἡ σκηνὴ αὐτοῦ ὑπ᾽ ἀνθρώπων κατεσκευάσθη· ἀλλὰ πνεύματι ἁγίῳ ἥδρασται, καὶ σκέπεται τῇ δυνάμει τοῦ ὑψίστου ἡ ἀείμνηστος σκηνὴ τοῦ θεοῦ, Μαρία ἡ θεοτόκος, καὶ παρθένος. ὥστε οὖν δεινότητι

ὅτι λέγει ὁ Σαμοσατεὺς τὸ ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας, ἀπατῆσαι θέλει, ὡς τό, φησί, γεγραμμένον· ὅτι οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν. οὑτωσὶ λέγει καὶ περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐκ τῆς θεοτόκου. τὸ δὲ εἰπεῖν αὐτὸν ἀγέννητον πατέρα· ἵνα διὰ τούτου, φησί, δείξῃ πρόσφατον, καὶ κτίσμα· οὔτε γὰρ ἀνέχεται εἰπεῖν χαρακτῆρα συναΐδιον τῆς τοῦ θεοῦ πατρὸς ὑποστάσεως τὸν Χριστόν· πλὴν ὁ Ἀδὰμ χοῦς ἀπὸ τῆς γῆς ἐλήφθη παρὰ θεοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ Ἀδὰμ ὑπὸ θεοῦ, ἡ πλευρὰ τοῦ Ἀδὰμ ᾠκοδόμηται εἰς γυναῖκα. διὰ μέσου τῶν δύο κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης ἐκ μίξεως, καὶ κράσεως, συνέλαβεν ἡ Εὔα, καὶ ἔτεκε τὸν Σὴθ, καὶ τοὺς περὶ αὐτοῦ. οὐδὲν οὖν διήλλαξαν κατὰ τὸ εἶναι ὁμοειδεῖς, καὶ ἐνυποστάτους τοῦ Ἀδὰμ τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας, καθὼς ὁρῶμεν ἕως σήμερον. καὶ οὐ διήλλαξεν ὁ Σὴθ τὸν Ἀδάμ. ὅτι ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἦν τῆς ὀσφύος τοῦ Ἀδάμ. ταῦτα ἐπ' ἀνθρώπων· τοῦ μὲν ἀγεννήτου, τοῦ δὲ γεννητοῦ· καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἀναλόγως ἐκ τῶν κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται· ὥσπερ οὖν ἐννοοῦμεν, ὅτι εἰ ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν ὑλικοῦ πυρὸς λάβῃ τις, καὶ πάθος, ἢ τομὴν οὐ ποιεῖ ἐν τῷ ἀναλάμψαι φῶς ἐκ φωτός· ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο οὕτως· ἀκαταλήπτως ἐξ ἀϊδίου γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἐκ πατρός, καὶ μόνῃ τῇ θεοπνεύ-

de ait Samoſatenſis: Ex Spiritu ſancto & Maria; decipere vult. vt ſicut ſcriptum eſt: Non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati ſunt; ſic dicat de nato ex Deipara. Quòd autem dicit ingenitum Patrem, dicit, vt doceat Chriſtum recentẽ eſſe, & creaturam. non enim patitur dicere Chriſtum figurã coæternam ſubſtantiæ Dei Patris. Ceterum puluis è terra ſumptus à Deo eſt, & factus Adam à Deo, & ex coſta Adæ ædificata mulier, ex quibus ſecundum legẽ mandati carnalis miſcente Adam corpus cũ Eua, conceptus & natus eſt Seth, & alij ante Seth. Nihil igitur differentes & variati fuerunt ab Adam filij & filiæ, ſicut videmus vſque in hodiernum diem, quatenus fuerunt eiuſdem formæ, & per ſe exiſtẽtes: neque differebat Seth ab Adam, quòd eſſet ex ſubſtantia lumborum eius. Hæc in hominibus vno ingenito; & altero genito: &, ſicut ſcriptũ eſt: Ex creaturis proportione quadam contemplamur creatorẽ. Sicut igitur intelligimus, quòd ſi quis ex igne corporeo quo vtimur, ſumat, neque paſſionem neque ſectionem infert ei, lumen accendens ex lumine; ſic generatio Chriſti ex Patre ex æternitate non poteſt intelligentia comprehendi: & ſolam Scripturam diuinitus

Ioan. 1.
Hebr. 1.
Geneſ. 2.
Rom. 1.

tus afflatũ ſequimur, ſicut enar
Pſal.35. rat nobis Pater: In lumine eius
vidimus lumen, vt ſuperius
diximus. & quòd Verbum Pa-
tris eſt, quod nouiſſimis diebus
genitum eſt; & auxit & auget
in nobis illuminationem ſuã.
Accretio igitur Dei ad Eccle-
ſiam pertinet. ſcriptum enim
Act.9. eſt, quòd Eccleſia quidẽ per to
tam Iudæam & Galilæam & Sa
mariam habebat pacẽ, & ædi-
ficabatur, & ambulans in ver-
bo Domini, & conſolatione
Spiritus ſancti multiplicaba-
tur. Creſcit igitur verbum Do-
mini quotidie, & multiplica-
tur Spiritus ſanctus in Eccleſia
Dei. nõ igitur homo, ſicut nos,
Luc.2. erat, qui creſcebat ætate & ſa-
piẽtia; ſed Deus genitus puer,
Eſai.9. & datus nobis filius æternus,
qui erat ante ſæcula; & vere no
bis creuit, & creſcit quotidie,
Pſal.101. & anni eius nõ deficient. immu
tabilis enim eſt Chriſtus, vtpo
te Deus Verbum. Pudeat igitur
Exod.20. eũ qui accipit nomen Domini
Pſal.143. in vano. Homo namque vani-
tati aſſimilatus eſt, ſicut ait Ec-
Eccles.1. cleſiaſtes. vanitatem appella-
uit laborem hominum, quem
ſub cælo laborãt. & Dauid ait,
Pſal.38. quòd vanitas eſt omnis homo
Pſal.143. viuens, & quòd dies eius tam-
quam vmbra prætereunt; Deus
noſter IESVS idem eſt, & an-
Pſal.101. ni eius non deficient.

πνεύματι ἐξακολουθοῦμεν χαρᾷ; καθὼς διηγεῖται ἡμῖν ὁ πατήρ· ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ εἴδομεν φῶς, καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν. καὶ ὅτι ὁ λόγος τοῦ πατρός ἐστιν ὁ γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτων, καὶ αὐξήσας, καὶ αὔξων φωτισμὸν αὐτοῦ ἐν ἡμῖν. ἡ οὖν αὔξησις τοῦ θεοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐστί. γέγραπται γάρ· ὅτι ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ Γαλιλαίας, καὶ Σαμαρείας εἶχεν εἰρήνην οἰκοδομουμένη, καὶ πορευομένη τῷ λόγῳ τοῦ κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνετο· αὔξει γοῦν ὁ λόγος τοῦ κυρίου καθ' ἡμέραν, καὶ πληθύνεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. οὐκ ἄνθρωπος οὖν καθ' ἡμᾶς ὁ αὔξων ἡλικίᾳ, καὶ σοφίᾳ, ἀλλὰ θεὸς γεννηθεὶς παιδίον, καὶ δοθεὶς ἡμῖν εἰς υἱὸν, ἀΐδιον ὄντα πρὸ αἰώνων. ἡμῖν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ηὔξησε, καὶ αὔξει καθ' ἡμέραν, καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ οὐκ ἐκλείπουσιν· ἀναλλοίωτος γὰρ ὁ Χριστὸς, ὡς θεὸς λόγος. αἰσχυνέσθω οὖν ὁ λαμβάνων τὸ ὄνομα κυρίου ἐπὶ ματαίῳ· ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι ὡμοιώθη, καθὼς ὁ ἐκκλησιαστής· ματαιότητα τὸν μόχθον ἐκάλεσε τῶν ἀνθρώπων, ὃν μοχθοῦσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον. καὶ Δαυὶδ λέγει· ὅτι ματαιότης πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· καὶ ὅτι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ σκιὰ παράγουσιν· ὁ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ αὐτός ἐστι, καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ οὐκ ἐπιλείψουσιν.

Πρότασις ϛʹ. τοῦ Σαμοσατέως.

Γέγραπται· ὅτι ἄγγελος κυρίου ἐφάνη τῷ Ιωσὴφ κατ' ὄναρ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον· μέλλει γὰρ Ηρώδης ζητεῖν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό· μὴ ἄρα τοῦτο λέγεις, τὸ φεῦγον σὺν τῇ μητρὶ, συναΐδιον τῷ θεῷ καὶ πατρί; καὶ πῶς τὸ ἐκ τόπου εἰς τόπον, τὸ γεννηθὲν ἐν Βηθλεὲμ, συναΐδιον τοῦτο τῷ ἀγεννήτῳ λέγεις;

Απόκρισις ϛʹ. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Αποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί με, πρῶτον περὶ τοῦ πατρός. ὅτι εἰ διὰ τὸ τόπον ἐκ τόπου, δείξει τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς μὴ ὄντα ἐν τῷ οὐρανῷ· αὐτὸς γὰρ λέγει· ὅτι ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ· εὑρήκαμεν δὲ, ὅτι γέγραπται ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ πρώτῳ, ὅτι ὁ θεὸς κατῆλθε, καὶ ἐλάλησε τῷ Αβραάμ. καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάγει τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ὅτι καὶ ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Αβραάμ. ἆρα τί εἴποι τις; ἐκεῖ γὰρ θεὸς κεῖται ἀναβαίνων ἀπὸ Αβραάμ· ἀληθῆ τὰ λεγόμενα, καὶ ψεῦδος οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἔδει πληρωθῆναι τὸ γεγραμμένον ἐν νόμῳ, καὶ προφήταις, τὸ κατελθεῖν τὸν θεὸν ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξειν εἰς Αἴγυπτον· καὶ ὅτι σεισθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου·

Scriptum eſt: Angelus Domini apparuit Ioſeph in ſomnijs, dicens: Surgens accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum. futurum eſt enim vt Herodes quærat animam pueri ad perdendum eũ. An dices hunc puerum cum matre fugientem eſſe ex æternitate cum Deo Patre? & quomodo quod ex loco in locum mutatur, & natum eſt in Bethleem, dicis eſſe ex æternitate cum ingenito? QVAEST. VI. *Matth.2.*

Reſpondebo primum obijcientibus mihi quòd probro affecerim Patrem. Si illud, Ex loco in locum, definit Filium Patris non eſſe in cælo (ipſe enim ait: Amen dico vobis, nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit, filius hominis qui eſt in cælo;) reperimus autem ſcriptum (18) in libro primo, quòd Deus deſcendit & locutus eſt Abrahæ: & poſtea ſubiungit Scriptura ſacra, quòd aſcendit Deus ab Abraam. Quid igitur, dicet aliquis? Illic enim Deus dicitur aſcendere ab Abraam. Vera hæc quæ dicuntur, & non eſt in eis mendacium: ſed oportebat impleri quæ ſcripta erant in lege & prophetis; deſcenſurum eſſe Deum in nube leui, & venturum in Aegyptum; & quòd ſimulacra Aegypti commouenda eſſent; & RESPONSIO. *Ioan.3.* *Geneſ.18.* *Eſai.19.*

quòd Dominus futurus eſſet
notus Aegyptijs ; & quòd Ae-
Pſal 67. thiopia præueniet manus eius
Deo: & rurſus rediturum eum
ex Aegypto , vt impleretur
Matth. 2. ex quod ſcriptum eſt: Quoniam
Oſee 11. ex Aegypto vocaui filiũ meũ.
Filium dicit, quem adorat mul
titudo cæleſtium ſpirituum ,
vnum & impartibilem Chri-
ſtum, coæternum Patri, ſimul
cum Patre non factum, & con-
creatorem. Deus enim Iſrael
IESVS, qui eſt ante ſæcula Ver-
bum, ſicut & Spiritus ſanctus.
Quòd ſi quia fugit in Aegyptũ
Ioſeph ſimul cũ Deipara Ma-
ria ferente in vlnis noſtrũ per-
fugium & Deum & vires; hunc
etiam tamquam vnum è nume
ro noſtrum definis fugientem
1. Reg. 19. ſicuti Dauid à Saul; tempus eſt
vt dicas etiam Spiritum ſan-
Geneſ. 16. ctum eſſe ſimilem Agar, cũ fu-
3. Reg. 19. git à domina ſua; aut Elię pro-
phetæ cum fugit à Iezabel. ſcri-
Sapien. 1. ptum eſt enim: Spiritus ſan-
ctus ſapiẽtiæ fugiet doloſum,
&. recedet à cogitationibus
quę ſunt ſine intellectu, & cor-
ripietur à ſuperueniente ini-
quitate. benignus enim eſt ſpi-
ritus ſapientiæ, & non libera-
bit maledicum à labijs eius;
quoniam renum illius teſtis,
& ſcrutator cordis eſt Deus.
quia profunda Dei tamquam
Deus ſcit ſpiritus; ſicut quę sũt
ho-

γύπτου. καὶ ὅτι γνωστὸς ἔσται κύριος
τοῖς Αἰγυπτίοις· καὶ Αἰθιοπία προ-
φθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ· καὶ
πάλιν, ἐπανελθεῖν αὐτὸν ἐξ Αἰ-
γύπτου, ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμέ-
νον· ὅτι ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν
υἱόν μου. υἱὸν δὲ λέγει, ὃν προσκυ-
νεῖ ἡ τῶν ἄνω ἁγίων πνευμάτων
πληθὺς τὸν ἕνα καὶ ἀμέριστον Χρι-
στὸν, τὸν συναΐδιον τοῦ πατρὸς, συ-
νάναρχον, συνδημιουργὸν τῷ πατρί·
θεὸς γὰρ Ἰσραὴλ Ἰησοῦς ὁ πρὸ αἰώ-
νων λόγος, ὡς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.
εἰ δὲ διὰ τὸ φεύγειν εἰς Αἴγυπτον
τὸν Ἰωσὴφ ἅμα τῇ θεοτόκῳ Μα-
ρίᾳ ἐν ἀγκάλαις φερούσῃ τὴν κα-
ταφυγὴν ἡμῶν, καὶ θεὸν, καὶ δύνα-
μιν, καὶ τοῦτον, ὡς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς,
ὁρίζει φεύγοντα, ὡς τὸν Δαυὶδ ἀπὸ
Σαοὺλ, ὥρα σοι λέγειν καὶ τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον, ὡς τὴν Ἄγαρ ἀποδρά-
σασαν, ἐκ τῆς κυρίας αὐτῆς, ἢ ὡς
Ἠλίαν τὸν προφήτην ἀπὸ τῆς Ἰε-
ζάβελ· γέγραπται γάρ· ὅτι πνεῦ-
μα ἅγιον σοφίας, φεύξεται δόλον·
καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀ-
συνέτων· καὶ ἐλεγχθήσεται ἐπελ-
θούσης ἀδικίας. φιλάνθρωπον γὰρ
πνεῦμα σοφίας ἐκ ἀθωώσει βλάσ-
φημον ἀπὸ χειλέων αὐτοῦ, ὅτι τῶν
νεφρῶν αὐτοῦ μάρτυς ὁ θεός. τοῦτο
καὶ Δαυὶδ λέγει· ἐτάζων καρδίας,
καὶ νεφροὺς ὁ θεός. ἐκ ἀθωώσει, φη-
σὶ, βλάσφημον ἀπὸ χειλέων αὐτοῦ
τὸ φιλάνθρωπον πνεῦμα· ἀλλ' ἐ-
τάζει καρδίας, καὶ νεφροὺς, ὅτι καὶ τὰ
βάθη τοῦ θεοῦ, ὡς θεὸς, τὸ πνεῦμα
ἐπίσταται· ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώ-
που

που οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ. ἐνταῦθα φανερῶς διδάσκει ὁ ἱερὸς Παῦλος, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μόνον αὐτὸ οἶδε τὸν πατέρα τοῦ ἀνθρωπιθέντος λόγου· καὶ τὸν ἀνθρωπιθέντα Χριστὸν τὸν λόγον Ἰησοῦν οἶδε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ ἐστιν· ὅτι φησὶν ὁ πατὴρ ὁ μένων ἐν τῷ Χριστῷ λόγῳ, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ὢν ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῦ οἶδε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς ὁ πατὴρ χωρεῖ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα. φιλάνθρωπον πνεῦμα ἅγιον φεύξεται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων, ὡς ἀπανέστη καὶ ὁ υἱὸς φεύγων εἰς Αἴγυπτον· διδάσκει γὰρ ἡ φυγὴ τῆς καταφυγῆς· ὅτι ὃν τρόπον ἑωράκατε, ἰδοὺ ἔδειξα ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς ποιῆτε· αὖτις γάρ σε διώκῃ, φεῦγε εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. οὕτως γὰρ ἐποίησαν καὶ τοῖς προφήταις· ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς, ἡ καταφυγὴ ἡμῶν, οὐκ ἐν ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδίοις, ὁ εὐαγγελιστὴς διδάσκει ἡμᾶς· καὶ αὖθις διδάσκων τὸν Κλεώπαν, ἵνα τὴν φιλοξενίαν ἀγαπῶσι, προσεποιεῖτο πόῤῥω πορεύεσθαι. ἡ οὖν εἰς Αἴγυπτον πορεία, καὶ ἡ ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδος, καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῦ πορεία, καὶ ἡ μετὰ Κλεώπα, καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς πορεία. ἦσαν γάρ φησιν, οἱ ἀπόστολοι, ὡς ἀτενίζοντες εἰς τὸν οὐρανόν· πάσας περιλαβὼν ὁ Δαυὶδ ἐν πνεύματι ἀνα-

κέκρα-

hominis nemo nouit, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo. *1.Cor.2.*
Aperte docet hìc Paulus, quòd ſolus Spiritus ſanctus nouit Patrē Verbi incarnati; & Chriſtum factum hominem Verbū Iesvm nouit Spiritus ſanctus, quoniam in Chriſto eſt. ait enim: Pater qui manet in Chri- *Ioan 14 & 15.*
ſto Verbo, ipſe facit opera, ſicut & Chriſtus qui eſt in Patre ſuo. Spiritus ſanctus nouit quomodo Pater eſt in Filio, & quomodo Filius in Patre. Spiritus ſanctus benignus fugiet fictum, & recedet à cogitationibus ſtultis, ſicut receſſit filius fugiens in Aegyptum. docet enim nos fuga perfugij noſtri, quòd quemadmodum vidiſtis, ecce oſtendi vobis, vt & vos faciatis. Si quis enim te *Matth.10.*
perſequitur, fuge in aliam ci- *Luc.6.*
uitatem. ſic enim fecerunt & prophetis. Quòd autem qui eſt ſuper omnia Deus noſtrum perfugium, non in alienis, ſed in ſuis erat cum fugeret, (19) Euangeliſta docet nos. Ac rurſus Cleopam docens vt hoſpi- *Luc.24.*
talitatem amarent, ſimulauit ſe longius ire. Profectio igitur in Aegyptum, & reuerſio ex Aegypto, & omnis eius itio, & cum Cleopa, & in cælos: Cumq. intuerentur, in- *Act.1.*
quit, Apoſtoli euntem illum in cælum; omnes huiuſmodi itiones à Dauid comprehenſæ

 ſunt,

Pſal.67. ſunt, cum clamauit dicens: Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei qui eſt in ſancto. Deum dicit regem ſuum Dauid, cum ait: Ingreſſus Dei mei, regis mei qui eſt in ſancto. In Spiritu ſancto dicit Dauid eſſe Filium Dei Deum ſuum in ſancto. Sanctus Pater Chriſti; in ipſo ſancto dicit eſſe Deum & regẽ. Chriſtus Deus in Patre per Spiritũ ſanctum à Dauid prædicatur, qui eſt ſemper Chriſtus; qui propter nos voluit fieri caro, qui erat Verbũ, & manſit Chriſtus Verbum IESVS Deus, de
Pſal.76. quo canit Dauid: In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur. Hoc eſt igitur quod
Sapien.1. ſcriptum eſt, quòd blaſphemũ & maledicum non liberabit à labijs eius, quia renum eius teſtis Deus. Non dimiſit impu-
Act.5. nitos Ananiam & Sapphiram mentitos Spiritus benignus; ſed dederunt pœnas mentiti Spiritui ſancto. Præparet Sa-
Prou.24. moſatenſis opera ſua in exitũ; quia non abibit impune qui blaſphemus eſt in Spiritum
Ioan.4. ſanctum. Spiritus autem eſt Deus, ſicut nos docuit veritas Chriſtus, qui eſt ſuper omnia
Eſai.19. Deus; qui in nube leui venit in Aegyptum Dominus Deus Iſrael IESVS Chriſtus.

κέκραγε βοῶν, καὶ λέγων. ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαι σου ὁ θεός· αἱ πορεῖαι τοῦ θεοῦ μου τοῦ βασιλέως τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ. θεὸν λέγει βασιλέα αὑτοῦ ὁ Δαυὶδ, λέγων· αἱ πορεῖαι τοῦ θεοῦ μου τοῦ βασιλέως τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ. ἐν πνεύματι ἁγίῳ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, θεὸν ἑαυτοῦ λέγει ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ ἁγίῳ. ἅγιος ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν αὐτῷ λέγει τῷ ἁγίῳ εἶναι τὸν θεὸν, καὶ βασιλέα. Χριστὸς ὁ θεὸς ἐν τῷ πατρὶ διὰ πνεύματος ἁγίου· ὑπὸ Δαυὶδ κηρύττεται ἀεὶ Χριστὸς ὁ δι' ἡμᾶς καταδεξάμενος γενέσθαι σὰρξ, λόγος ὢν, καὶ μείνας Χριστὸς λόγος Ιησοῦς ὁ θεός· περὶ οὗ ψάλλει ὁ Δαυίδ· ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται. τοῦτο γοῦν ἐστι τὸ γεγραμμένον· ὅτι οὐκ ἀθῳώσει τὸν βλάσφημον ἀπὸ χειλέων αὐτοῦ, ὅτι τῶν νεφρῶν αὐτοῦ μάρτυς ὁ θεός. οὐκ ἀθῴους ἐποίησε τοὺς ψευσαμένους τὸ φιλάνθρωπον πνεῦμα, τοὺς περὶ Ανανίαν, καὶ Σαπφείραν· ἀλλ' ἔδωκαν δίκας ψευσάμενοι τὸ φιλάνθρωπον πνεῦμα. ἑτοιμαζέτω καὶ ὁ Σαμοσατεὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τὴν ἔξοδον· οὐ γὰρ ἀθῷος ἀπελεύσεται βλασφημῶν κατὰ τοῦ φιλανθρώπου πνεύματος τοῦ ἁγίου. πνεῦμα δὲ ὁ θεὸς, ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ ἀλήθεια Χριστὸς, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς, ὁ ἐπὶ νεφέλης κούφης ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον κύριος ὁ θεὸς Ισραὴλ Ιησοῦς ὁ Χριστός.

Πρότασις ζ. τοῦ Σαμοσατέως.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ οὐχ εὗρον, ὅτι ἡ μορφὴ, καὶ ἡ σοφία, ἀνυπόστατά εἰσι τοῦ ἀνθρώπου μέρη, ἐβουλόμην μαθεῖν παρ' ὑμῶν τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ ἀποστόλῳ· ὅτι φησὶν, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων ὁ Χριστὸς, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. ἣν ἔλαβε μορφὴν ἀνυπόστατον, πῶς δύναται λέγεσθαι, ὅτι μορφὴν, καὶ σχῆμα λέγει ὅτι ἔλαβε; καὶ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν; * οὐδὲν ἡ ἐκκλησία δύο θεοὺς οὐ λέγει οὔτε παρέλαβεν, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας ἀπὸ γραφῶν, θέλομεν πεισθῆναι μορφὴν ἀνυπόστατον· εἰ μὴ γὰρ ὑποστῇ τί ἐστι; πῶς ἂν λέγοιτο μορφὴ τὸ μὴ ὑποστάν; ἔδει οὖν εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον; ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἀνυπόστατον, εἰ ἦν ἀνυπόστατος.

Ἀπόκρισις ζ. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Λέγει ὁ Σαμοσατεύς· εἰ ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ μορφὴ, ἣν ἔλαβεν ὁ Χριστὸς, τὴν τοῦ δούλου, φησὶν, ἔδει εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον· ὅτι ὁ Χριστὸς φησιν, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἀνυπόστατον· καὶ ἐμοὶ λέγει, πεῖσόν με ἐκ τῆς θείας γραφῆς. πλὴν ἀποκριθήσομαι πρὸς τοῦτο, καὶ μανθάνει, μὴ κελεύειν μοι, ἢ ἐπιτρέπειν, πῶς ἀποκριθῶ πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ· οὕτω γὰρ διέκειτο, * γράφειν, ὅτι ἀδύνατον τὰ παρ' ἐμοῦ γραφέντα· ὥσει ὁ Σαμο-

Quia in Scriptura diuina non reperi quòd forma & ſapientia ſine hypoſtaſi ſunt partes hominis, vellem ſcire ex vobis quod ſcriptũ eſt in Apoſtolo cum ait, quòd in forma Dei cum eſſet Chriſtus, exinaniuit ſeipſum, formã ſerui accipiẽs. Si accepit formã ſine hypoſtaſi, quomodo poteſt dici quòd formam & habitum accepit? & quòd Deus ipſum ſuſcitauit? Si autem Eccleſia duos deos non dicit, nec traditum accepit, vt tu ſcis, volumus vt ſuadeas nobis ex ſcripturis formam ſine hypoſtaſi. Si enim non eſt per ſe, quid eſt? quomodo dici poteſt forma, quod nõ per ſe exiſtit? Oportebat igitur vt diceret Apoſtolus, quòd exinaniuit ſeipſum, formam ſerui ſine hypoſtaſi accipiens; ſi erat ſine hypoſtaſi. QVAEST. VII. Philip. 2. Rom. 4. & alibi. * ἴσ. εἰ δὲ

Ait Samoſatenſis: Si forma ſerui quã Chriſtus aſſumpſit, non per ſe exiſtit, oportebat vt diceret Apoſtolus: Chriſtus exinaniuit ſeipſum, aſſumens formam ſerui non per ſe exiſtentem. & mihi dicit: Suade ex diuina Scriptura. Ceterum reſpondebo ad hoc. etſi neſciens (20) non iubet, vel non committit mihi vt ad ea quæ ipſe dicit, reſpõdeam: ſic enim cum ſcriberet, ſentiebat; quaſi quæ à me ſcripta ſunt, conſiſtere non poſſent; & quod Samo- RESPONSIO. * γράφων,

moſatenſis ait, à nemine refelli poſſit. verumtamen breuiter quæſtionem tuam extrudam, & ex ore tuo redargueris. Etenim ſi Chriſtus formam ſerui, quæ per ſe eſſet, accepit, ita vt eſſet ſeruus qui acceptus eſt (hic enim eſt actus tuæ fabulæ) oportebat, ſicut tu ais, vt diceret Apoſtolus: Exinaniuit ſe, ſeruum hominem accipiens. Sed cuius ſeruum? & à quo cum emit? & quanti? & vbi facta fuit emptio ſerui? & quare vendidit dominus? aut quare donauit? curve donauit accipienti illum ad ſuos vſus, quaſi ipſe nō indigens? Si vis normam præſcribere quomodo Scriptura ſcribi debeat, ne petas à me vt tibi loquar ex Scriptura.
Pſal. 17. ſcriptum enim eſt: Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo electus eris: (21) & cum peruerſo peruerteris. Sed vides quomodo fugiſti quod ſcriptum
Philip. 2. eſt: Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto IESV; qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Noui fallacias
1. Cor. 11. tuas. quoniam imago Dei dicimur, & ipſe Chriſtus tamquā vnus ex nobis; quia ſcriptum eſt: Ecce Adam factus eſt tam-
Geneſ. 3. quam vnus ex nobis; hæc ſentis & loqueris blaſpheme, iniquitatem contra Deum denuntians; quòd qui Verbum Patris

μοσατεὺς, λέγων, οὐ δύναται παρά τινος ἐκβληθῆναι· πλὴν συντόμως ἐκβαλῶ σου τὸ πρόβλημα, καὶ ἐκ τοῦ σοῦ στόματος ἐλεγχθήσῃ. εἰ γὰρ ἐνυπόστατον μορφὴν δούλου ἔλαβεν ὁ Χριστὸς, ἵνα εἴη δοῦλος ὁ ληφθεὶς· τοῦτο γάρ σου ἐστὶ τὸ δρᾶμα τῆς ῥαψωδίας· ἔδει, ὡς σὺ λέγεις, εἰπεῖν τὸν ἱερὸν τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολον, ‖ ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσε, δοῦλον ἄνθρωπον λαβών, τοῦ τίνος ὄντα δοῦλον; καὶ παρὰ τίνος ἑαυτὸν ἠγόρασε; καὶ τὸ πόσου; καὶ ποῦ ἐγένετο τὰ ὠνιακὰ τοῦ δούλου; καὶ διατί πέπρακεν ὁ πεπρακώς; ἢ διατί ἐχαρίσατο ὁ χαρισάμενος; ἢ ὡς μὴ χρήζων τῷ ✕ χρησομένῳ τι ἐχαρίσατο. εἰ θέλεις κανονίζειν πῶς ὀφείλει γραφῆναι γραφὴ, μὴ ἀπαίτει με λαλεῖν σοι ἀπὸ τῆς γραφῆς. γέγραπται γάρ· μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτός. καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις· πλὴν ὁρᾷς, πῶς ἔφυγες τὸ γεγραμμένον· ὅτι τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· οἶδά σου τὰς μαγγανείας, ὅτι, φησὶν, εἰκὼν λεγόμεθα θεοῦ; καὶ αὐτὸς ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, ὅτι γέγραπται· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. ταῦτα φρονεῖς, καὶ λαλεῖς, βλασφημῶν, κατὰ τοῦ θεοῦ ἀδικίαν ἐπιφημίζων· ὅτι ὁ λέγων θεὸν τὸν λόγον τοῦ πατρὸς

‖ ὅτι

✕ χρησαμένῳ

tris

πρὸς Ἰησοῦν τὸν μονογενῆ, δύο θεοὺς λέγει· ὥστε κατὰ σὲ ἵνα μή τις εἴποι θεὸν τὸν Χριστὸν προαιώνιον· καὶ μὴ λέγων προαιώνιον, ἀλλὰ τὴν ἐκκλησίαν σαυτὸν καλῶν, ὅτι, φησὶν, ἡ ἐκκλησία δύο θεοὺς οὐ λέγει, οὔτε παρέλαβε· σὺ δὲ δύο σαυτῷ παραδέδωκας· ἕνα προαιώνιον λέγων ἀγέννητον· καὶ ἕνα χειροτονητὸν θεὸν ἐπ' ἐσχάτων τὸν Χριστόν· οὕτως γὰρ οὐκ ἐμοὶ ἔγραψας· ἀλλ' οἱ ἀκούσαντες ἔγραψάν μοι, ὅτι οὕτως διδάσκεις· πλὴν, ἵνα μὴ εἰς ἐκεῖνα ἀσχοληθῶ, εἰς τὰ νῦν παρὰ σοῦ γραφέντα ὁρῶ· εἰ, ὡς φὴς σὺ, ἡ μορφὴ, ἣν ἔλαβε τοῦ δούλου, ἐνυπόστατον, ὁ ὢν ἐν μορφῇ, καὶ ἰσότητι τοῦ θεοῦ, ὁ Χριστὸς, ὁ τοῦτο ἂν, καὶ μὴ ἁρπάσας τοῦτο εἶναι· ἀλλὰ ὢν θεὸς, ἐν μορφῇ τοῦ πατρὸς ὑπάρχων, καὶ ἐκ τούτου δύο ἐνυπόστατοι μορφαὶ πατρὸς, καὶ υἱοῦ· οὐ μὴν ὁ Χριστὸς δύο μορφαί· εἰπὲ ἡμῖν, ὅτε μετεμορφώθη ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, τὴν μεταμόρφωσιν ἐκείνην τί λέγεις; λέγει γὰρ ὅτι μετεμορφώθη, ἐνταῦθα γὰρ πέντε εἰσὶ μαρτυρίαι· ὅτι καὶ αὐτὸς μετεμορφώθη καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἕτερον· εἰπὲ οὖν εἰ ἡ μορφὴ τοῦ δούλου μετεμορφώθη ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει; ἐνταῦθα δὲ οὐ δύνῃ εἰπεῖν· ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ δούλου μετεμορφώθη· γέγραπται γάρ· ὅτι τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων·

tris IESVM vnigenitum dicit Deum, duos deos dicit; vt te auctore nemo dicat Chriſtum Deum ante ſæcula. & tu non dicens Deum ante ſæcula, ſed te eccleſiam vocans, Eccleſia, inquis, duos deos nō dicit, neque traditū accepit. Tu vero duos tibi tradidiſti, vnum ante ſæcula ingenitū, & vnum electū Deū in extremis temporibus, qui eſt Chriſtus. Sic enim non mihi ſcripſiſti, ſed qui audierunt, mihi ſcripſerūt ſic te docere. Sed ne in illis occuper, ad ea quæ à te nunc ſcripta ſunt, me verto. Si, vt tu dicis, forma ſerui quam accepit, eſt per ſe, qui eſt in forma & æqualitate Dei Chriſtus, qui hoc quod eſt, non rapuit, ſed cum eſſet Deus, in forma Patris erat, (22) & hinc duæ formæ per ſe, Patris & Filij; non tamen Chriſtus eſt duæ per ſe formæ; dic nobis, quando trāſfiguratus eſt coram Apoſtolis, *Matth. 17.* transfigurationem illam quid eſſe dicis? Ait enim ſcriptura quòd transfiguratus eſt. hic enim ſunt quinque teſtimonia quòd transfiguratus eſt, & alia ſpecies eius viſa. Dic igitur an forma ſerui transfigurata fuerit in monte ſancto? Hic enim non potes dicere formā ſerui transfiguratam eſſe, ſiquidem ſcriptum eſt: Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto IESV, qui cum in forma Dei *Philip. 2.*

eſſet; ipſum IESVM Chriſtũ
dicit in forma Dei eſſe; & de
Matth.17. ipſo dicit: Aſſumpſit IESVS
Petrum & Iacobũ & Ioannẽ,
& aſcendit in montẽ, & transfi
guratus eſt ante eos. Reſponde
iam: dicisne formã qua transſ-
figuratus eſt, eſſe per ſe, an non
per ſe? quòd ſi non potes dare
hypoſtaſim transfigurationi,
neque formæ dare poteris, ne-
Ibidem. que veſtimentis: & ipſa enim
facta ſunt alba ſicut nix. Verũ
tu Samoſatenſis extra quæſtio-
nẽ eiectus es procul. Ais enim,
quòd Verbum erat ante Ma-
riam, Chriſtus vero non erat
ante Mariam: & quòd Maria
non genuit Verbũ (non enim
ſenior Verbo eſt) ſed genuit
Chriſtum eximie honoratum
in filium Dei. Paulus vero do-
ctor gentium omnibus ſcribit:
Philip.2. Hoc ſentite in vobis, quod &
in Chriſto IESV. non dixit:
Quod & Chriſtus IESVS ſen-
tit; ſed, Hoc in Chriſto IESV
Act.17. ſentite. in ipſo enim viuimus,
mouemur, & ſumus: & in ipſo
credimus, quod ſic accepimus,
quòd cum in forma Dei eſſet,
non rapinã arbitratus eſt eſſe
ſe æqualẽ Deo. Quomodo igi-
tur tu Samoſatenſis non dicens
Chriſtũ eſſe ante ſæcula, dicis
accepiſſe formam ſerui? Si e-
nim Chriſtus non eſt ante ſæ-
cula, ſed ex Maria, igitur vt tu ſentis, ſeruus ſeruum accepit.

χων· αὐτὸν λέγει Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει· καὶ αὐτὸν λέγει· ὅτι παραλαβὼν ὁ Ἰησοῦς Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. εἰπὲ λοιπὸν, ἣν μετεμορφώθη μορφὴν, ἐνυπόστατον λέγεις, ἢ ἀνυπόστατον; εἰ δὲ οὐ δύνῃ δοῦναι τῇ μεταμορφώσει ὑπόστασιν, οὐδὲ τῇ μορφῇ δυνήσῃ δοῦναι, οὔτε τοῖς ἱματίοις· καὶ αὐτὰ γὰρ γεγόνασιν, ὡσεὶ χιών. πάλιν σὺ ὁ Σαμοσατεὺς ἐκβέβλησαι τοῦ προβλήματος ἔξω μακράν. λέγεις γὰρ, ὅτι ὁ λόγος πρὸ Μαρίας ἦν, Χριστὸς δὲ πρὸ Μαρίας οὐκ ἦν· καὶ ὅτι Μαρία τὸν λόγον οὐκ ἐγέννησεν· οὔτε γὰρ πρεσβυτέρα ἐστὶ τοῦ λόγου· ἀλλ' ἐγέννησε τὸν Χριστὸν, κατ' ἐξαίρετον τετιμημένον εἰς υἱὸν Θεοῦ. ὁ δὲ ἱερὸς τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος γράφει Παῦλος πᾶσιν· ὅτι τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὐκ εἶπεν· ὃ καὶ Χριστὸς Ἰησοῦς φρονεῖ, ἀλλ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τοῦτο φρονεῖτε· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν· ἐν αὐτῷ πιστεύομεν, ὅτι οὕτως παρελάβομεν· ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. πῶς οὖν σὺ ὁ Σαμοσατεὺς, μὴ λέγων τὸν Χριστὸν προαιώνιον, λέγεις ὅτι ἔλαβε δούλου μορφήν; εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστι πρὸ αἰώνων, ἀλλ' ἐκ Μαρίας, ἄρα κατὰ σὲ ὁ δοῦλος δοῦλον ἔλαβε· τὰ γὰρ

om-

γὰρ σύμπαντα δοῦλα τοῦ θεοῦ. λοιπὸν οὖν δύο μορφαὶ δούλων εὑρεθήσονται. φράσον οὖν ἡμῖν, πόθεν ὁ Χριστὸς, ὁ ἐκ Μαρίας, ἔλαβε τὴν ἐνυπόστατον μορφὴν τοῦ δούλου; ὁ γὰρ κενὸς λογισμὸς τοῦ Σαμοσατέως ἐξανδραποδιστὴν λέγει τὸν Χριστὸν, ἐὰν μὴ συστῇ, πόθεν ὁ δοῦλος, ὃν ἔλαβεν ἐκ Μαρίας Χριστὸς, ὡς λέγει ὁ ἀπατεών. ἀλλὰ λοιπὸν ἡμεῖς ἐκεῖνον πόῤῥω ἀποῤῥίψαντες, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου γραφέντα, ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν διήγησιν τῆς θείας γραφῆς· καὶ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, καθὼς παρατίθεται Παῦλος ὁ ἱερὸς Τιμοθέῳ τῷ γνησίῳ τέκνῳ, ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. ἐπειδὴ οὖν ὅλον τὸ μυστήριον ὁ ἱερὸς ἀπόστολος ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ παρακελεύεται ἡμῖν ἐν Χριστῷ, οὑτωσὶ γράφων ἐν πνεύματι ἁγίῳ, λέγει, τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἔστιν ἐν Χριστῷ ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἐν τούτῳ παρακελευόμεθα φρονεῖν, μὴ ὑπερφρονήσωμεν παρ' ὃ παρελάβομεν· ἀεὶ γὰρ Χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία ἐν πατρί· καὶ αὐτῷ φρονοῦμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ χωρούμενον τὸν πατέρα, ὡς οἶδε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, πῶς ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Χριστῷ λόγῳ, καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ πατρὶ, ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων. τοῦτο λέγει ὁ ἱερὸς ἀνὴρ, τὸ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχειν

omnia enim ſunt ſerua Dei. igitur duæ deinceps formæ ſeruorum reperientur. Explica igitur nobis, vnde Chriſtus ex Maria natus accepit formam ſerui quæ per ſe eſſet. Vana enim cogitatio Samoſatēſis plagiarium facit Chriſtum, niſi probatum ſit vnde ſeruus, quē Chriſtus ex Maria accepit, vt impoſtor dicit. Sed nos illo procul proiecto & ſcriptis eius, veniamus ad enarrationē diuinæ ſcripturæ, & attendamus lectionem in fide & veritate, ſicut Paulus Timotheo filio probo commendat. 1.Tim.4. Igitur quandoquidem totum myſterium ſanctus Apoſtolus in hoc argumento iubet nobis ſapere in Chriſto, cū ſic in Spiritu ſancto ſcribit: Hoc, inquit, ſentite in vobis, quod & in Chriſto IESV. Eſt in Chriſto Pater Chriſti, & Spiritus ſanctus. in hoc iubemur ſapere, ne quid amplius ſapiamus præter id quod accepimus. ſemper enim Chriſtus Dei virtus 1.Cor.1. & Dei ſapientia eſt in Patre: & in eo ſapimus in Chriſto IESV eſſe Patrem, ſicut nouit Spiritus ſanctus, qui ſcrutatur 1.Cor.2. profunda Dei, quomodo eſt Pater in Chriſto filio ſuo Verbo, & Chriſtus in Patre, tamquam qui eſt in forma Dei. Hoc eſt quod ait ſanctus Apoſtolus: eſſe in forma Dei

IESVM Chriſtum, eſſe ſicut ante dixi, in Deo Patre Filium Patris, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. hoc dicit, quia non ſicut qui per virtutem & labores & fatigationes ac certamina rapiunt regnum Dei, (ſcri-
Matth.11. ptum enim eſt: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud) ſic Chriſtus IESVS conſummatus laboribus virtutis comparauit eſſe ſe æqualem Deo; quin potius
Habac.3. operuit cælos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra; ſplendor eius vt lux erit. teſtaturq. ipſe qui vere eſt ſem-
Ioan.8. per in Patre; cum ait: Ego ſum lux mundi; qui eſt dominus mundi, qui habet in ſeipſo Patrem, & viuificum ac dominū Spiritum: verū ſeipſum exinaniuit. Quamobrem & myſterium illud inenarrabile ſic ab ipſo vocatur nouum teſtamentum Dei, dare ſe ipſum nobis
Luc.22. in myſtica cæna: non ſicut illi olim ſecundum legem ſacerdotij Aaronis carnes animantium ratione carentium ſuper altare imponebant; & ſcribit
Leuit. 7. Moyſes inquiens: Carnes ſan-
ſe. LXX. ctæ erunt ſuper altare, & comedet populus; & omnis quicumque tetigerit ex eis immūdus, peribit. nunc autē non
Ioan.6. ſic; ſed ipſe Dominus & Deus Iſrael ſaluator noſter ait: Qui man-

χειν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὡς προεῖπον, ἐν θεῷ πατρὶ ὑπάρχων τὸ, ἐν μορφῇ ὑπάρχειν τοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· τοῦτο λέγει, ὅτι οὐ καθάπερ οἱ δι' ἀρετῆς, καὶ πόνων, καὶ θλίψεων, καὶ ἀγώνων ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· γέγραπται γάρ· ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν, οὐχ οὕτως ὁ ὢν Χριστὸς Ἰησοῦς, οὐ πόνοις ἀρετῆς τελειωθεὶς, ἐκέρδανε τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· ἀλλ' ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ· καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ· φέγγος αὐτοῦ, ὡς φῶς ἔσται. καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ ἀληθῶς ἀεὶ ὑπάρχων ἐν τῷ πατρὶ, λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅς ἐστι, δεσπότης τοῦ κόσμου, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα, καὶ τὸ ζωοποιὸν, καὶ κύριον πνεῦμα· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε· διὸ καὶ τὸ μυστήριον τὸ ἀνεκδιήγητον οὕτως ὑπ' αὐτοῦ καλεῖται τοῦ θεοῦ ἡ καινὴ διαθήκη, τὸ ἑαυτὸν ἡμῖν δοῦναι ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ· οὐ καθάπερ οἱ κατὰ νόμον τῆς τοῦ Ἀαρὼν ἱερατείας κρέα ἀλόγων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ πάλαι ἐπετίθουν· καὶ γράφει Μωϋσῆς, λέγων· ὅτι κρέα ἅγια ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἔδεται ὁ λαὸς, καὶ πᾶς, ὅς τις ἅψεται ἐξ αὐτῶν ἀκάθαρτος, ἐξολοθρευθήσεται· νῦν δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος, καὶ θεὸς Ἰσραήλ, ὁ σωτὴρ ἡμῶν λέγει· ὅτι ὁ τρώ-

man-

τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. θεὸς ἄρα ὁ ἐνοικῶν ἐν ἡμῖν κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διέθετο πρὸς ἡμᾶς, λέγων· λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς· ἡ καινὴ διαθήκη ἐστί· τοῦτο ποιεῖτε. αὕτη τοῦ θεοῦ ἡ πρὸς ἡμᾶς κένωσις, ἵνα ἀξιωθῶμεν αὐτὸν χωρῆσαι. τοῦτο γὰρ λέγει ὁ ἀπόστολος τὸ φοβερὸν μυστήριον. ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσεν· οὐ λιπὼν τὸν πατέρα, ἐχωρήθη ἐν ἡμῖν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ σοι παραστήσω φωνὴν, λέγουσαν· ὅτι ἐγὼ, καὶ ὁ πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, ὥς φησι, τῷ πιστεύοντι εἰς ἐμέ· ὁρᾶτε, πόσῃ ἀκριβείᾳ χρῆται ὁ μυσταγωγὸς τῆς ἀληθείας, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· μορφὴν δὲ δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, μετ' ὀλίγα, λέγων τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς προεῖπον, τὴν κένωσιν ὁ ἀπόστολος, τὴν πρὸς ἡμᾶς, χώρησιν τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς διὰ τῶν ἀχράντων, καὶ ἀφθάρτων αὐτοῦ, καὶ θεϊκῶν χειρῶν, ἵνα δυνηθῶμεν οἱ πιστοὶ αὐτοῦ χωρῆσαι αὐτὸν, καὶ γενέσθαι μονὴ τοῦ θεοῦ, λαβόντες αὐτὸν ὅλον. καὶ τοῦτο ἦν, ὃ προδιεγράφετο πάλαι ὑπὸ Μωϋσέως, τὸ ἄμωμον, καὶ ἐνιαυσιαῖον πρόβατον· ὅπως φάγωσιν αὐτὸ, σφάξαντες, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ισραὴλ, ἡνίκα ἐπιτελοῦσιν τὸ φασὲκ, τουτέστι, τὸ πάσχα· ὀπτὰ πυρὶ τὰ κρέα mactatum vniuerſa ſynagoga quando paſcha celebrabant.

manducat me, & ipſe viuet propter me. Deus igitur qui habitat in nobis ſecundum teſtamentum quod diſpoſuit nobiſcum, dicens: Accipite & *Luc.22.* diuidite inter vós. hoc nouum teſtamentum eſt, hoc facite, &c. Hæc eſt exinanitio Dei facta ad vſum noſtrum, vt poſſimus capere eum. Hoc enim myſterium pertimeſcendum dicit ſanctus Apoſtolus, quòd ſe ipſum exinaniuit. non relicto Patre in nobis habitauit, apage. immo ipſius verba afferam cum dicit: Ego *Ioan.14.* & Pater veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus, credentem in me; ſicut ipſe ait. Videte quanta diligentia vtitur doctor veritatis, vas electionis: Exinani- *Philip.2.* uit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus. Exinaniri vocat Apoſtolus, vt ante dixi, capi à nobis myſterium vitæ per manus eius incontaminatas & incorruptibiles, & diuinas, vt poſſimus qui ſumus fideles eius, capere eum, & fieri manſio eius, accipientes eum totum. Atque hoc *Exod.12.* quidem erat quod olim à Moyſe prædelineatum fuit in agno ſine macula, & anniculo, quem filiorum Iſrael comedebat, Iubebantur agni carnes aſſas

igni, & caput cum pedibus & inteſtinis feſtinâter comedere. Verum illi non poterant caput cum pedibus edere. quomodo enim caput agni cum pedibus
Ibidem. in paſcha edi poterat, cum lex Iudæis iuberet non frangere os ex eo? Illis quidem prohibebatur hoc propter crudelitatem & duritiam cordis; ſiquidẽ non permittebatur illis vel totum animal comedere. Verumtamen qui ſe exinaniuit Chriſtus IESVS habens in
1.Cor.11. ſeipſo caput Patrẽ (caput enim
Luc.1. Chriſti eſt Deus) fecit potentiã in brachio ſuo, & exaltauit humiles; vt ipſi capiant altiſſimum, & habitet in nobis propter ſuã in homines charitatẽ & bonitatem, qua dilexit nos. Hæc eſt exinanitio dexterę excelſi. Itaque exinanitio non mutationem ipſius ſignificat; abſit hoc; ſed per exinanitionem eius quam nobis donauit qui ſeipſum exinaniuit, Spiritus ſanctus ſuper omnem carnem ſe effundens, manet plenus: & ſanguis ſanctus ac viuificus effuſus ex profundo latere diuino manet item plenus; qui ſe ipſum exinaniuit IESVS Chriſtus, qui incorruptibilem & viuum ac vitæ datorẽ ſanguinem ſuum in nos effudit. Pergamus deinceps ad ea quæ ſequuntur. Sicut
Philip.2. prius ſcriptum eſt: Formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem homi-

τοῦ ἀμνοῦ, κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ, καὶ τοῖς ἐντοσθίοις μετὰ σπουδῆς παρεκελεύοντο. ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐκ ἠδύναντο φαγεῖν κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσί· πῶς γὰρ βρωθῇ κεφαλὴ προβάτου εἰς τὸ πάσχα παρὰ ἰουδαίοις, τοῦ νόμου παρακελεύοντος, ὅτι ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται ἀπ' αὐτοῦ; ἐκείνοις μὲν κώλυμα διὰ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν, καὶ σκληροκάρδιον· ὅτι οὔτε τοῦ ἀλόγου συνεχωροῦντο ὅλου μετασχεῖν· ἀλλ' ὁ κενώσας αὐτὸν Χριστὸς Ἰησοῦς, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν κεφαλὴν τὸν πατέρα, κεφαλὴ γὰρ Χριστοῦ ὁ θεὸς, ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς, ἵνα χωρηθῇ ἐν αὐτοῖς ὁ ὕψιστος, καὶ ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀγαθότητα, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς. αὕτη ἡ κένωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. ὥστε οὖν ἡ κένωσις οὐ τροπὴν αὐτοῦ σημαίνει· μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἡμῖν ἀναχαινισμὸν διὰ τῆς κενώσεως αὐτοῦ, ἧς ἐχαρίσατο ἡμῖν ὁ κενώσας ἑαυτὸν, ἐκχεόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, μένει πλήρες· καὶ ἐκχυθὲν τὸ ἅγιον, καὶ ζωοποιὸν αἷμα ἐκ βάθους τῆς θεϊκῆς πλευρᾶς, μένει πλήρης ὁ κενώσας ἑαυτὸν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἐκχέας τὸ ἄφθαρτον, καὶ ζῶν, ὃς ζωῆς χορηγὸν αἷμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς. λοιπὸν τὰ ἀκόλουθα. ὡς προεγράφη· μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώ-

θρώπων γενόμενος, ὡς πλειστάκις
εἶπον, μορφὴν δούλου, οὐκ ἔστι δοῦ-
λος· εἰ γὰρ δοῦλον θελήσει ὁ κύριος
περιβαλεῖν δορὰν προβάτου· ἢ
ἀνακλῖναι αὐτὸν ἐν τῇ πρωτοκλι-
σίᾳ, καὶ μὴ θέλῃ αὐτὸν ἀπαλλάξαι
τοῦ δουλεύειν αὐτῷ, οὐ παρὰ τὸ φο-
ρέσαι τὸ κῴδιον, πρόβατον ἔλα-
βεν· οὔτε διὰ τὴν πρωτοκλισίαν
ἀνακλιθεὶς, ἐν τούτῳ ἔλαβεν ἐ-
λευθερίαν, διὰ τὸ εἰς τόπον αὐτὸν
ἀνακλιθῆναι πρῶτον. μορφὴν οὖν
δούλου λαβὼν ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, κύ-
ριος ὢν, καὶ θεὸς τῶν ἀποστόλων, δεί-
πνου γενομένου τοῦ μυστικοῦ, ἐγείρεται
ἐκ τοῦ δείπνου ὁ θεὸς τῶν ἀποστόλων
Ἰησοῦς· καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ·
καὶ λαβὼν λέντιον διεζώσατο· αὕ-
τη ἐστὶν ἡ μορφὴ τοῦ δούλου, καὶ σχή-
ματι εὑρεθεὶς, ὡς ἄνθρωπος. ἐκεῖ
εὑρέθη τοῖς μὴ ζητοῦσιν αὐτὸν,
δοῦλος· οὐ γὰρ δούλῳ ἠκολούθησαν
οἱ μαθηταὶ, καταλιπόντες πάν-
τα· πολὺ γὰρ λῆρον, ἀνθρώποις
ἐλευθέροις ἐᾶσαι τὰ ἴδια πάντα,
καὶ ἀκολουθῆσαι δούλῳ, μὴ ἔχοντι
ἐν χερσὶν ἀργύριον, ἢ χρυσίον, ἀλλ'
ἐκείνῳ αὐτῷ ἠκολούθησαν τῷ υἱῷ
τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ, τῷ καταδεξαμένῳ
διαζώσασθαι λέντιον, καὶ βαλεῖν
ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ πλύνειν
τοὺς πόδας τῶν δούλων ὁ φύσει κύ-
ριος, καὶ οὐχ ὁ φύσει δοῦλος, ὁ λα-
βὼν τὸ σχῆμα τοῦ δούλου, ἐν ὁμοιώ-
ματι ἀνθρώπων γενόμενος· τοῦτο
λέγει· ὅτι οὐκ ἔστιν εἷς μόνος δοῦ-
λος

hominum factus : ſicut ſæpe-
numero dixi, forma ſerui non
eſt ſeruus. Si enim velit domi-
nus induere ſeruum pellem
ouis, vel facere vt diſcumbat
in primo accubitu,& non velit
donare eum libertate ne ſer-
uiat; non quia pellem ouis ge-
ſtet,ouem accepit; neque quia
in primo accubitu diſcubuit,
idcirco libertatē accepit, quia
in primo loco ſedit. Iesvs
Chriſtus igitur Dominus &
Deus Apoſtolorū,cum accepiſ
ſet formam ſerui,cæna myſtica *Ioan.13.*
facta,ſurgit à cæna Deus Apo-
ſtolorum Iesvs, & ponit vē-
ſtimenta ſua,& cum accepiſſet
linteum præcinxit ſe. hæc eſt
forma ſerui: & habitu inuen-
tus vt homo. illic inuentus eſt
ſeruus ab ijs qui eum non quæ-
rebant. non enim ſeruum ſe- *Matth. 19.*
cuti erant diſcipuli relictis om
nibus (magna namque ſtulti-
tia fuiſſet,homines liberos re-
liquiſſe omnia ſua, & ſecutos
eſſe ſeruum non habentem in
manibus argentum vel aurū)
ſed illum ipſum filium Dei
Iesvm, qui voluit linteo ſe
præcingere, & mittere aquam
in peluim, & lauare pedes ſer-
uorum, qui natura dominus,
& non natura ſeruus erat;
qui habitum ſerui acceperat,
(23) in ſimilitudinem ho-
minum factus. Hoc dicit, quoniam non eſt vnus ſolus ſer-

uus

uus in mundo qui pedes domini lauat, ſed multi. ne igitur putaretur accepiſſe ſeruum aliquẽ, ſubiũgit multos, inquiẽs: In ſimilitudinem hominũ fa-

Ioan.13. ctus. Et poſtquam lauit pedes Apoſtolorum, ponit linteum, formã & habitum ſerui; & accipit veſtimẽta ſua, &(24) erudit eos myſtice, inquiens: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter & domine; laui pedes veſtros, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi vobis, vt quod ego feci vobis, & vos faciatis. Quomodo igitur quod eſt exemplum, vocetur ſeruus, qui per ſe ſit? formam enim ſerui & habitũ oſtendit. & hoc dicit: Dedi vobis. Si autẽ exemplũ quod dedit, eſt ſeruus per ſe ſubſiſtens, requirat igitur Samoſatenſis ab Apoſtolis, vt acceperint formam quam dicit per ſe ſubſiſtentem. Deinde ſubiungit Apoſtolus, inquiens:

Philip.2. Humiliauit ſemetipſum. Vides quid dicit, quòd humiliauit ſemetipſum? at ſeruus non humiliat ſemetipſum; ſed potius dominatio humiliat, quæ poſtulat vt ſeruiat, ſicut Pharao

Exod.3. populum Iſrael ſeruitute oppreſſit. hic dicit: Humiliauit ſemetipſum. Non eſt igitur datus locus blaſphemis reijciendi hoc quod dicit Scriptura. occludit enim & obſtruit eos is qui humiliauit ſemetipſum; factus

λος ἐν τῷ κόσμῳ, ὃς νίπτει πόδας δεσπότου ἀλλὰ πολλοί· ἵνα οὖν μὴ νομισθῇ, ὅτι δοῦλον ἔλαβέ τινα, ἐπάγει πολλούς· ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. καὶ μετὰ τὸ νίψαι τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, τίθεσι τὸ λέντιον, τὴν μορφὴν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ δούλου· καὶ λαμβάνει τὰ ἱμάτια, καὶ μυσταγωγεῖ λέγων· γινώσκετε, τί πεποίηκα ὑμῖν; ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ κύριος, καὶ ὁ διδάσκαλος, ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας· καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε, ἀλλήλων τοὺς πόδας νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν· ἵνα ὃ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. πῶς οὖν τὸ ὑπόδειγμα κληθῇ ἐνυπόστατος δοῦλος; μορφὴν γὰρ δούλου, καὶ σχῆμα ὑπέδειξε· καὶ τοῦτο λέγει· ὅτι δέδωκα ὑμῖν. εἰ δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἐνυπόστατος δοῦλος, ἄρα λοιπὸν τοὺς ἀποστόλους ἀπαιτείτω ὁ Σαμοσατεὺς, λαβόντας τὴν μορφὴν, ἣν λέγει ἐνυπόστατον. ἔπειτα ἐπάγει ὁ ἀπόστολος, λέγων· ἐταπείνωσεν ἑαυτόν. ὁρᾷς, τί λέγει, ὅτι ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν; ὁ δοῦλος ἑαυτὸν οὐ ταπεινοῖ, ἀλλ᾽ ἡ δεσποτεία τὸν δοῦλον, ἀπαιτοῦσα αὐτὸν δουλεύειν, ὡς ὁ Φαραὼ τὸν Ἰσραὴλ κατεδούλωσεν. ἐνταῦθα λέγει· ὅτι ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν. οὐκ ἐδόθη οὖν χώρα τοῖς βλασφήμοις ἐν τούτῳ ἀθετῆσαι τοῦ ῥητοῦ. ἐμφράττει δὲ αὐτοὺς ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν, μέχρι θα-

θανάτου ὑπήκοος γενόμενος. ἑαυτὸν γὰρ ὁ θεὸς ἐδυσώπησε, καὶ ἐπήκουσε τῆς δεήσεως τῶν ἱκετῶν αὐτοῦ· καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, ἐξελέσθαι ἡμᾶς, ἐλεύθερος ὤν, ὡς θεὸς, καὶ κύριος τῆς δόξης, Ἰησοῦς Χριστός. ὅταν οὖν λέγῃ· ὑπήκοος γενόμενος, ὡς προεῖπον, ὅτι ὑπήκουσε τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ μέχρι θανάτου ἦλθεν, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἐκ θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, ναί· ὁ θεὸς γὰρ λέγει τῷ θεῷ μου Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ Δαυίδ· ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. τοῦτό ἐστι, διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· καὶ ἐπάγει· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κάμψῃ πᾶν γόνυ καὶ τὰ ἑξῆς· ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ πατήρ· ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς ἐδόξασε τὸν πατέρα, λέγων· ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις· ὡσαύτως καὶ ὁ πατὴρ ἐφανέρωσεν ἡμῖν τὸν ὄντα σὺν αὐτῷ ἀεὶ Χριστὸν, ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. ἀκούετε, πῶς λέγει τὸ μυστήριον ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Παῦλος. τὸ γὰρ σωματικῶς κατοικεῖν τὸν πατέρα, καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τῷ Χριστῷ, ἐπειδὴ σὰρξ γέγονεν ὁ λόγος ὁ Χριστός. οὐ παρὰ τὸ γενέσθαι

οὖν

factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Se namque vtpote Deus flexit; & exaudiuit preces ſupplicum ſuorum; & inclinauit cælos, & deſcendit vt liberaret nos, qui erat liber, vtpote Deus & Dominus gloriæ, IESVS Chriſtus. Cum igitur dicit, Factus obediens, quia vt dixi, exaudiuit ſanctos ſuos, & vſque ad mortem venit, vt ſeruaret nos à morte, venit inquam ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltauit illum. ita ſane. Deus enim ait Deo meo IESV Chriſto per Dauid: Exaltare ſuper cælos Deus; & ſuper omnem terram gloria tua. Hoc eſt quod ait Apoſtolus: Propter quod Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. & ſubiungit: Vt in nomine eius omne genu flectatur; & quæ ſequuntur. Glorificauit eum Pater; ſed & Filius Patrem glorificauit, inquiens: Ego te glorificaui ſuper terram; manifeſtaui nomen tuum hominibus. Similiter & Pater manifeſtauit nobis Chriſtum, qui cum eo erat ſemper, in quo habitat plenitudo diuitatis corporaliter. Audite quomodo dicit ſanctus Apoſtolus Paulus myſterium. Habitare enim ait corporalitet Patrem & Spiritum ſanctum in Chriſto, quia Verbum Chriſtus caro factum eſt. Non igitur quia

Chri-

Philip.2. *Pſal.17.* *Pſal.56. & 107.* *Philip.2.* *Ioan.17.* *Coloſſ.2.* *Ioan.1.*

Chriſtus factus eſt corpus, diſceſſit Pater, ita vt non eſſet in eo qui factus eſt caro. Verbum caro factum eſt. Et demonſtrat quòd Chriſtus eſt immutabilis factus caro, ſemper cum eo qui genuit coæternus,
Coloſſ.2. in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.
1.Ioan.2. Si quis igitur non confitetur Chriſtum in carne veniſſe, hic eſt antichriſtus. Non in ſeruo inhabitauit, ſed in ſancto ſuo tabernaculo non manufacto, quod eſt Deipara Maria. Illic enim in ipſa rex noſter,
Hebr.7. & 9. rex gloriæ factus eſt pontifex, & manet in perpetuum, ſemel ingreſſus in ſancta, & æterna redemptione inuenta. Ex ipſa exiuit Verbum factum pontifex non ſecundum legem carnalis mandati, ſed ſecundum virtutem vitæ indiſſolubilis.
Ioan.1. Factum eſt Verbum caro, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Hanc gloriam indigni ſunt vt videant ſerui dæmonum, qui ſe præcipitauerunt; qui dicunt Dominum gloriæ eſſe ſeruum, aut vnum eorum qui præcipue & eximie iuſtificati ſunt. non enim ſic nos docet Scriptura, vt formæ ſerui flectamus genua, & iuremus in ipſo. non enim edocti ſumus habere Deum alium præter Deum noſtrum. Non homo

οὖν σῶμα τὸν Χριστὸν, οὐκ ἐπανέστη ὁ πατὴρ τοῦ χωρισθῆναι τῷ γινομένῳ σαρκί· σὰρξ ὁ λόγος γέγονε· καὶ δείκνυσιν ὅτι ἄτρεπτος ὁ Χριστὸς γινόμενος σὰρξ, ἀεὶ συναΐδιος ὢν τοῦ γεννήσαντος, ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. εἴ τις οὖν οὐχ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, οὗτος ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος. οὐκ εἰς δοῦλον ἐνῴκησεν, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ σκηνῇ τῇ ἀχειροποιήτῳ, ἥτις ἐστὶν ἡ θεοτόκος Μαρία· ἐκεῖ ἐν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, βασιλεὺς τῆς δόξης, γέγονεν ἀρχιερεὺς· καὶ μένει εἰς τὸ διηνεκὲς, ἅπαξ εἰσελθὼν εἰς τὰ ἅγια, καὶ αἰώνια λύτρωσιν εὑράμενος. προῆλθεν ἐξ αὐτῆς ὁ λόγος, γινόμενος ἀρχιερεὺς, οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. ταύτης ἀνάξιοι τῆς θεωρίας οἱ δοῦλοι τῶν κατακρημνισθέντων δαιμόνων, οἱ λέγοντες, τὸν κύριον τῆς δόξης δοῦλον, ἢ ἕνα τῶν κατ᾽ ἐξαίρετον δεδικαιωμένων. οὐ γὰρ οὕτως ἡμᾶς διδάσκει ἡ γραφὴ, ἵνα μορφῇ δούλου κάμψωμεν γόνυ, καὶ ὀμόσωμεν ἐν αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ ἐδιδάχθημεν, ἔχειν θεὸν ἕτερον, πλὴν τοῦ θεοῦ ἡμῶν. οὐχ ἅγιος ἄνθρωπος,

θρωπος, οὔτε δοῦλος ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν· θεοὶ δὲ, οἳ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν ὑποκάτωθεν παντὸς τοῦ οὐρανοῦ οἱ προσκυνοῦντες αὐτοῖς.

Πρότασις η΄. τοῦ Σαμωσατέως.

Εὑρίσκομεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ὅτι ἐν τῇ ἑορτῇ, δωδεκαετοῦς ὄντος τοῦ Ἰησοῦ, ἀνέβη Ἰωσὴφ, καὶ Μαρία ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλήμ· καὶ ὡς ἐπλήρωσαν τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς, ἀπῆλθον ὑποστρέψαντες εἰς τὴν Γαλιλαίαν Ἰωσὴφ καὶ Μαρία, Ἰησοῦς δὲ ἀπέμεινεν ἐν Ἱερουσαλήμ· πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἔδοξαν αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι· ὡς δὲ ἐζήτησαν αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρον ἐν τοῖς γνωρίμοις, ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς Ἱερουσαλήμ· εὗρον δὲ αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον. ἔπειτα ἐπάγει, λέγων ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι εἶπεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως, ὅτι ὠδυνώμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ πατήρ σου ζητοῦντές σε; ἄρα ὁ ζητούμενος ὑπὸ τῶν γονέων ἐν τοῖς γνωρίμοις, καὶ ἐν τῇ συνοδίᾳ, τοῦτο ἡμῖν φράσον, πῶς αὐτὸν δοξάζεις τὸν δωδεκαετῆ, καὶ ζητούμενον, δι᾽ ὃν οἱ γονεῖς ὠδυνῶντο, ἕως εὗρον; εἰ οὗτος ἄναρχος, καὶ συναΐδιος τοῦ πατρός· ἐν τούτῳ, οἶδα γὰρ, ἀδύνατον ἐστὶν ἐκ τῆς ἔξω σοφίας συλλογισθῆναι, ὃν τρόπον ἡ μορφὴ τοῦ δούλου, ἣν συνελογίσω, λέγων· ὅτι πόλις οὐ νομοθετεῖ, ὡς βασιλεύς· οὔτε οἰκία μετὰ τοῦ κτί-

παντος

mo ſanctus, neque ſeruus fecit cælum & terram: dij autem qui non fecerunt cælum & terram, pereant ſub omni cælo, & qui adorant eos.

Reperimus in Euangelijs, quòd in feſto, cum eſſet IESVS duodecim annorum, aſcendit Ioſeph & Maria mater IESV à Galilæa in Hieruſalem: conſummatisq. diebus cum redirent, remanſit puer IESVS in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. exiſtimãtes autem illum eſſe in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. & non inuenientes eũ, reuerſi ſunt Hieruſalem, & inuenerunt illum in templo ſedentem. Deinde ſubiungit Euãgeliſta, inquiens: Et dixit mater eius ad illũ: Quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Si quærebatur à parentibus inter notos & in comitatu, explica hoc nobis, quomodo eum opinaris duodecim annos natum & quæſitum, propter quẽ parentes dolebant quouſque inuenerunt; ſi hic eſt non factus, & ex æternitate cum Patre? Scio enim non poſſe philoſophice concludi, quomodo † forma ſerui ſit, quam concluſiſti cum ais, quòd ciuitas nõ fert leges, ſicut rex; neque domus cum

QVAEST. VIII.

Luc. 2.

Ibid.

† id eſt, quo modo forma ſerui ſit, & non ſeruus.

eo

eſſet; ipſum IESVM Chriſtũ
dicit in forma Dei eſſe; & de
Matth.17. ipſo dicit: Aſſumpſit IESVS
Petrum & Iacobũ & Ioannẽ,
& aſcendit in montẽ, & transfi-
guratus eſt ante eos. Reſponde
iam: dicisne formã qua transfiguratus
eſt, eſſe per ſe, an non
per ſe? quòd ſi non potes dare
hypoſtaſim transfigurationi,
neque formæ dare poteris, ne-
Ibidem. que veſtimentis: & ipſa enim
facta ſunt alba ſicut nix. Verũ
tu Samoſatenſis extra quæſtio-
nẽ eiectus es procul. Ais enim,
quòd Verbum erat ante Ma-
riam, Chriſtus vero non erat
ante Mariam: & quòd Maria
non genuit Verbũ (non enim
ſenior Verbo eſt) ſed genuit
Chriſtum eximie honoratum
in filium Dei. Paulus vero do-
ctor gentium omnibus ſcribit:
Philip.2. Hoc ſentite in vobis, quod &
in Chriſto IESV. non dixit:
Quod & Chriſtus IESVS ſen-
tit; ſed, Hoc in Chriſto IESV
Act.17. ſentite. in ipſo enim viuimus,
mouemur, & ſumus: & in ipſo
credimus, quod ſic accepimus,
quòd cum in forma Dei eſſet,
non rapinã arbitratus eſt eſſe
ſe æqualẽ Deo. Quomodo igi-
tur tu Samoſatenſis non dicens
Chriſtũ eſſe ante ſæcula, dicis
accepiſſe formam ſerui? Si e-
nim Chriſtus non eſt ante ſæ-
cula, ſed ex Maria, igitur vt tu ſentis, ſeruus ſeruum accepit.

χων· αὐτὸν λέγει Ἰησοῦν τὸν Χρι-
στὸν, ὅτι ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχει·
καὶ αὐτὸν λέγει· ὅτι παραλαβὼν ὁ
Ἰησοῦς Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάν-
νην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ μετεμορ-
φώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. εἰπὲ λοι-
πὸν, ἣν μετεμορφώθη μορφὴν,
ἐνυπόστατον λέγεις, ἢ ἀνυπόστατον;
εἰ δὲ οὐ δύνῃ δοῦναι τῇ μεταμορ-
φώσει ὑπόστασιν, οὐδὲ τῇ μορφῇ δυ-
νήσῃ δοῦναι, οὔτε τοῖς ἱματίοις·
καὶ αὐτὰ γὰρ γεγόνασιν, ὡσεὶ χιών.
πλὴν σὺ ὁ Σαμοσατεὺς ἐκβέβλη-
σαι τοῦ προβλήματος ἔξω μα-
κράν. λέγεις γὰρ, ὅτι ὁ λόγος πρὸ
Μαρίας ἦν, Χριστὸς δὲ πρὸ Μαρίας
οὐκ ἦν· καὶ ὅτι Μαρία τὸν λόγον
οὐκ ἐγέννησεν· οὔτε γὰρ πρεσβυτέ-
ρα ἐστὶ τοῦ λόγου· ἀλλ' ἐγέννησε τὸν
Χριστὸν, κατ' ἐξαίρετον τετιμημέ-
νον εἰς υἱὸν θεοῦ. ὁ δὲ ἱερὸς τῶν
ἐθνῶν διδάσκαλος γράφει Παῦλος
πᾶσιν· ὅτι τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν,
ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὐκ εἶπεν· ὃ
καὶ Χριστὸς Ἰησοῦς φρονεῖ, ἀλλ' ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ, τοῦτο φρονεῖτε· ἐν
αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσ-
μέν· ἐν αὐτῷ πιστεύομεν, ὅτι οὕτως
παρελάβομεν· ὅτι ἐν μορφῇ θεοῦ
ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο
τὸ εἶναι ἴσα θεῷ. πῶς οὖν σὺ ὁ Σα-
μοσατεὺς, μὴ λέγων τὸν Χριστὸν
προαιώνιον, λέγεις ὅτι ἔλαβε δού-
λου μορφήν; εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστι
πρὸ αἰώνων, ἀλλ' ἐκ Μαρίας, ἄρα
κατὰ σὲ ὁ δοῦλος δοῦλον ἔλαβε· τὰ
γὰρ

om-

γὰρ σύμπαντα δοῦλα τοῦ θεοῦ. λοιπὸν οὖν δύο μορφαὶ δούλων εὑρεθήσονται. φράσον οὖν ἡμῖν, πόθεν ὁ Χριστὸς, ὁ ἐκ Μαρίας, ἔλαβε τὴν ἐνυπόστατον μορφὴν τοῦ δούλου; ὁ γὰρ κενὸς λογισμὸς τοῦ Σαμοσατέως ἐξανδραποδιστὴν λέγει τὸν Χριστὸν, ἐὰν μὴ συστῇ, πόθεν ὁ δοῦλος, ὃν ἔλαβεν ἐκ Μαρίας Χριστὸς, ὡς λέγει ὁ ἀπατεών. ἀλλὰ λοιπὸν ἡμεῖς ἐκεῖνον πόῤῥω ἀποῤῥίψαντες, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου γραφέντα, ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν διήγησιν τῆς θείας γραφῆς· καὶ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, καθὼς παρατίθεται Παῦλος ὁ ἱερὸς Τιμοθέῳ τῷ γνησίῳ τέκνῳ, ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. ἐπειδὴ οὖν ὅλον τὸ μυστήριον ὁ ἱερὸς ἀπόστολος ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ παρακελεύεται ἡμῖν ἐν Χριστῷ, οὑτωσὶ γράφων ἐν πνεύματι ἁγίῳ, λέγει, τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἔστιν ἐν Χριστῷ ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἐν τούτῳ παρακελευόμεθα φρονεῖν, μὴ ὑπερφρονήσωμεν παρ' ὃ παρελάβομεν· ἀεὶ γὰρ Χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία ἐν πατρί· καὶ αὐτῷ φρονοῦμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ χωρούμενον τὸν πατέρα, ὡς οἶδε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, πῶς ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Χριστῷ λόγῳ, καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ πατρὶ, ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων. τοῦτο λέγει ὁ ἱερὸς ἀνὴρ, τὸ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχειν

omnia enim ſunt ſerua Dei. igitur duæ deinceps formæ ſeruorum reperientur. Explica igitur nobis, vnde Chriſtus ex Maria natus accepit formam ſerui quæ per ſe eſſet. Vana enim cogitatio Samoſatẽſis plagiarium facit Chriſtum, niſi probatum ſit vnde ſeruus, quẽ Chriſtus ex Maria accepit, vt impoſtor dicit. Sed nos illo procul proiecto & ſcriptis eius, veniamus ad enarrationẽ diuinæ ſcripturæ, & attendamus lectionem in fide & veritate, ſicut Paulus Timotheo filio probo commendat. 1.Tim.4. Igitur quandoquidem totum myſterium ſanctus Apoſtolus in hoc argumento iubet nobis ſapere in Chriſto, cũ ſic in Spiritu ſancto ſcribit: Hoc, inquit, ſentite in vobis, quod & in Chriſto Iesv. Eſt in Chriſto Pater Chriſti, & Spiritus ſanctus. in hoc iubemur ſapere, ne quid amplius ſapiamus præter id quod accepimus. ſemper enim Chriſtus Dei virtus 1.Cor.1. & Dei ſapientia eſt in Patre: & in eo ſapimus in Chriſto Iesv eſſe Patrem, ſicut nouit Spiritus ſanctus, qui ſcrutatur 1.Cor.2. profunda Dei, quomodo eſt Pater in Chriſto filio ſuo Verbo, & Chriſtus in Patre tamquam qui eſt in forma Dei. Hoc eſt quod ait ſanctus Apoſtolus: eſſe in forma Dei

IESVM Chriſtum, eſſe ſicut ante dixi, in Deo Patre Filium Patris, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. hoc dicit, quia non ſicut qui per virtutem & labores & fatigationes ac certamina rapiunt regnum Dei, (ſcri-
Matth.11. ptum enim eſt: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud) ſic Chriſtus IESVS conſummatus laboribus virtutis comparauit eſſe ſe æqualem Deo; quin potius
Habac.3. operuit cælos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra; ſplendor eius vt lux erit. teſtaturq. ipſe qui vere eſt ſem-
Ioan.8. per in Patre, cum ait: Ego ſum lux mundi; qui eſt dominus mundi, qui habet in ſeipſo Patrem, & viuificum ac dominũ Spiritum: verũ ſeipſum exinaniuit. Quamobrem & myſterium illud inenarrabile ſic ab ipſo vocatur nouum teſtamentum Dei, dare ſe ipſum nobis
Luc.22. in myſtica cæna: non ſicut illi olim ſecundum legem ſacerdotij Aaronis carnes animantium ratione carentium ſuper altare imponebant; & ſcribit
Leuit. 7. Moyſes inquiens: Carnes ſan-
ſe..LXX. ctæ erunt ſuper altare, & comedet populus; & omnis quicumque tetigerit ex eis immũdus, peribit. nunc autẽ non
Ioan.6. ſic; ſed ipſe Dominus & Deus Iſrael ſaluator noſter ait: Qui man-

χειν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὡς προεῖπον, ἐν θεῷ πατρὶ ὑπάρχων τό, ἐν μορφῇ ὑπάρχειν τοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· τοῦτο λέγει, ὅτι οὐ καθάπερ οἱ δι᾽ ἀρετῆς, καὶ πόνων, καὶ θλίψεων, καὶ ἀγώνων ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· γέγραπται γάρ· ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν, οὐχ οὕτως ὁ ὢν Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐν πόνοις ἀρετῆς τελειωθεὶς, ἐκέρδανε τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· ἀλλ᾽ ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ· καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ· φέγγος αὐτοῦ, ὡς φῶς ἔσται· καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ ἀληθῶς ἀεὶ ὑπάρχων ἐν τῷ πατρὶ, λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅς ἐστι, δεσπότης τοῦ κόσμου, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα, καὶ τὸ ζωοποιὸν, καὶ κύριον πνεῦμα· ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε· διὸ καὶ τὸ μυστήριον τὸ ἀνεκδιήγητον οὕτως ὑπ᾽ αὐτοῦ καλεῖται τοῦ θεοῦ ἡ καινὴ διαθήκη, τὸ ἑαυτὸν ἡμῖν δοῦναι ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ· οὐ καθάπερ οἱ κατὰ νόμον τῆς τοῦ Ἀαρὼν ἱερατείας κρέα ἀλόγων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ πάλαι ἐπετίθουν· καὶ γράφει Μωϋσῆς, λέγων· ὅτι κρέα ἅγια ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἔδεται ὁ λαὸς, καὶ πᾶς, ὅς τις ἅψεται ἐξ αὐτῶν ἀκάθαρτος, ἐξολοθρευθήσεται· νῦν δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ κύριος, καὶ θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ σωτὴρ ἡμῶν λέγει· ὅτι ὁ τρώ-

φάγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. Θεὸς ἄρα ὁ ἐνοικῶν ἐν ἡμῖν κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διέθετο πρὸς ἡμᾶς, λέγων· λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς· ἡ καινὴ διαθήκη ἐστί· τοῦτο ποιεῖτε. αὕτη τοῦ θεοῦ ἡ πρὸς ἡμᾶς κένωσις, ἵνα ἀξιωθῶμεν αὐτὸν χωρῆσαι. τοῦτο γὰρ λέγει ὁ ἀπόστολος τὸ φοβερὸν μυστήριον. ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσεν· οὐ λιπὼν τὸν πατέρα, ἐχωρήθη ἐν ἡμῖν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ σοι παραστήσω φωνὴν, λέγουσαν· ὅτι ἐγὼ, καὶ ὁ πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, ὥς φησι, τῷ πιστεύοντι εἰς ἐμέ· ὁρᾶτε, πόσῃ ἀκριβείᾳ χρῆται ὁ μυσταγωγὸς τῆς ἀληθείας, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· μορφὴν δὲ δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, μετ' ὀλίγα, λέγων τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς προεῖπον, τὴν κένωσιν ὁ ἀπόστολος, τὴν πρὸς ἡμᾶς, χώρησιν τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς διὰ τῶν ἀχράντων, καὶ ἀφθάρτων αὐτοῦ, καὶ θεϊκῶν χειρῶν, ἵνα δυνηθῶμεν οἱ πιστοὶ αὐτοῦ χωρῆσαι αὐτὸν, καὶ γενέσθαι μονὴ τοῦ θεοῦ, λαβόντες αὐτὸν ὅλον. καὶ τοῦτο ἦν, ὃ προδιεγράφετο πάλαι ὑπὸ Μωϋσέως, τὸ ἄμωμον, καὶ ἐνιαυσιαῖον πρόβατον· ὅπως φάγωσιν αὐτὸ, σφάξαντες, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἡνίκα ἐπετέλουν τὸ φασὲκ, τουτέστι, τὸ πάσχα· ὀπτὰ πυρὶ τὰ κρέα

mactatum vniuerſa ſynagoga quando paſcha celebrabant.

manducat me, & ipſe viuet propter me. Deus igitur qui habitat in nobis ſecundum teſtamentum quod diſpoſuit nobiſcum, dicens: Accipite & *Luc.22.* diuidite inter vos. hoc nouum teſtamentum eſt, hoc facite, &c. Hæc eſt exinanitio Dei facta ad vſum noſtrum, vt poſſimus capere eum. Hoc enim myſterium pertimeſcendum dicit ſanctus Apoſtolus, quòd ſe ipſum exinaniuit. non relicto Patre in nobis habitauit, apage. immo ipſius verba afferam cum dicit: Ego *Ioan.14.* & Pater veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus, credentem in me; ſicut ipſe ait. Videte quanta diligentia vtitur doctor veritatis, vas electionis: Exinaniuit *Philip.2.* ſemetipſum, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus. Exinaniri vocat Apoſtolus, vt ante dixi, capi à nobis myſterium vitæ per manus eius incontaminatas & incorruptibiles, & diuinas, vt poſſimus qui ſumus fideles eius, capere eum, & fieri manſio eius, accipientes eum totum. Atque hoc *Exod.12.* quidem erat quod olim à Moyſe prædelineatum fuit in agno ſine macula, & anniculo, quem filiorum Iſrael comedebat, Iubebantur agni carnes aſſas igni,

igni, & caput cum pedibus & inteſtinis feſtinãter comedere. Verum illi non poterant caput cum pedibus edere. quomodo enim caput agni cum pedibus in paſcha edi poterat, cum lex

Ibidem. Iudæis iuberet non frangere os ex eo? Illis quidem prohibebatur hoc propter crudelitatem & duritiam cordis; ſiquidẽ non permittebatur illis vel totum animal comedere. Verumtamen qui ſe exinaniuit Chriſtus IESVS habens in

1.Cor.11. ſeipſo caput Patrẽ (caput enim

Luc.1. Chriſti eſt Deus) fecit potentiã in brachio ſuo, & exaltauit humiles; vt ipſi capiant altiſſimum, & habitet in nobis propter ſuã in homines charitatẽ & bonitatem, qua dilexit nos. Hæc eſt exinanitio dexteræ excelſi. Itaque exinanitio non mutationem ipſius ſignificat; abſit hoc; ſed per exinanitionem eius quam nobis donauit qui ſeipſum exinaniuit, Spiritus ſanctus ſuper omnem carnem ſe effundens, manet plenus: & ſanguis ſanctus ac viuificus effuſus ex profundo latere diuino manet item plenus; qui ſe ipſum exinaniuit IESVS Chriſtus, qui incorruptibilem & viuum ac vitæ datorẽ ſanguinem ſuum in nos effudit. Pergamus deinceps ad ea quæ ſequuntur. Sicut

Philip.2. prius ſcriptum eſt: Formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem homi-

τοῦ ἀμνοῦ, κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ, καὶ τοῖς ἐντοσθίοις μετὰ σπουδῆς παρεκελεύοντο. ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐκ ἠδύναντο φαγεῖν κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσί· πῶς γὰρ βρωθῇ κεφαλὴ προβάτου εἰς τὸ πάσχα παρὰ ἰουδαίοις, τοῦ νόμου παρακελεύοντος, ὅτι ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται ἀπ' αὐτοῦ; ἐκείνοις μὲν κώλυμα διὰ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν, καὶ σκληροκάρδιον· ὅτι οὔτε τοῦ ἀλόγου συνεχωροῦντο ὅλου μετασχεῖν· ἀλλ' ὁ κενώσας αὐτὸν Χριστὸς Ἰησοῦς, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν κεφαλὴν τὸν πατέρα, κεφαλὴ γὰρ Χριστοῦ ὁ θεὸς, ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς, ἵνα χωρηθῇ ἐν αὐτοῖς ὁ ὕψιστος, καὶ ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀγαθότητα, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς. αὕτη ἡ κένωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. ὥστε οὖν ἡ κένωσις οὐ τροπὴν αὐτοῦ σημαίνει· μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἡμῖν ἀνακαινισμὸν διὰ τῆς κενώσεως αὐτοῦ, ἧς ἐχαρίσατο ἡμῖν ὁ κενώσας ἑαυτὸν, ἐκχεόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, μένει πλήρες· καὶ ἐκχυθὲν τὸ ἅγιον, καὶ ζωοποιὸν αἷμα ἐκ βάθους τῆς θεϊκῆς πλευρᾶς, μένει πλήρης ὁ κενώσας ἑαυτὸν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἐκχέας τὸ ἄφθαρτον, καὶ ζῶν, ὃς ζωῆς χορηγὸν αἷμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς. λοιπὸν τὰ ἀκόλουθα. ὡς προγέγραφη· μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώ-

θρώπων γινόμενος, ὡς πλειστάκις εἶπον, μορφὴν δούλου, οὐκ ἔστι δοῦλος· εἰ γὰρ δοῦλον θελήσει ὁ κύριος περιβαλεῖν δορὰν προβάτου· ἢ ἀνακλῖναι αὐτὸν ἐν τῇ πρωτοκλισίᾳ, καὶ μὴ θέλει αὐτὸν ἀπαλλάξαι τοῦ δουλεύειν αὐτῷ, οὐ παρὰ τὸ φορέσαι τὸ κώδιον, πρόβατον ἔλαβεν· οὔτε διὰ τὴν πρωτοκλισίαν ἀνακλιθεὶς, ἐν τούτῳ ἔλαβεν ἐλευθερίαν, διὰ τὸ εἰς τόπον αὐτὸν ἀνακλιθῆναι πρῶτον. μορφὴν οὖν δούλου λαβὼν ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, κύριος ὢν, καὶ θεὸς τῶν ἀποστόλων, δείπνου γινομένου τοῦ μυστικοῦ, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου ὁ θεὸς τῶν ἀποστόλων Ἰησοῦς· καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ λαβὼν λέντιον διεζώσατο· αὕτη ἐστὶν ἡ μορφὴ τοῦ δούλου, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς, ὡς ἄνθρωπος. ἐκεῖ εὑρέθη τοῖς μὴ ζητοῦσιν αὐτὸν, δοῦλος· οὐ γὰρ δούλῳ ἠκολούθησαν οἱ μαθηταὶ, καταλιπόντες πάντα· πολὺ γὰρ λῆρον, ἀνθρώποις ἐλευθέροις ἐᾶσαι τὰ ἴδια πάντα, καὶ ἀκολουθῆσαι δούλῳ, μὴ ἔχοντι ἐν χερσὶν ἀργύρειον, ἢ χρυσίον, ἀλλ' ἐκείνῳ αὐτῷ ἠκολούθησαν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ, τῷ καταδεξαμένῳ διαζώσασθαι λέντιον, καὶ βαλεῖν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ πλύνειν τοὺς πόδας τῶν δούλων ὁ φύσει κύριος, καὶ οὐχ ὁ φύσει δοῦλος, ὁ λαβὼν τὸ σχῆμα τοῦ δούλου, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γινόμενος· τοῦτο λέγει· ὅτι οὐκ ἔστιν εἷς μόνος δοῦλος

hominum factus: ſicut ſæpenumero dixi, forma ſerui non eſt ſeruus. Si enim velit dominus induere ſeruum pellem ouis, vel facere vt diſcumbat in primo accubitu, & non velit donare eum libertate ne ſeruiat; non quia pellem ouis geſſet, ouem accepit; neque quia in primo accubitu diſcubuit, idcirco libertatẽ accepit, quia in primo loco ſedit. IESVS Chriſtus igitur Dominus & Deus Apoſtolorũ, cum accepiſſet formam ſerui, cæna myſtica *Ioan. 13.* facta, ſurgit à cæna Deus Apoſtolorum IESVS, & ponit veſtimenta ſua, & cum accepiſſet linteum præcinxit ſe. hæc eſt forma ſerui: & habitu inuentus vt homo. illic inuentus eſt ſeruus ab ijs qui eum non quærebant. non enim ſeruum ſe- *Matth. 19.* cuti erant diſcipuli relictis omnibus (magna namque ſtultitia fuiſſet, homines liberos reliquiſſe omnia ſua, & ſecutos eſſe ſeruum non habentem in manibus argentum vel aurũ) ſed illum ipſum filium Dei IESVM, qui voluit linteo ſe præcingere, & mittere aquam in peluim, & lauare pedes ſeruorum, qui natura dominus, & non natura ſeruus erat; qui habitum ſerui acceperat, (23) in ſimilitudinem hominum factus. Hoc dicit, quoniam non eſt vnus ſolus ſeruus

uus

uus in mundo qui pedes domini lauat, ſed multi. ne igitur putaretur accepiſſe ſeruum aliquẽ, ſubiũgit multos, inquiẽs: In ſimilitudinem hominũ factus. Et poſtquam lauit pedes Apoſtolorum, ponit linteum, formã & habitum ſerui; & accipit veſtimẽta ſua, &(24) erudit eos myſtice, inquiens: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter & domine; laui pedes veſtros, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi vobis, vt quod ego feci vobis, & vos faciatis. Quomodo igitur quod eſt exemplum, vocetur ſeruus, qui per ſe ſit? formam enim ſerui & habitũ oſtendit. & hoc dicit: Dedi vobis. Si autẽ exemplũ quod dedit, eſt ſeruus per ſe ſubſiſtens, requirat igitur Samoſatenſis ab Apoſtolis, vt acceperint formam quam dicit per ſe ſubſiſtentem. Deinde ſubiungit Apoſtolus, inquiens: Humiliauit ſemetipſum. Vides quid dicit, quòd humiliauit ſemetipſum? at ſeruus non humiliat ſemetipſum; ſed potius dominatio humiliat, quæ poſtulat vt ſeruiat, ſicut Pharao populum Iſrael ſeruitute oppreſſit. hic dicit: Humiliauit ſemetipſum. Non eſt igitur datus locus blaſphemis reijciendi hoc quod dicit Scriptura. occludit enim & obſtruit eos is qui humiliauit ſemetipſum; factus

Ioan. 13. *Philip. 2.* *Exod. 3.*

λος ἐν τῷ κόσμῳ, ὃς νίπτει πόδας δεσπότου ἀλλὰ πολλοί· ἵνα οὖν μὴ νομισθῇ, ὅτι δοῦλον ἔλαβέ τινα, ἐπάγει πολλούς· ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γινόμενος. καὶ μετὰ τὸ νίψαι τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, τίθεσι τὸ λέντιον, τὴν μορφὴν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ δούλου· καὶ λαμβάνει τὰ ἱμάτια, καὶ μυσταγωγεῖ λέγων· γινώσκετε, τί πεποίηκα ὑμῖν; ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ κύριος, καὶ ὁ διδάσκαλος, ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας· καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε, ἀλλήλων τοὺς πόδας νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν· ἵνα ὃ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. πῶς οὖν τὸ ὑπόδειγμα κληθῇ ἐνυπόστατος δοῦλος; μορφὴν γὰρ δούλου, καὶ σχῆμα ὑπέδειξε· καὶ τοῦτο λέγει· ὅτι δέδωκα ὑμῖν. εἰ δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἐνυπόστατος δοῦλος, ἄρα λοιπὸν τοὺς ἀποστόλους ἀπαιτείτω ὁ Σαμοσατεὺς, λαβόντας τὴν μορφὴν, ἣν λέγει ἐνυπόστατον. ἔπειτα ἐπάγει ὁ ἀπόστολος, λέγων· ἐταπείνωσεν ἑαυτόν. ὁρᾷς, τί λέγει, ὅτι ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν; ὁ δοῦλος ἑαυτὸν οὐ ταπεινοῖ, ἀλλ᾽ ἡ δεσποτεία τὸν δοῦλον, ἀπαιτοῦσα αὐτὸν δουλεύειν, ὡς ὁ Φαραὼ τὸν Ἰσραὴλ κατεδούλωσεν. ἐνταῦθα λέγει· ὅτι ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν. οὐκ ἐδόθη οὖν χώρα τοῖς βλασφήμοις ἐν τούτῳ ἀθετῆσαι τῷ ῥητῷ. ἐμφράττει δὲ αὐτοὺς ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν, μέχρι θα-

θανάτου ὑπήκοος γενόμενος. ἑαυτὸν γὰρ ὁ θεὸς ἐδυσώπησε, καὶ ἐπήκουσε τῆς δεήσεως τῶν ἱκετῶν αὐτοῦ· καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, ἐξελέσθαι ἡμᾶς, ἐλεύθερος ὢν, ὡς θεὸς, καὶ κύριος τῆς δόξης, Ἰησοῦς Χριστός. ὅταν οὖν λέγῃ· ὑπήκοος γενόμενος, ὡς προεῖπον, ὅτι ὑπήκουσε τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ μέχρι θανάτου ἦλθεν, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἐκ θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, ναί· ὁ θεὸς γὰρ λέγει τῷ θεῷ μου Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ Δαυΐδ· ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. τοῦτο ἐστὶ, διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· καὶ ἐπάγει· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κάμψῃ πᾶν γόνυ καὶ τὰ ἑξῆς· ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ πατήρ· ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς ἐδόξασε τὸν πατέρα, λέγων· ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις· ὡσαύτως καὶ ὁ πατὴρ ἐφανέρωσεν ἡμῖν τὸν ὄντα σὺν αὐτῷ ἀεὶ Χριστὸν, ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. ἀκούετε, πῶς λέγει τὸ μυστήριον ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Παῦλος· τὸ γὰρ σωματικῶς κατοικεῖν τὸν πατέρα, καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τῷ Χριστῷ, ἐπειδὴ σὰρξ γέγονεν ὁ λόγος ὁ Χριστός. οὐ παρὰ τὸ γενέσθαι

οὖν

factus obediens vſque ad mor- *Philip.2.*
tem, mortem autem crucis. Se
namque vtpote Deus flexit; &
exaudiuit preces ſupplicum
ſuorum; & inclinauit cælos, & *Pſal.17.*
deſcendit vt liberaret nos, qui
erat liber, vtpote Deus & Dominus gloriæ, IESVS Chriſtus. Cum igitur dicit, Factus obediens, quia vt dixi, exaudiuit ſanctos ſuos, & vſque ad mortem venit, vt ſeruaret nos à morte, venit inquam ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltauit illum. ita ſane. Deus enim ait Deo meo IESV Chriſto per
Dauid: Exaltare ſuper cælos *Pſal.56.& 107.*
Deus; & ſuper omnem terram
gloria tua. Hoc eſt quod ait
Apoſtolus: Propter quod Deus *Philip.2.*
exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. & ſubiungit: Vt in nomine eius omne genu flectatur; & quæ ſequuntur. Glorificauit eum Pater; ſed & Filius Patrem glorificauit, inquiens:
Ego te glorificaui ſuper ter- *Ioan.17.*
ram; manifeſtaui nomen tuum hominibus. Similiter & Pater manifeſtauit nobis Chriſtum, qui cum eo erat ſemper, in quo
habitat plenitudo diuitatis cor- *Coloſſ.2.*
poraliter. Audite quomodo dicit ſanctus Apoſtolus Paulus myſterium. Habitare enim ait corporalitet Patrem & Spiritum ſanctum in Chriſto,
quia Verbum Chriſtus caro factum eſt. Non igitur quia *Ioan.1.*

Chri-

Chriſtus factus eſt corpus, diſceſſit Pater, ita vt non eſſet in eo qui factus eſt caro. Verbum caro factum eſt. Et demonſtrat quòd Chriſtus eſt immutabilis factus caro, ſemper cum eo qui genuit coæternus,

Coloſſ. 2. in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

1. Ioan. 2. Si quis igitur non confitetur Chriſtum in carne veniſſe, hic eſt antichriſtus. Non in ſeruo inhabitauit, ſed in ſancto ſuo tabernaculo non manufacto, quod eſt Deipara Maria. Illic enim in ipſa rex noſter,

Hebr. 7. & 9. rex gloriæ factus eſt pontifex, & manet in perpetuum, ſemel ingreſſus in ſancta, & æterna redemptione inuenta. Ex ipſa exiuit Verbum factum pontifex non ſecundum legem carnalis mandati, ſed ſecundum virtutem vitæ indiſſolubilis.

Ioan. 1. Factum eſt Verbum caro, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Hanc gloriam indigni ſunt vt videant ſerui dæmonum, qui ſe præcipitauerunt; qui dicunt Dominum gloriæ eſſe ſeruum, aut vnum eorum qui præcipue & eximie iuſtificati ſunt. non enim ſic nos docet Scriptura, vt formæ ſerui flectamus genua, & iuremus in ipſo. non enim edocti ſumus habere Deum alium præter Deum noſtrum. Non homo

οὗ σῶμα τὸν Χριστὸν, οὐκ ἐπανέστη ὁ πατὴρ τοῦ χωρισθῆναι τῇ γινομένῃ σαρκί· σὰρξ ὁ λόγος γέγονε· καὶ δείκνυσιν ὅτι ἄτρεπτος ὁ Χριστὸς γινόμενος σὰρξ, ἀεὶ συναΐδιος ὢν τοῦ γεννήσαντος, ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. εἴ τις οὖν οὐχ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, οὗτος ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος. οὐκ εἰς δοῦλον ἐνῴκησεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ σκηνῇ τῇ ἀχειροποιήτῳ, ἥ τις ἐστὶν ἡ θεοτόκος Μαρία· ἐκεῖ ἐν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, βασιλεὺς τῆς δόξης, γέγονεν ἀρχιερεὺς· καὶ μένει εἰς τὸ διηνεκὲς, ἅπαξ εἰσελθὼν εἰς τὰ ἅγια, καὶ αἰώνια, λύτρωσιν εὑράμενος. προῆλθεν ἐξ αὐτῆς ὁ λόγος, γινόμενος ἀρχιερεὺς, οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος, καὶ ἀληθείας. ταύτης ἀνάξιοι τῆς θεωρίας οἱ δοῦλοι τῶν κατακρημνισθέντων δαιμόνων, οἱ λέγοντες, τὸν κύριον τῆς δόξης δοῦλον, ἢ ἕνα τῶν κατ' ἐξαίρετον δεδικαιωμένων. οὐ γὰρ οὕτως ἡμᾶς διδάσκει ἡ γραφὴ, ἵνα μορφῇ δούλου κάμψωμεν γόνυ, καὶ ὀμόσωμεν ἐν αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ ἐδιδάχθημεν, ἔχειν θεὸν ἕτερον, πλὴν τοῦ θεοῦ ἡμῶν. οὐχ ἅγιος ἄνθρωπος,

θρωπος, οὔτε δοῦλος ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν· θεοὶ δὲ, οἳ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν ὑποκάτωθεν παντὸς τοῦ οὐρανοῦ οἱ προσκυνοῦντες αὐτοῖς.

Πρότασις η'. τοῦ Σαμοσατέως.

Εὑρίσκομεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ὅτι ἐν τῇ ἑορτῇ, δωδεκαετοῦς ὄντος τοῦ Ἰησοῦ, ἀνέβη Ἰωσὴφ, καὶ Μαρία ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλήμ· καὶ ὡς ἐπλήρωσαν τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς, ἀπῆλθον ὑποστρέψαντες εἰς τὴν Γαλιλαίαν Ἰωσὴφ καὶ Μαρία, Ἰησοῦς δὲ ἀπέμεινεν ἐν Ἱερουσαλήμ· πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἔδοξαν αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι· ὡς δὲ ἐζήτησαν αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρον ἐν τοῖς γνωρίμοις, ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς Ἱερουσαλήμ· εὗρον δὲ αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον. ἔπειτα ἐπάγει, λέγων ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι εἶπεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως, ὅτι ὠδυνώμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ πατήρ σου ζητοῦντές σε; ἄρα ὁ ζητούμενος ὑπὸ τῶν γονέων ἐν τοῖς γνωρίμοις, καὶ ἐν τῇ συνοδίᾳ, τοῦτο ἡμῖν φράσον, πῶς αὐτὸν δοξάζεις τὸν δωδεκαετῆ, καὶ ζητούμενον, δι' ὃν οἱ γονεῖς ὠδυνῶντο, ἕως εὗρον; εἰ οὗτος ἄναρχος, καὶ συναΐδιος τοῦ πατρός· ἐν τούτῳ, οἶδα γὰρ, ἀδύνατον ἐστὶν ἐκ τῆς ἔξω σοφίας συλλογισθῆναι, ὃν τρόπον ἡ μορφὴ τοῦ δούλου, ἣν συνελογίσω, λέγων· ὅτι πόλις οὐ νομοθετεῖ, ὡς βασιλεύς· οὔτε οἰκία μετὰ τοῦ κτί-

mo ſanctus, neque ſeruus fecit cælum & terram: dij autem, qui non fecerunt cælum & terram, pereant ſub omni cælo, & qui adorant eos.

Reperimus in Euangelijs, quòd in feſto, cum eſſet Iesvs duodecim annorum, aſcendit Ioſeph & Maria mater Iesv à Galilæa in Hieruſalem: conſummatisq. diebus cum redirent, remanſit puer Iesvs in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. exiſtimãtes autem illum eſſe in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. & non inuenientes eũ, reuerſi ſunt Hieruſalem, & inuenerunt illum in templo ſedentem. Deinde ſubiungit Euãgeliſta, inquiens: Et dixit mater eius ad illũ: Quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Si quærebatur à parentibus inter notos & in comitatu, explica hoc nobis, quomodo eum opinaris duodecim annos natum & quæſitum, propter quẽ parentes dolebant quouſque inuenerunt; ſi hic eſt non factus, & ex æternitate cum Patre? Scio enim non poſſe philoſophice concludi, quomodo † forma ſerui ſit, quam concluſiſti cum ais, quòd ciuitas nõ fert leges, ſicut rex; neque domus cum

QVAEST. VIII.

Luc. 2.

Ibid.

† id eſt, quo modo forma ſerui ſit, & non ſeruus.

eo qui eã ædificauit, operatur. Hîc duodecimum annũ agentem neque ſine hypoſtaſi dicis eſſe, neque potes: quandoquidem res & videtur & ambulat, & quæritur, & inuenta eſt.

RESPONSIO. Num de re quæſita contendit Samoſatenſis, (25) an de verbo? & ſi vnum ex duobus quæris, quid miſces quæ non poſſunt miſceri, confundens notionem rei, de qua interrogas, & alia in alijs admiſcens? Sed ſiue Samoſatenſis de verbo interrogas, ſiue de re, poſuiſti quæſtionem vt reſpondeam: reſpondeo Deo duce. Scriptũ

Pſal. 76. eſt: In die tribulationis meæ Deũ exquiſiui manibus meis, nocte coram eo, & non ſum deceptus. Deipara quidem reuerſa eſt vt quæreret Dominũ ſuum, & Deum factum filium ſuum. ipſa quidẽ pedibus circuibat quærens non abſentem, ſicut ipſe Dominus docet, cũ

Luc. 2. ait: (26) In ijs quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe. Tho-

Ioan. 20. mas autem qui dicitur Didymus, manibus ſuis exquiſiuit eum, & non eſt deceptus, carnem Verbum attrectans, profunda Dei in profundo intra diuinum latus manibus Deum quærens. Tu vero Samoſatenſis deceptus es cum audiſti formam ſerui, & ſeruum intellexiſti hominem per ſe exiſtentem. Quicumque igitur ipſum Dominum quærunt, cum inueniunt, eum

σαντος. ἐνταῦθα τὸν δωδεκαέτη, οὔτε ἀνυπόστατον λέγεις· οὔτε ἀνέχῃ· ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα καὶ ὁρᾶται, καὶ βαδίζει, καὶ ζητεῖται, καὶ εὑρέθη.

Ἀπόκρισις ή. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Περὶ ζητουμένου πράγματος ζυγομαχεῖ ἄρα ὁ Σαμοσατεὺς, ἢ λέξιν; καὶ εἰ ταῦτα ζητεῖς, ἓν τῶν δύο, τί μίσγεις τὰ ἄμικτα, ὥσπερ φησὶ συγχέων τὴν διάνοιαν τοῦ ἐρωτωμένου, καὶ προμίσγων ἄλλα ἐν ἄλλοις; πλὴν εἴτε περὶ λέξιν, εἴτε περὶ πράγματος ἐρωτᾷς· προτείνας ἡμῖν ἵνα εἴποιμι· λέγω σὺν θεῷ. γέγραπται, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσί μου, νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην. ἡ μὲν θεοτόκος ὑπέστρεψε τὸν κύριον αὐτῆς καὶ θεὸν ζητοῦσα, τὸν γενόμενον αὐτῆς υἱόν· αὐτὴ μὲν ποσὶ περιῄει ἐπιζητοῦσα οὐκ ἀπολιμπανόμενον, ὡς διδάσκει αὐτὸς ὁ κύριος, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι. ὁ δὲ Θωμᾶς ὁ καλούμενος δίδυμος ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, ἐναντίον αὐτοῦ ἐξεζήτησεν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἠπατήθη, σάρκα τὸν λόγον ψηλαφῶν, τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, εἰς τὸ βάθος ἔσω τῆς θεϊκῆς πλευρᾶς ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἐκζητῶν τὸν θεόν. σὺ δὲ ὁ Σαμοσατεὺς ἠπάτησαι ἀκούων μορφὴν δούλου, καὶ δοῦλον ἐνόησας ἄνθρωπον ἐνυπόστατον. ὅσοι οὖν ζητοῦσιν αὐτὸν τὸν κύριον, ἡνίκα εὕρωσιν αὐτὸν, ἐπι-

κα-

καλοῦνται· σὺ δὲ ἐνυπόστατον ζητεῖς μορφὴν δούλου ἀκούσας, περιάγεις ἀνοδίας, καὶ κρημνούς, δοῦλον τῇ μορφῇ ζητῶν. πάλιν προεγράφη διὰ τοῦ προφήτου, ζητηθῆναι τὸν κύριον μετὰ κλαυθμοῦ· λέγει γὰρ ἡ μήτηρ τοῦ θεοῦ μου τῷ θεῷ μου, ὅτι ὀδυνώμεθα ζητοῦντές σε. γέγραπται ἐν τῷ προφήτῃ Ωσηὲ, λέγων· ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἔκλαυσαν, φησὶ, καὶ ἐδεήθησάν μου, ἐν τῷ οἴκῳ μου εὕροσάν με· καὶ ἐκεῖ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς. ὁ δὲ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἔσται μνημόσυνον αὐτῶν. ὁρᾷς ποῦ εὑρέθη ὁ ζητούμενος μετὰ κλαυθμοῦ; ἐκεῖ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος ὁ θεὸς λέγων· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ οἴδατε φησὶν, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι; ἐν τῷ οἴκῳ μου εὕροσάν με, λέγει διὰ τοῦ προφήτου· ἐν δὲ εὐαγγελίοις ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι. πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, αὐτοῦ ἐστιν. εἴ τι οὖν περὶ λέξεις ἀμφισβητεῖ ὁ Σαμοσατεὺς, μὴ δεῖν ζητεῖσθαι τὸν κύριον, ἐπεὶ ἄνθρωπός ἐστιν, ὡς αὐτὸς λέγει· ἰδοὺ ἡ γραφὴ δείκνυσιν αὐτῷ ὅτι θεὸς ὁ ζητηθεὶς καὶ ἐκζητηθεὶς, καὶ εὑρέθη παρὰ τῶν ζητούντων· ἀπὸ δὲ τῶν τοῦ Σαμοσατέως ἀπανέστη· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν, ἵνα ἀξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ὁ Φίλιππος εἶπε τῷ Ναθαναὴλ, ὅτι ὃν ἔγραψε Μωϋ-

eum inuocant:tu vero quia audiſti formā ſerui,formā per ſe exiſtentē quæris: circuis inuia & præcipitia,ſeruum propter formam ſerui quærens.Rurſus prædictum fuit per Prophetā, quærendum eſſe Dominū cum clamore. ait enim mater Domini mei Deo meo: Dolebamus quærentes te. Scriptū eſt *Luc. 2.* enim in Oſee propheta:In Spiritu ſancto clamauerūt,inquit, *Oſee 12.* & rogauerunt me: in domo mea inuenerunt me; & illic locutus ſum eis. Dominus autem ac Deus omnipotens erit memoriale ipſorum.Vides vbi inuentus eſt qui quærebatur cum clamore? Illic locutus eſt eis Dominus Deus,dicens: Quærebatis me; neſciebatis quòd *Luc. 2.* in ijs quę Patris mei ſunt,oportet me eſſe? In domo mea repererunt me; ait per Prophetam. in Euangelio autem dicit: In ijs quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe. omnia enim quæ Patris ſunt, ipſius ſunt. Siue igitur Samoſatenſis de verbis contendit non oportere quærere Dominum, quia homo eſt, ſicut ipſe dicit; ecce Scriptura demonſtrat ei quòd Deus eſt, qui quęſitus & exquiſitus eſt, & inuentus ab ijs qui eum quærebant: à Samoſatenſe autem & ab ijs qui eum ſequuntur,diſceſſit. Nos autē quærimus,vt habeamur etiam nos digni qui eū inueniamus,ſicut Philippus dixit Nathanaeli: Quē *Ioan. 1.*

ſcripſit Moyſes & Prophetæ, *Ioan. 1.* inuenimus IESVM à Nazaret.

QVAEST. IX. Scriptum eſt in Eſaia: Deus *Eſai 40.* magnus æternus non eſuriet, neque fatigabitur; nec eſt inuentio prudentiæ eius. ſcri*Matth. 4.*ptum vero eſt de IESV quòd *Ioan. 4.* eſuriuit, & fatigatus eſt, ſiue laborauit: Deus autem æternus, vt prius dixi, non eſuriet, neque laborabit.

RESPONSIO. Scribit Apoſtolus: Non ego laboraui, ſed gratia Dei mecũ. *1. Cor. 15.* Gratia vero Dei non eſt ἀνυπόϛατος, ideſt, quæ non ſubſiſtat, apage: quoniam quod non habet hypoſtaſim, neque labo- *ὂν* rat, neque laborem ſentit. etſi millies quis operam det vt reperiat aliquid non ſubſiſtens, ſiue non habens hypoſtaſim, quòd moueatur & laboret nõ poterit oſtendere. inanimata è ſe ac nutu ſuo non mouẽtur, ſiue tibia ſit, ſiue cithara, neque laborem ſentiunt. Sanctus vero Paulus vas electionis *Ibidem.* ſcribit: Plus omnibus laboraui. & ſubiungit: Non ego, ſed gratia Dei mecum. Scribit etiã vnus ex ſapientibus, deprecans *Sapien. 9.* Deum vt mittatur ſibi ſapientia à ſanctis ſedibus, & ab excelſo gloriæ, vt ſecum ſit, & ſecum laboret. Gratia autem quæ cum Apoſtolo Paulo laborauit, Dominus Spiritus ſanctus eſt. Quomodo autem Deus eſuriat aut non eſuriat, come-

Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν Ἰησοῦν τὸν ἐκ Ναζαρέτ.

Πρότασις θʹ. τοῦ Σαμοσατέως.

Γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐα φησὶ, λέγων· ὁ θεὸς ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος, οὐ πεινάσει, οὔτε κοπιάσει· οὔτε ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. γέγραπται δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι καὶ ἐπείνασε καὶ ἐκοπίασεν· ὁ δὲ κύριος αἰώνιος, ὡς προεῖπον, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει.

Ἀπόκρισις θʹ. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Ὁ ἀπόστολος γράφει· ὅτι οὐκ ἐγὼ φησὶν ἐκοπίασα· ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. ἡ δὲ χάρις τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστιν ἀνυπόστατος· μὴ γένοιτο· ἐπεὶ τὸ ἀνυπόστατον ἂν, οὔτε κοπιᾷ, οὔτε κόπου αἰσθάνεται, κἂν μυριάκις μηχανήσεταί τις εὑρεῖν ἀνυπόστατον κινούμενον, κοπιῶν οὐ δύναται δεῖξαι· ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κινοῦνται τὰ ἄψυχα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, οὔτε κόπου αἰσθάνεται. ὁ δὲ ἱερὸς Παῦλος σκεῦος ὢν ἐκλογῆς γράφει· ὅτι περισσότερον πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ· αὖθις ἐπάγει· ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. γράφει δὲ καὶ εἷς τῶν σοφῶν, δεόμενος τοῦ θεοῦ ἀποστεῖλαι αὐτῷ τὴν σοφίαν ἀπὸ θρόνων ἁγίων, καὶ ἀπὸ ὕψους δόξης, ὅπως συμπαροῦσα αὐτῷ συγκοπιάσῃ. περὶ δὲ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, ἥ τις ἐκοπίασε σὺν τῷ Παύλῳ τῷ ἀποστόλῳ, τὸ κύριον ἐστὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον. περὶ δὲ τοῦ πεινᾶσαι τὸν θεὸν, ἢ μὴ

ἢ μὴ πεινᾶσαι, ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν, τὸν τρόπον οὐδεὶς δύναται φράσαι. οἶδα δὲ ὅτι γέγραπται· ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς τῶν θεῶν, ἐὰν πεινάσω οὐ μή σοι εἴπω. εὑρίσκομεν δὲ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός. ὅτι πεινάσας, οὐδενὶ εἶπεν ὅτι πεινῶ· ἀλλὰ προσελθόντες οἱ ἄγγελοι μετὰ τὸν πειρασμὸν, διηκόνουν αὐτῷ. γέγραπται δὲ, μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; ὥσπερ φησὶ λέγει ὁ θεός. ἀλλ᾽ οὐκ εἶπεν ὅτι οὐκ ἔφαγον, ἀψευδὴς γὰρ ὁ θεός· ἀλήθεια γάρ. παρέθηκεν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ τὸ μοσχάριον ὃ ἐποίησε, καὶ τοὺς ἀζύμους οὓς ἔπεμψε Σάῤῥα, καὶ ἔφαγεν ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἀπέκρυψεν αὐτὸν, ὅτι ἐπανελεύσομαι πρὸς σὲ εἰς ὥρας, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱός. ἀκούετε θεοῦ, ἐπανελεύσομαι πρὸς σὲ εἰς ὥρας; ἆρ᾽ οὐ φανερόν ἐστιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ λέγων τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς μετ᾽ ἐμοῦ; οὗτος ὁ θεὸς ὁ εἰρηκὼς, ἐὰν πεινάσω οὐ μή σοι εἴπω· αὐτός ἐστι καὶ οὐκ ἠλλοίωται γενόμενος σὰρξ ὁ λόγος, ὢν θεὸς καὶ πεινάσας ἑκών· οὐκ εἶπεν ὅτι πεινῶ· ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν πτωχῶν πεῖναν, καὶ γυμνίαν, καὶ ξενιτείαν εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρει, λέγων· ὅτι ὃς ἂν ποιήσῃ ἑνὶ τῶν μικρῶν τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ, ἐμοὶ ἐποίησε. πλὴν γέγραπται ἐπ᾽ ἀνθρώπων, ὅτι, οὔτε πεινάσουσιν, οὔτε κοπιά-

comedat aut non comedat, nemo poteſt expromere. Scio autem ſcriptum eſſe, quòd dixit Deus deorum: Si eſuriero, *Pſal.49.* non dicam tibi. reperimus autem eumdē eſſe Deum IESVM Chriſtum, qui cum eſuriſſet, non dixit, Eſurio; ſed accedentes *Matth.4.* Angeli poſt tentationem, miniſtrabant ei. Scriptum autē eſt: Numquid carnes taurorũ *Pſal.49.* manducabo, aut ſanguinē hircorũ potabo? Sic inquit Deus. at non dixit: Non manducaui. Deus enim mentiri nō poteſt: eſt enim veritas. Appoſuit A- *Geneſ.18.* braam Deo vitulum quem fecit, & azymos quos Sarra coxerat, & comedit (27) Deus: & non celauit eũ quod facturus erat. Reuertar, inquit, ad te in horas, & habebit filium Sarra vxor tua. Audite Deum, Reuertar, inquit, ad te in horas. An non liquet eumdem eſſe qui dicit diſcipulis: Vado *Ioan.14.* & venio ad vos, & aſſumā vos mecum? Hic eſt Deus qui dixit: Si eſuriero, non dicam tibi. *Pſal.49.* idem eſt, & non eſt mutatus factus caro, qui eſt Verbũ Deus; & eſuriuit volens, & nō dixit, Eſurio: ſed & famem pauperũ & nuditatem & hoſpitalitatē ad ſe refert, cum ait: Quamdiu *Matth.25.* feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

Ceterum ſcriptum eſt de hominibus, quòd non eſurient neque

laborabunt, ſicut ait Eſaias:
Eſai.40. Qui expectant Deum, mutabunt vires; ambulabunt,& nō eſurient; current,& non laborabunt. Tempus eſt vt dicat Samoſatenſis,quòd Apoſtolus non expectauit Deum, quia
1.Cor.11. ſcribit: In fame & ſiti. Vides quemadmodum hìc Apoſtolus nec aqua ſitim explebat? Qui autem expectant Deum, non eſurient,inquit,ambulantes,neque laborabunt currentes. Quare igitur,inquit,non ſunt hæc in Apoſtolo facta?
Ibidem. quin potius ſicut ſcribit, ter naufragiū fecit? Hoc (28)perfidiam tuam conuincit, quòd Chriſtus non erat homo ſanctus,ſed Deus ſanctus. Paulo
Coloſſ.4. ad Philem. enim cibum homines præbuerūt,ex quibus eſt Oneſimus ſtudioſus in miniſtrando Apoſtolo. Nihil horum in Chriſto reperimus: ſed reperimus quæcūque in veteri ſcriptura ſcripta ſunt. Deus ipſe reuerſus eſt ad nos, qui reuerſus eſt ad A-
Geneſ.18. braam in horas: qui pranſus eſt apud Abraam, cum venit ad
Pſal.49. nos,eſuriuit,qui dixit: Si eſuriero,non dicam tibi. Verbum caro factum eſuriuit, qui dat
Pſal.135. cibum omni carni IESVS Chriſtus. Extruſæ ergo ſunt machinationes doloſæ Samoſatenſis.

QVAEST. X. Exiſtimo,presbyter,Petrum Apoſtolum, vtpote diſcipulū Chri-

κοπιάσωσι φησὶν, ὡς λέγει Ἡσαΐας· ὅτι οἱ ὑπομένοντες τὸν θεὸν, ἀλλάξουσιν ἰσχὺν, βαδιοῦνται καὶ οὐ πεινάσωσι· δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιάσουσιν. ὥρα σοὶ τῷ Σαμοσατεῖ εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον, ὅτι οὐχ ὑπέμενε τὸν θεόν· γράφει γὰρ λέγων, ὅτι ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ. ὁρᾷς, ὅτι οὐδὲ οὔτε τοῦ ὕδατος ἐχορτάζετο; οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν θεὸν, οὐ πεινάσουσι βαδίζοντες· οὔτε κοπιάσουσι τρέχοντες, ὡς γέγραπται. διατί οὖν ἄρα οὐκ ἐγίνοντο τῷ ἀποστόλῳ ταῦτα φησίν; ἀλλ᾽ ὡς γράφει ὅτι καὶ τρίτον ἐναυάγησε; τοῦτο ποιεῖ σου τὴν κακοπιστίαν ἐμφράγνυσθαι, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἦν ἅγιος ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ θεὸς ἅγιος. τὸν γὰρ Παῦλον τὸν ἱερὸν ἄνθρωποι ἑστίασαν, ὧν ἐστιν εἷς ὁ φιλαπόστολος Ὀνήσιμος, ὁ σπουδαῖος περὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀποστόλου. τούτων δὲ οὐδὲν εὑρίσκομεν ἐπὶ Χριστοῦ· ἀλλ᾽ εὑρίσκομεν ὅτι ὅσα ἐν τῇ παλαιᾷ γέγραπται, λέγων, ὁ θεὸς, ὁ αὐτὸς ἐπανῆλθε πρὸς ἡμᾶς, ὁ πρὸς Ἀβραὰμ ἐπανελθὼν εἰς ὥρας· ὁ φαγὼν πρὸς Ἀβραὰμ, ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς ἐπείνασεν, ὁ εἰρηκώς· ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω. σὰρξ γενόμενος ὁ λόγος, ἐπείνασεν, ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστός. ὥστε ἐκβέβληνται πάλιν αἱ σκαιωρίαι τοῦ Σαμοσατέως.

Πρότασις ί. τοῦ Σαμοσατέως.

Ὑπολαμβάνω πρεσβύτα, ὅτι πλεῖον πάντων Πέτρος ὁ ἀπόστολος ὡς ὢν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς ἤδει τὴν

περὶ

περὶ Χριστοῦ δόξαν. ταῦτα δὲ οὐ λανθάνει ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ πλεῖον πάντων ἐπίστασαι, ὅτι ἀσφαλίζεται γράφων εἰς τὰς πράξεις ὁ Λουκᾶς. ὅτι ἔστη ὁ Πέτρος ἐπὶ πάντων λέγων, ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραήλ, ὅτι καὶ Χριστὸν καὶ κύριον αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε· εἰπὲ οὖν ἡμῖν πρεσβύτα· πῶς ἄρα ἐν τούτῳ ἡμῶν καταγράψῃς, ἐκβολὴν οὑτωσὶ τοῦ ἀποστόλου παραδόσαντος ἡμῖν κρατεῖν μετὰ γνώσεως καὶ ἀσφαλείας τὸν γενόμενον Χριστὸν καὶ κύριον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὃν ἐσταύρωσαν οἱ ἰουδαῖοι; τὰ γὰρ παρ᾽ ὑμῶν γραφέντα θεὸν ἔχει τὸν ἐσταυρωμένον, καὶ συναΐδιον τῷ πατρί· αὐτὸς δὲ λέγει ὁ σταυρωθεὶς, μή μου ἅπτου φησὶ τῇ Μαρίᾳ· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου. ἀλλ᾽ ὑμεῖς οὐκ ἀνέχεσθε εἰπεῖν· ὅτι οὔπω ἀνέβη. ἀλλὰ γράφετε πανταχοῦ, ὅτι συναΐδιος ἦν τοῦ πατρὸς, ὁ λέγων· οὔπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα.

Ἀπόκρισις ι΄. τοῦ πάπα Διονυσίου.

Ὅτι μὲν ἔγραψα, καὶ γράφω, καὶ ὁμολογῶ, καὶ πιστεύω, καὶ κηρύττω συναΐδιον τῷ πατρὶ τὸν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ λόγον τοῦ πατρός. πλὴν οὐδενὶ τῶν αἱρετικῶν οὔτε ἔγραψα, ὡς οὐδὲ νῦν σοὶ, ἀγέννητον πατέρα. τί οὖν ὃ οὐκ ἔγραψά σοι κατηγορεῖς μου; ἃ δὲ ἔγραψα γνωρίζω, καὶ παρ᾽ ἐμοί εἰσιν. ἰδοὺ δὲ εἰς σὲ

Chriſti, plus quàm omnes gloriam Chriſti nouiſſe: hoc vero nō te latet; immo magis quàm omnes alij ſcis. quod Lucas in Actis Apoſtolorū confirmat, cum ſcribit: Stans autē Petrus cū omnibus Apoſtolis: Certiſſime, inquit, ſciat omnis domus Iſrael, quia & Dominum eum & Chriſtum fecit Deus, hunc IESVM, quē vos crucifixiſtis. Dic igitur nobis presbyter, quomodo hic accuſabis nos eſſe extruſos, cum ſic tradat nobis Apoſtolus, vt ſcienter & firme teneamus factum Chriſtū & Dominum à Deo, quem Iudæi crucifixerunt? Quæ enim à vobis ſcripta ſunt, Deum habent crucifixum, & coæternū Patri. Ipſe vero crucifixus dicit Mariæ: Noli me tangere; nondum enim aſcendi ad Patrem meū. Sed vos dicere non patimini quòd nondum aſcendit, ſed vbique ſcribitis, coæternum eſſe Patri illum, qui dicit: Nondum aſcendi ad Patrem meum.

Act. 2.

Ioan. 20.

RESPONSIO.

Scripſi & ſcribo, & confiteor ac credo, & prædico coæternū Patri Chriſtum vnigenitum filium & Verbum Patris. Veruntamen nulli hæreticorum ſcripſi, ſicut neque nunc ſcribo tibi, Patrem ingenitū. Quid igitur quod non ſcripſi, accuſas? quæ autem ſcripſi, agnoſco, & apud me ſunt. Ecce in te

te impletur, & in ijs qui te ſequuntur: Contra me loquebantur qui ſedebant in porta, & in me pſallebant qui bibebant vinum. non in me dico, ſed in Deum. Neſcio quis tibi hunc actũ turbatum impietatis tamquam poculum porrexit, & tenebras offudit vt non intelligeres quæ dicis. Scripſi enim tibi in epiſtola, ad quã hæc reſcripſiſti, quòd volens teipſum decipis, ò amice. Non dixi amicum tamquã compresbyterũ, ſed tamquam alterum amicũ, cui dictum eſt à Domino: Amice, ad quid veniſti? Accedam igitur duce Deo ad exponendum quid ſit quòd dictum eſt: Et Chriſtũ & Dominum fecit eum Deus. Scriptum eſt: Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitũ daret. Factus eſt nobis in Deũ Chriſtus IESVS, qui eſt ſemper Chriſtus Dominus; & nos facti ſumus eius populus, qui aliquando eramus ſicut oues errantes; nũc autem conuerſi ſumus ad paſtorem & epiſcopum animarũ noſtrarum; conuerſi ſumus ad ſemper Chriſtum & Dominũ. nobis enim factus eſt Chriſtus Dominus. Sicut enim nobis natus eſt puer qui erat filius; ſic qui erat æternus, factus eſt nobis in ſalutem. Non eramus nos olim populus eius, quatenus eum ignorabamus. Verbum Patris non Verbo productum eſt, ſicut multitudo ſupernorum

Psal. 68. — Matth. 26. — Act. 2. — Ioan. 3. — 1. Pet. 2. — * ἴσ. ὄντως

σὲ πληροῦται καὶ τοῖς κατὰ σέ· ὅτι κατ᾽ ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι ἐν πύλῃ· καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες τὸν οἶνον· οὐ κατ᾽ ἐμοῦ λέγω, ἀλλὰ κατὰ τοῦ θεοῦ. οὐκ οἶδα τίς σοι ἐκέρασε τὸ τεθολωμένον τοῦτο δρᾶμα τῆς ἀσεβείας καὶ ἐσκότωσε, μὴ νοῶν ἃ λέγεις· ἔγραψα γάρ σοι καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ, πρὸς ἣν καὶ ταῦτα ἀντέγραψας, ὅτι ἑκὼν λέληθας ὦ ἑταῖρε. οὐχ ὡς συμπρεσβύτερον ἑταῖρον εἶπον, ἀλλ᾽ ὡς ἕτερον ὄντα, ᾧ ἐῤῥέθη παρὰ τοῦ κυρίου· ἑταῖρε ἐφ᾽ ᾧ πάρει· ἔλθω τοίνυν σὺν θεῷ ἐπὶ τὴν διήγησιν, τί τὸ εἰρημένον, ὅτι καὶ Χειστὸν καὶ κύριον αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε· γέγραπται, ὅτι οὕτως ὁ θεὸς ἠγάπησε τὸν κόσμον· ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον· γέγονεν ἡμῖν εἰς θεὸν ὁ Χειστὸς Ἰησοῦς ὁ ὢν ἀεὶ Χειστὸς κύριος· καὶ ἡμεῖς ἐγενόμεθα αὐτοῦ λαὸς, οἱ ποτὲ ὡς πρόβατα πλανώμενοι· νῦν δὲ ἐπεστράφημεν ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἐπὶ τὸν ὄντα ἀεὶ Χειστὸν κύριον ἐπεστράφημεν. ἡμῖν γὰρ ἐγένετο Χειστὸς κύριος. ὥσπερ γὰρ ἡμῖν ἐγεννήθη παιδίον ὁ υἱὸς, ὢν ἀΐδιος· αὐτὸς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν· ἡμεῖς οὐκ ἦμεν πάλαι λαὸς αὐτοῦ, καθότι ἠγνοοῦμεν. οὐ λόγῳ παρήχθη ὁ λόγος τοῦ πατρὸς, ὥσπερ ἡ τῶν ἄνω ἁγίων

πνευ

ſpiri-

πνευμάτων πλῆθος· ἀλλὰ λόγος ὢν ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς ἐγεννήθη· οὐ γὰρ κτιστὸς ὁ λόγος Ἰησοῦς ὁ Χριστός. διὸ ὡς ἀληθινῷ λατρεύομεν τῷ Χριστῷ· ἐπεὶ ἄρα καὶ ἐν ἐγκλήσει ἐσμὲν λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· καὶ εἰ κατὰ τὸν Σαμοσατέα, οὐκ ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα, πόθεν ἦν ὁ εἰπὼν, ὁ πατήρ μου ἐν ἐμοὶ μένει; εἰ γὰρ οὐκ ἀνέβη, τί καὶ λέγει, ὅτι οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς; ἄρα κατὰ τὸν ἑταῖρον τῶν παρανόμων ψεύστην θέλει αὐτὸν δεῖξαι τὸν λέγοντα, ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια; ἡμεῖς δὲ διὰ τῶν δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων ὄντων συνηγορήσομεν τῇ ἀληθείᾳ. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν· ὥσπερ λέγει, οὐδέ πω γὰρ ἦν πνεῦμα ὅτι Ἰησοῦς οὐδέ πω ἐδοξάσθη. ὅτι δὲ ὁ Σαμοσατεὺς λέγει, πρὸ Μαρίας μὲν ἦν πνεῦμα ἅγιον, Χριστὸς δὲ οὐκ ἦν· πῶς ὅτι ἐστὶν αὐτοῦ ἔγγραφος κατάθεσις, ὅτι ἦν πρὸ Χριστοῦ καὶ Μαρίας πνεῦμα ἅγιον; λέγει δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι οὔπω ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω ἐδοξάσθη; ἐν τούτῳ ὁ Σαμοσατεὺς τί λέγει; ὅτι καὶ αἱ δύο φωναὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰσὶ, καὶ ἀδύνατον ψεῦδος ἐν αὐτῷ, μὴ γένοιτο· αὐτὸς γὰρ λέγει ὁ κύριος, ὅτι ὁ λαλῶν τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν· ὁρᾶτε ἀδελφοὶ, πόση

ſpirituum ſanctorum:ſed cum
ſit Verbum, ex ſubſtantia Patris genitum eſt. non enim
creatum eſt Verbum IESVS
Chriſtus. Quamobrem tamquam vero Chriſto ſeruimus.
An accuſamur quòd creaturæ
ſeruimus præter creatorem? Et
ſi, vt ſentit Samoſatenſis, non
aſcendit ad Patrem, vnde erat
qui dixit: Pater meus in me *Ioan. 14.*
manet? Si enim non aſcendit,
quid eſt quod ait: Nemo aſcen- *Ioan. 3.*
dit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo? Numquid Samoſatenſis tamquam amicus iniquorum, mendacem vult facere eum qui dixit: Ego ſum ve- *Ioan. 14.*
ritas? Nos autem (29) per duas *Hebr. 6.*
res immobiles veritatem defendemus. Nam pro bono for- *Rom. 5.*
ſitan quis audeat mori. Quemadmodum dicit: Nondũ erat *Ioan. 7.*
Spiritus, quoniam IESVS nondum erat glorificatus. Quod
vero ait Samoſatenſis: Ante
Mariam quidem erat Spiritus
ſanctus, Chriſtus vero non
erat. Quomodo affirmat ſcripto quòd erat Spiritus ſanctus
ante Chriſtum & Mariam, cũ
tamen Euangeliſta dicat: Non- *Ibid.*
dum erat Spiritus, quia IESVS
nondũ erat glorificatus? Quid
hic dicit Samoſatenſis? quoniã
hæ duæ voces ipſius Domini
ſunt: & impoſſibile eſt ipſum mentiri, apage. Ipſe enim Domi- *Hebr. 6.*
nus dicit: Qui loquitur mendacium, ex malo eſt. Videte, fratres, *Matth. 5.*
quan-

quanta ſit cæcitas. Tota die & nocte acuit tela contra Dominum, & aggreditur bellare, homo neque bellare ſciens, neque in arte bellandi inſtitutus.
Baruch. 3. quamquam homines docti & proceri, in tépore certaminis
1. Reg. 17. perierunt; & proprijs armis, quibus confidebant, eorum capita amputata ſunt cũ ore iniqua & ſcelerata reſonáte. Nondũ erat datus Spiritus ſanctus; nondum venerat Dominus Spiritus paraclitus, vt ſederet ſu-
Act. 2. pra ſingulos ſanctorum Apoſtolorum, vbi erant ſedentes.
Pſal. 83. ſcriptum eſt enim: Videbitur Deus deorum in Sion. Viſus eſt eis poſtquam exierunt ex
Act. 1. monte qui vocatur Olíueti; inde venerunt in Sion; & impletum eſt quod ait Scri-
Pſal. 121. ptura: Illic ſederunt ſedes in iudicium, ſedes ſuper domum Dauid. Erat enim cum eis etiam domus magna Dei, ma-
Act. 2. nifeſtus mons Dei Deipara Maria. Sedes autem vocauit Dauid per Spiritum ſanctum, Apoſtolos, quia ſedit ſupra ſingulos eorum Spiritus ſanctus, qui apparuit ſedens ſupra ipſos in ſpecie ignearum linguarum. De eo autem quod
Ioan. 20. dixit: Nondum aſcendi ad Patrem meum; nondum viderant eum redeuntem eò vbi prius erat. ipſius enim Verbi quod ſa-

πόση τύφλωσις; ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἠκόνησε βέλη κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ πολεμεῖν πειρᾶται ἄνθρωπος μὴ εἰδὼς, μήτε δεδιδαγμένος πολεμεῖν· καίτοι οἱ πολεμεῖν δεδιδαγμένοι ἄνθρωποι, καὶ ὑψηλοὶ ἐν καιρῷ ἀγώνων ὤλοντο· καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὅπλων, ἐν οἷς ἐπεποίθησαν ἐπ᾽ αὐτοῖς, δι᾽ αὐτῶν ἀφῃρέθησαν αὐτῶν αἱ κεφαλαὶ μετὰ τοῦ τὰ παράνομα σαλπίζοντος στόματος. οὐδέπω ἦν δεδομένον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὔπω ἦν ἐλθὸν τὸ κύριον πνεῦμα ὁ παράκλητος, ἵνα ἐπικαθήσῃ ἐφ᾽ ἕνα ἕκαστον τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὗ ἦσαν καθήμενοι. γέγραπται γὰρ ὅτι ὀφθήσεται ὁ θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών· ὤφθη αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ἐκεῖθεν ἦλθον εἰς Σιὼν, καὶ πληροῦται τὸ γεγραμμένον, ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν, θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαυίδ· ἦν γὰρ μετ᾽ αὐτῶν καὶ ὁ οἶκος ὁ μέγας τοῦ θεοῦ, τὸ ἐμφανὲς ὄρος τοῦ θεοῦ ἡ θεοτόκος Μαρία· θρόνους δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐκάλεσεν ὁ Δαυίδ διὰ πνεύματος ἁγίου, διὰ τὸ ἐπικαθῆσαι ἐφ᾽ ἕνα ἕκαστον αὐτῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ πεφανερωμένον ἐπικαθίσαν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐν εἴδει γλωσσῶν πυρίνων· καὶ περὶ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἀληθινὸν Ἰησοῦν τὸν θεὸν Ἰσραὴλ, ὅτι οὔπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου, οὐδέπω ἦσαν θεωρήσαντες αὐτὸν ἀνερχόμενον, ὅπου ἦν τὸ πρότερον. αὐτοῦ γὰρ φα-

ſa- ηη

νὴ τοῦ ἀνθρωπαθέντος θεοῦ λόγου· τὸ, ἐὰν οὖν ἴδητε φησὶ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνερχόμενον, ὅπου ἦν τὸ πρότερον. καὶ πάλιν· οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ· αὐτὸς ἐγένετό μοι εἰς θεὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν ὁ εἷς ὢν λόγος· μία αὐτοῦ ὑπόστασις καὶ ἓν πρόσωπον· αὐτός ἐστιν ᾧ ὑπετάγη τὰ πάντα παρὰ τοῦ πατρὸς, οὐκ ὢν ἔλαττον τοῦ πατρὸς, ὑπὲρ ἡμῶν προσηύξατο, λέγων· πάτερ ἅγιε ἁγίασον αὐτοὺς, διατήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ κόσμῳ. νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα, οἵτινες εἰσὶν οἱ τῶν εἰδώλων λατρευταί· καὶ ἡ τῶν ἰουδαίων ἀπειθὴς συναγωγὴ, ἡ παραλελυμένη ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου, καὶ τῷ Βαραββᾷ ἑαυτὴν περιπλέξασα· ὁ Σαμοσάτης δὲ σκεῦος ὀργῆς καταρτίσας ἑαυτὸν τῇ ἀπωλείᾳ, ταῖς Ἀρτεμᾶ βλασφημίαις, περιπείρας ἑαυτὸν τοῖς ἐκείνου βρόχοις. οὔτε γὰρ ἰουδαῖοι ὁμολογοῦσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ πρὸ αἰώνων λόγος, οὔτε ὁ Σαμοσατεὺς, ἀλλὰ κἀκεῖνοι ἄνθρωπον αὐτὸν λέγουσιν ὡς ἕνα τῶν προφητῶν· καὶ ὁ Σαμοσατεὺς ὡσαύτως, ὡς καὶ ἀρτίως ἔγραψα· ὅταν λέγῃ ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ· οὐ μὴ ἀποκρύψω ἀπὸ Ἀβραὰμ πάντα, ἃ μέλλω ποιεῖν· οὐκ εἶπεν, ἅπερ ἐπετράπημοι· καὶ πάλιν λέγει· ὅτι ἐπανελεύσομαι πρὸς σὲ εἰς ὥρας, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱός. ἆρα τί φησιν ἐν τού-

factũ eſt homo, vox illa eſt: Si ergo videritis filiũ hominis aſcendentẽ vbi erat prius. & rurſus: Nemo aſcendit in cælum, *Ioan.6.*
niſi qui deſcẽdit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. Ipſe factus eſt mihi in Deum & Do- *Ioan.3.*
minum & Chriſtũ, qui eſt vnus Verbum, vna eius hypoſtaſis, vna perſona. Ipſe eſt cui omnia ſubiecta ſunt à Patre: qui cum nõ eſſet minor Patre, pro nobis precabatur, dicens: Pa- *Ephes.4.* *1.Cor.15.*
ter ſancte ſanctifica illos, ſerua eos in nomine tuo. Nunc autem nondum videmus omnia ſubiecta ei; cuiuſmodi ſunt cultores idolorũ, & ſynagoga Iudæorum, quæ non vult credere, quæ ſe à vero ſponſo abſtraxit, & ſe cum Barabba circumplicauit. Samoſatenſis vero vas iræ ſeipſum aptauit ad interitũ, blaſphemijs Artemæ, illiusq. laqueis ſe irretiens. Nec enim Iudæi confitentur quòd ipſe eſt Chriſtus, qui eſt Verbũ ante ſæcula, neque Samoſatenſis: ſed potius illi etiam hominem eſſe dicunt, tamquam vnũ ex Prophetis; ſimiliter Samoſatenſis. Vt paulo ante ſcripſi: *Ioan.17.*
Cum dixit Deus Abraæ, Non celabo Abraæ omnia quæ facturus ſum; non dixit, quæ mihi commiſſa ſunt; rurſus dicit: Reuertar ad te in horas, & erit Sarræ filius. Quid igitur hìc dicit *Genes.18.*

Ibid. dicit ineruditus? Aſcēdit Deus ab Abraam ;an locum ex loco mutans aſcendit Deus ab Abraam? Idem eſt, & eædē ſunt voces, quæ ſignificant eſſe in cælo. maius vero omnibus eſt
Coloſſ.2. eſſe eum in Patre, & Patrem in eo ipſo corporaliter, & Spiritum ſanctum. De Patre incorporeo & Spiritu ſancto loquitur ſanctus diſcipulus, & tamen dicit corporaliter habitare eum in Filio. Et cum tot teſtimonia ſint in diuinis ſcri-
2.Petr.1. pturis, manet tamen cæcus & manu tentans, qui à nobis alienus eſt: impletumq. eſt in eo
2. Cor.4. quod ait Apoſtolus: Excæcauit Deus ſæculi huius mentes
ἴσ. τὸ πα infidelium, ne fulgeat in eis il-
ρὰ τῷ ἀπο luminatio Euangelij. vt con-
ςόλῳ ſiderent quod Apoſtolus di-
Hebr. 12. cit: Qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta, atque in dextera Dei ſedet. Primum dicam quid eſt quod ait: Suſtinuit crucem confuſione contempta. Vt ſæ-
Oſee 12. pe ſcripſi, dixit Deus: Ego viſiones multiplicaui, & in manibus Prophetarum aſſimila-
Ionæ 2. tus ſum. Aſſimilatus eſt Ionæ ingreſſus in monumentum, & (30) cum Patre adoratus: ſublatus eſt in crucem nudus, &
Eſai.20. nudis pedibus, ſicut Eſaias prophetans contra ſynagogam Iudæorum. Alia autem dicta ſunt à me diuerſis locis ſi-

cut

τούτῳ ὁ ἀμαθής; καὶ ὅτι ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ· μὴ τόπον ἐκ τόπου ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ; ὁ αὐτός ἐστι, καὶ αὗται εἰσὶν αἱ φωναὶ ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ ἐστι· μεῖζον δὲ πάντων τὸ εἶναι αὐτὸν χωρούμενον ἐν πατρὶ, καὶ χωρεῖν ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα σωματικῶς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· περὶ ἀσωμάτου πατρὸς, καὶ ἁγίου πνεύματος λαλεῖ ὁ ἱερὸς μαθητής· καὶ σωματικῶς λέγει αὐτὸν ἐν τῷ υἱῷ κατοικοῦντα. τοσαύτας δὲ μαρτυρίας ἐχουσῶν τῶν θείων γραφῶν, μένει μυωπάζων ὁ ἀλλότριος· πεπλήρωται εἰς αὐτὸν τὸ γεγραμμένον, ὅτι ἐτύφλωσεν ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι ἐν αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου· ἵνα κατανοήσωσι* τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι· ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικε· πρῶτον ἐρῶ. τί ἐστιν ὃ λέγει, ὅτι ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας. ὡς πολλάκις ἔγραψα· ὅτι, εἶπεν ὁ θεὸς ὅτι ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. ὡμοιώθη τῷ Ἰωνᾷ εἰσελθὼν ἐν μνημείῳ καὶ σὺν πατρὶ προσκυνούμενος· ὑψώθη ἐπὶ σταυροῦ γυμνὸς καὶ ἀνυπόδετος ὡς Ἡσαΐας προφητεύων κατὰ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαίων· τὰ δὲ ἄλλα διαφόρως μοι εἴρηται ὡς καὶ

ταῦ-

ταῦτα. παραλέλειπται δὲ τὶ, ποῦ προδιεγράφη, καταφρονήσας αἰσχύνης· ὁ Ἰούδας, ὅτε ἐμοιχεύσατο τὴν νύμφην αὐτοῦ ἀγνοῶν, ὡς ἐφανερώθη ἡ σύλληψις τῆς Θάμαρ, ὑπολαβὼν ὁ Ἰούδας καὶ φησὶ, νομίσας αὐτὴν ἐκ πορνείας συνειληφέναι, κατέκρινεν αὐτὴν θανατωθῆναι· ἀγομένη δὲ ἡ Θάμαρ, ἔφη· ἐπίγνωθι ταῦτα, τὴν ῥάβδον καὶ τὸν ὁρμίσκον. ἐξ οὗ γάρ εἰσι ταῦτα, ἐγὼ ἔχω ἐν γαστρί. τότε ὁ Ἰούδας καταφρονήσας τῆς αἰσχύνης ὡμολόγει λέγων, δεδικαίωται Θάμαρ ἢ ἐγώ· καὶ διασώζεται Θάμαρ μὴ ἀποθανεῖν· εἰ μὴ γὰρ κατεφρόνησεν Ἰούδας αἰσχύνης, Θάμαρ ἀπέθνησκε πικρῶς· ἀλλ' ὁ Ἰούδας οὐκ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῆς Θάμαρ. ὁ δὲ Χριστὸς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν· ἀναλογισώμεθα οὖν τὸν τὴν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ἑαυτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμωμεν ταῖς ψυχαῖς ἐκλυόμενοι· αὐτός ἐστιν ὁ καταβὰς ἐπὶ Ἀβραάμ· αὐτὸς ἐπὶ Μωϋσῆ κατέβη ἐξελέσθαι τὸν λαόν· καὶ νῦν δι' ἡμᾶς ἐπ' ἐσχάτων ἐλθών. οὐκ ἐν σχήματι πυρὸς, ἀλλὰ συνελήφθη ἐν γαστρὶ παρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπελθόντος ἐπ' αὐτήν. καὶ ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως καὶ γενέσεως αὐτοῦ, φυλάττων ἄφθαρτον τὴν μητέρα, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς εὐ-

λογη-

cut hæc: prætermiſſum vero eſt, vbi nam præfiguratum eſt illud: Confuſione contempta. Cum Iudas adulterauit nurum *Geneſ.38.* ſuam neſciens, ſtatim vt patefactum eſt quòd eſſet prægnãs Thamar, ſuſpicatus Iudas ex fornicatione concepiſſe, condemnauit eam, iuſſitq. vt interficeretur. cum autem duceretur ad ſuppliciũ Thamar: Cognoſce, inquit, hæc, virgam & armillam: ex eo enim cuius hæc ſunt, concepi. Tunc Iudas confuſione contempta confeſſus eſt quòd iuſtior ſe eſſet Thamar; atque ita liberata eſt à morte. Niſi enim Iudas confuſionem contempſiſſet, interfecta eſſet acerbe Thamar. Verum Iudas non eſt mortuus pro Thamar: Chriſtus vero pro omnibus mortuus eſt. Recogitemus igitur eum qui *Hebr.12.* talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt ne fatigemur animis noſtris deficientes. Ipſe eſt qui deſcendit ad *Geneſ.18.* Abraam; ipſe qui deſcendit ad *Exod.3.* Moyſen vt liberaret populum; & qui nunc nouiſſimis diebus propter nos venit, non in figura ignis, ſed conceptus *Luc.1.* in ventre virginis Mariæ, ſuperueniente Spiritu ſancto in eam; & matrem incorruptam à pedibus vſque ad caput benedictam ſeruauit, ſicut ipſe ſolus nouit modum conceptus &

ortus

ortus ſui. Hæc eſt quam Iſaac præuidens dicebat Iacob: Det tibi Dominus benedictionem cæli deſuper, & benedictionẽ terræ habentis omnia. Qui enim è cælo deſcendit vnigenitus Deus Verbum, geſtatum eſt in vtero, & genitum ex paradiſo virginali habẽte omnia. hæc ſunt Spiritus ſanctus qui ſuperuenit in eam, & virtus Altiſſimi qui obumbrauit ei: & quod natum eſt ſanctũ puer IESVS, qui eſt Deus fortis, potens, ſuſtinuit crucem confuſione contempta, vt ſaluos faceret eos, qui ex Adam propter abiectam obedientiam mortui erant. ipſe ſedit in dextera ſedis Dei. Si verò dixerit Samoſatenſis, quòd crucifixus non erat ſemper in cælo, quia dictum eſt quòd in dextera ſedis Dei ſedit; colligit ſibi ſpinas & tribulos. dicet enim Deus ei tunc: An quia dixit filius meus vnigenitus, Nondũ aſcendi ad Patrem; & cum dicit, Deſcẽdit de cælo; & Moyſi dicit, Deſcendi vt liberarem eos: dicis me orbatum eſſe filio in cælo? Si vero de Patre dicit: Aſcendit Deus ab Abraam; rurſus opinione Samoſatenſis pater erat in terra orbatus filio; quod quidem abſit vt dicamus: quin potius illa dicamus, quæ oportet confiteri de Patre & Filio vero & Spiritu ſancto.

Geneſ.28. Geneſ.49. Luc.1. Hebr.12. Ioan.20. Geneſ.18. Exod.3.

λογημένην. αὕτη γάρ ἐστιν, ἣν προορῶν ὁ Ἰσαὰκ ἔλεγε τῷ Ἰακώβ· δώσει σοι κύριος εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν· καὶ εὐλογίαν γῆς ἐχούσης τὰ πάντα. ὁ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς μονογενὴς θεὸς λόγος ἐγεννήθη κυοφορηθεὶς ἐκ παρθενικοῦ παραδείσου ἔχοντος τὰ πάντα. πνεῦμα ἅγιον ἐπ' αὐτήν. δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάζουσα· καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον τὸ παιδίον Ἰησοῦς· ὁ ἰσχυρὸς θεὸς, ὁ ἐξουσιαστὴς ὑπέμεινε σταυρὸν αἰσχύνης καταφρονήσας· ἵνα σώσῃ τοὺς διὰ τὴν παρακοὴν ἐκ τοῦ Ἀδὰμ νεκρωθέντας· αὐτὸς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ εἴπῃ ὁ Σαμοσατεὺς, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς οὐκ ἦν ἀεὶ ἐν οὐρανῷ διὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικε, συνάγει ἑαυτῷ ἀκάνθας καὶ τριβόλους· ἐρεῖ γὰρ αὐτῷ ὁ θεὸς τότε· εἰ διὰ τὸ εἰπεῖν τὸν υἱόν μου τὸν μονογενῆ, οὔπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα, ἆρα ἄτεκνόν με λέγεις ἐν οὐρανῷ; καὶ ὅτε λέγει, ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ πρὸς Μωϋσῆν, ὅτι λέγει· κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς. εἰ δὲ περὶ τοῦ πατρὸς λέγει, ὅτι ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραὰμ, κατὰ τὸν Σαμοσατέα πάλιν ἄτεκνος ἦν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ πατήρ· ὃ μὴ γένοιτο λέγειν. ἀλλὰ ἃ δεῖ ὁμολογεῖν κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ μονογενοῦς περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

οὕτω

οὕτω γὰρ αὐτὸν δοξάζοντες χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. ὃς δ' ἂν γὰρ ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ τὸν πατέρα, ὁμολογήσει αὐτὸν ὁ υἱὸς ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ νῦν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος.

Sic enim laudes eius celebrantes gratiam inueniemus in auxilium opportunum. Qui autem confitebitur ei Patrem, confitebitur eum & ipſe Filius coram Patre ſuo, & nunc, & cum venerit ad remunerandũ. Ipſi gloria in Eccleſia in omnes generationes ſæculi, Amē. Hebr. 4. Matth. 10.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΠΙστολῆς πεμφθείσης Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων πρινὴ καθαιρεθῆναι αὐτόν.

EXEMPLVM EPIſtolæ miſſæ Paulo Samoſatenſi ab orthodoxis Epiſcopis Synodi Antiochenæ priuſquam deponeretur.

Ὑμέναιος, Θεόφιλος, Θεότεκνος, Μάξιμος, Πρόκλος, Βωλανὸς, Παύλῳ ἐν Χριστῷ χαίρειν.

Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proclus, Bolanus, Paulo in Chriſto Sal.

Ἤδη μὲν εἰς λόγους ἀλλήλων ἀφικόμενοι τὴν ἑαυτῶν πίστιν ἐδείξαμεν. ἵνα δὲ φανερώτερα ἅπερ ἕκαστος φρονεῖ γένηται· καὶ πέρας ἀσφαλέστερον τὰ ἀμφισβητούμενα λάβῃ· ἔδοξεν ἡμῖν ἔγγραφον τὴν πίστιν ἣν ἐξ ἀρχῆς παρελάβομεν, καὶ ἔχομεν παραδοθεῖσαν καὶ τηρουμένην ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ τῶν μακαρίων ἀποστόλων· οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γεγόνασι τοῦ λόγου, καταγγελλομένην ἐκ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῆς καινῆς διαθήκης, ταύτην ἐκθέσθαι· ὅτι ὁ θεὸς ἀγέν-

Iam quidem in congreſſum & colloquium inter nos venimus, ac fidem noſtram oſtendimus. vt vero manifeſtius fiat quid quiſque ſentiat, & ea quæ in quæſtionem ac dubitationem vocantur, certiorem exitum accipiant, decreuimus fidem ſcripto edere & exponere, quam à principio accepimus, & habemus traditam & ſeruatam in catholica & ſancta Eccleſia vſque in hodiernũ diem, à beatis Apoſtolis, qui viderunt ipſi, & miniſtri fuerunt verbi, prædicatam ex Lege & Prophetis, ac nouo Teſtamento: Eſſe vnum Deum inge- Luc. 1.

ingenitum, ſine principio, inuiſibilem, immutabilem, quē nullus hominum vidit, neque videre poteſt; cuius gloriam vel amplitudinem intelligere aut enarrare pro dignitate, vt in re & veritate eſt, humana natura non poteſt: notionem vero eius vtcumque mediocrē ſi habemus (reuelante Filio eius, ſicut ait: Nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui Filius reuelauerit) contenti eſſe debemus. Hunc autem Filium genitum, vnigenitum, imaginem Dei inuiſibilis, primogenitum omnis creaturæ, ſapientiam, & verbum, ac virtutem Dei ante ſæcula, non præcognitione, ſed ſubſtantia & hypoſtaſi Deum Dei filium cum in veteri & nouo Teſtamento cognouerimus, confitemur & prædicamus. Qui autem contra dicit, filium Dei non eſſe Deum ante conſtitutionem mundi, dicitq. credere & confiteri duos prædicari deos, ſi filius Dei prædicetur Deus; hunc alienum eſſe ab eccleſiaſtica regula arbitramur; & omnes Eccleſiæ catholicæ nobiſcum conſentiunt. De hoc enim ſcriptum eſt: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi; virga rectitudinis virga regni tui. dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem; propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo læti-

1.Tim.6. *Matth.11.* *Coloſſ.1.* *1.Cor.1.* *Hebr. 1. ex Pſal.44.*

ἀγέννητος, εἷς, ἄναρχος, ἀόρατος, ἀναλλοίωτος· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· οὗ τὴν δόξαν ἢ τὸ μέγεθος νοῆσαι ἢ ἐξηγήσασθαι καθὼς ἐστὶν ἀξίως τῆς ἀληθείας ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀνέφικτον· ἔννοιαν δὲ καὶ ὁπωσοῦν μετρίαν περὶ αὐτοῦ λαβεῖν ἀγαπητὸν ἀποκαλύπτοντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καθά φησιν· οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· τοῦτον δὲ τὸν υἱὸν γεννητὸν, μονογενῆ υἱὸν, εἰκόνα τοῦ ἀοράτου θεοῦ τυγχάνοντα, πρωτότοκον πάσης κτίσεως· σοφίαν καὶ λόγον καὶ δύναμιν θεοῦ πρὸ αἰώνων ὄντα, οὐ προγνώσει, ἀλλ' οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει θεὸν, θεοῦ υἱὸν, ἔν τε παλαιᾷ καὶ νέᾳ διαθήκῃ ἐγνωκότες ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύσσομεν· ὃς δ' ἂν ἀντιμάχεται τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ θεὸν μὴ εἶναι πρὸ καταβολῆς κόσμου, πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν φάσκων δύο θεοὺς καταγγέλλεσθαι, ἐὰν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ θεὸς κηρύσσηται, τοῦτον ἀλλότριον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος ἡγούμεθα· καὶ πᾶσαι αἱ καθολικαὶ ἐκκλησίαι συμφωνοῦσιν ἡμῖν. περὶ γὰρ τούτου γέγραπται, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διατοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς, ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως

σεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· καὶ πάλιν Ησαΐας· ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει· αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν· καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός· καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων· καὶ πάλιν, ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου· σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ θεὸς τοῦ Ισραὴλ σωτήρ· καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα· ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς, εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. τοῦ ὁ ὢν ἐπὶ πάντων· καὶ τοῦ πλήν σου νοουμένου ἐπὶ πάντων γεννητῶν· καὶ ἐν τῷ Ὠσηέ· διότι ὁ θεὸς ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν, ὀπίσω κυρίου πορεύσομαι. καὶ πᾶσαι αἱ θεόπνευστοι γραφαὶ θεὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μηνύουσιν· ἃς καθ' ἑκάστην παρατίθεσθαι ″ τὸν υἱὸν ὑπερτιθέμεθα· τοῦτον πιστεύομεν σὺν τῷ πατρὶ ἀεὶ ὄντα ἐκπεπληρωκέναι τὸ πατρικὸν βούλημα πρὸς τὴν κτίσιν τῶν ὅλων· αὐτὸς γὰρ εἶπε καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν· ὁ δὲ ἐντελλόμενος ἑτέρῳ ἐντέλλεται τινί. ὃν οὐκ ἄλλον πεπείσμεθα, ἢ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ θεὸν, ᾧ καὶ εἶπε· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίω-

lætitiæ præ participibus tuis. & rurſus Eſaias: Deus noſter *Eſai.35.* iudicium retribuit, & retribuet: ipſe veniet, & ſaluabit nos. tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus; & expedita erit lingua mutorum. & rurſus: In *Eſai.45.* te adorabunt, quoniam in te eſt Deus; & non eſt alius præter te. tu enim es Deus, & neſciuimus; Deus Iſrael ſaluator. & apud Apoſtolum: Ex quibus Chriſtus ſecundum *Rom. 9.* carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, amen. In quibus illud, Qui eſt ſuper omnia; & illud, Præter te, de omnibus creaturis intelligendum eſt. Et in Oſee: Quoniam Deus ego ſum, & *Oſee 11.* non homo in te ſanctus; & non ingrediar in ciuitatem: poſt Dominum ambulabo. Et om- ″*ἴσ. τὸ νῦν* nes ſcripturæ diuinæ Deum filium Dei declarant: quas ſingulatim proponere in aliud tempus differimus. Hunc Filium, qui ſemper cum Patre eſt, credimus impleuiſſe voluntatem paternam in creatione vniuerſi. Ipſe enim dixit, & fa- *Pſal.148.* cta ſunt: ipſe mādauit, & creata ſunt. Qui autem mandat, alteri mandat. quem non aliū eſſe perſuaſum habemus, quàm vnigenitum filium Dei Deum, cui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudi- *Geneſ.1.* nem

nem noſtram. & vt in ſumma
dictum ſit ſecundum Euange-
Ioan.1. lium: Omnia per ipſum facta
ſunt; & ſine ipſo factum eſt
nihil. & ſecundum Apoſtolũ:
Coloſſ.1. In ipſo condita ſunt omnia
quæ in cælis & quæ in terra, ſi-
ue viſibilia, ſiue inuiſibilia, ſi-
ue Throni, ſiue Principatus, ſi-
ue Dominationes, ſiue Pote-
ſtates; omnia per ipſum, & in
ipſo creata ſunt; quippe qui
vere eſt, & operatur vtpote
Verbum ſimul & Deus, per
quem omnia fecit Pater, non
tamquam per inſtrumentum,
neque tamquam per ſcientiã
non per ſe exiſtentẽ. Genera-
uit quidem Filium Pater tam-
quam actum viuentem, & per
ſe exiſtentem, omnia in omni-
bus operantem: non autem ſo-
lum vidit filius, neque ſolum
præſens fuit filius, ſed etiam
* ἵνα τῆς operatus eſt ad creationem
vniuerſi, ſicut ſcriptum eſt,
Prouer.8. Cum eo eram cuncta compo-
nens. Hunc dicit Scriptura de-
Geneſ.18. ſcendiſſe, & apparuiſſe Abraæ
ad quercum Mambræ, vnum
ex tribus: cum quo Patriarcha
tamquam cum Domino & iu-
dice colloquebatur; vt qui om
Ioan 5. ne iudicium à Patre accepiſ-
Geneſ.19. ſet, de quo ſcriptum eſt: Do-
minus pluit ſuper Sodoma & Gomorrha ignem & ſulphur à
Domino de cælo. Qui implens voluntatem paternam Pa-
triarchis apparet, & cum eis loquitur in eiſdem clauſulis,

μοίωσιν ἡμετέραν· ἐν κεφαλαίῳ
δὲ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· πάντα δι'
αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένε-
το οὐδὲ ἕν· καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον· ἐν
αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε
ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι,
εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε κυριότητες, εἴτε
ἐξουσίαι· πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐ-
τὸν ἔκτισται· οὕτω δὲ, ὡς ἀληθῶς
ὄντος καὶ ἐνεργοῦντος ὡς λόγου ἅ-
μα καὶ θεοῦ δι' οὗ ὁ πατὴρ πάν-
τα πεποίηκεν οὐχ ὡς δι' ὀργάνου·
οὐδ' ὡς δι' ἐπιστήμης ἀνυποστάτου·
γεννήσαντος μὲν τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν
ὡς ζῶσαν ἐνέργειαν, καὶ ἐνυπόστατον,
ἐνεργοῦντα τὰ πάντα ἐν πᾶσιν·
οὐχὶ βλέποντος δὲ μόνον, οὐδὲ
παρόντος μόνον τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ
καὶ ἐνεργοῦντος πρὸς τὴν τῶν ὅλων
δημιουργίαν, ὡς γέγραπται· ἤμην
παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. τοῦτον λέ-
γομεν καταβάντα καὶ ὀφθέντα τῷ
Ἀβραὰμ πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμ-
βρῇ, ἕνα τῶν τριῶν, ᾧ ὡς κυρίῳ καὶ
κριτῇ ὁ πατριάρχης διελέγετο· ἅ-
τε τὴν κρίσιν ἅπασαν εἰληφότος
παρὰ τοῦ πατρός· περὶ οὗ γέγρα-
πται· κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα
καὶ Γόμορρα πῦρ καὶ θεῖον παρὰ κυ-
ρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· τοῦτον εἶναι ὃς
ἐκπληρῶν τὴν πατρικὴν βουλὴν
τοῖς πατριάρχαις φαίνεται, καὶ δια-
λέγεται ἐν ταῖς αὐταῖς περικοπαῖς,
καὶ

&

καὶ τοῖς αὐτοῖς κεφαλαίοις· ποτὲ μὲν ὡς ἄγγελος· ποτὲ δὲ ὡς κύριος· ποτὲ δὲ θεὸς μαρτυρούμενος. τὸν μὲν γὰρ θεὸν τῶν ὅλων ἀσεβὲς ἄγγελον νομίσαι καλεῖσθαι· ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ πατρὸς ὁ υἱός ἐστιν, αὐτὸς κύριος καὶ θεὸς ὤν. γέγραπται γὰρ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος· ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὰ ἑξῆς. νῦν γὰρ ἔγνων, ὅτι φοβῇ σὺ τὸν θεὸν, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι᾽ ἐμέ· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, κύριος εἶδεν· ἵνα εἴπωσι σήμερον ἐν τῷ ὄρει κύριος ὤφθη· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ, καὶ εἶπέ μοι φησὶν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ᾽ ὕπνον, Ἰακώβ· ἐγὼ εἶπα, τί ἐστι; καὶ εἶπεν, ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ θεοῦ· οὗ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην, καὶ ηὔξω μοι ἐκεῖ εὐχήν· καὶ μετὰ τὴν πάλην καὶ ταῦτα ἀνθρώπου προγεγραμμένου ἐπάγεται, καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, εἶδος θεοῦ· εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. ἄνθρωπον δὲ τὸν προγεγραμμένον λέγομεν ὄντα υἱὸν τοῦ θεοῦ, ὃν θεὸν ἡ αὐτὴ γραφὴ μεμήνυκεν· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν νόμον ὁμοίως Μωϋσῇ φαμὲν δεδόσθαι διακονοῦντος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ ἀπόστολος διδάσκει, λέγων· τί οὖν ὁ νό-

& eiſdem capitibus, aliquãdo quidem tamquã angelus, quandoque vero tamquam Dominus, quandoque autem Deus eſſe affirmatur. Deum enim vniuerſi impium eſt exiſtimare vocari angelum: Filius vero angelus Patris eſt, qui eſt ipſe Dominus & Deus. Scriptum enim eſt, Angelus magni conſilij: ſicut & aliàs in Abraam, *Eſai. 9.* Et vocauit eum angelus Domini de cælo, & quæ deinceps ſequuntur. *Geneſ. 22.* nunc enim cognoui quòd times Deum, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me. Et vocauit nomen loci, Dominus vidit; vt dicant vſque in hodiernum diem, In monte Dominus apparuit. Et in Iacob: Dixit, inquit, mihi *Geneſ. 31.* angelus Dei per ſomnium: Iacob. ego dixi, Quid eſt? & dixit: Reſpice oculis tuis, & quæ ſequuntur. ego ſum Deus, qui apparui tibi in loco Dei, vbi vnxiſti mihi illic titulum, & vouiſti mihi illic votum. Et poſt luctã, eamq. (31) hominis præfigurati, ſubiungitur: Et appellauit Iacob nomen loci illius, *Geneſ. 32.* Facies Dei. vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Hominem autẽ præfiguratum dicimus eſſe Filium Dei, quem ipſa ſcriptura Deum eſſe declarauit. Quin etiam legem ſimiliter datam eſſe Moyſi dicimus miniſtrante Filio Dei, ſicut Apoſtolus docet, cum ait: Quid igitur *Galat. 3.*

 lex?

lex? propter tranſgreſſiones
poſita eſt, donec veniret ſe-
men, cui promiſerat, ordinata
per angelos in manu media-
1. Tim. 2. toris. Mediatorem autem aliũ
Dei & hominũ neſcimus præ-
ter hunc. Hæc etiam docet nos
Exod. 3. Moyſes, cui apparuit angelus
in flamma ignis ex rubo, &
quæ ſequuntur. Poſtquam
autem vidit Dominus quòd
pergit ad videndum, vocauit
Ibid. eum ex rubo. & rurſus: Ingre-
diens congrega ſenatum filio-
rum Iſrael, & dices eis: Domi-
nus Deus patrum noſtrorum
apparuit mihi, Deus Abraam,
& Deus Iſaac, & Deus Iacob,
Exod. 4. & quæ ſequuntur. Si igitur
non crediderint mihi, nec au-
dierint vocem meam (dicent
enim quòd non apparuit mihi
Dominus Deus) quid eis di-
cam? Et in benedictionibus:
Deut. 33. Et quæ fuerint accepta ei qui
apparuit in rubo, veniant ſu-
Exod. 33. per caput Ioſeph. & aliàs: Et
dixit Dominus ad Moyſen: Et
hunc ſermonem, quem dixiſti,
faciam tibi. & dixit: Oſtende
mihi gloriam tuam. & dixit:
Ego tranſibo prius te in gloria
mea, & vocabo in nomine Do
mini coram te; & miſerebor
cui miſertus ſum, & miſericor
diam præſtabo, cui miſerebor.

ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν
προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρ-
μα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι' ἀγ-
γέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. μεσίτην
γὰρ ἄλλον οὐκ ἴσμεν θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων, ἢ τοῦτον. διδασκόμεθα δὲ
καὶ ταῦτα διὰ τοῦ Μωσέως· ὤφθη
δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς
ἐκ τοῦ βάτου· καὶ ἑξῆς. ὡς δὲ εἶδε
κύριος, ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλε-
σεν αὐτὸν κύριος ἐκ τῆς βάτου· καὶ
πάλιν, εἰσελθὼν συναγαγὼν τὴν
γερουσίαν τῶν υἱῶν Ισραὴλ, καὶ ἐρεῖς
πρὸς αὐτοίς· κύριος ὁ θεὸς τῶν
πατέρων ἡμῶν ὦπταί μοι, ὁ θεὸς
Αβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ισαὰκ, καὶ ὁ
θεὸς Ιακώβ· καὶ ἑξῆς. ἐὰν οὖν μὴ
πιστεύσωσί μοι, μὴ δὲ εἰσακούσωσι
τῆς φωνῆς μου· ἐροῦσι γὰρ, οὐκ ὦπταί
σοι κύριος ὁ θεός. τί ἐρῶ πρὸς αὐ-
τοίς; καὶ ἐν ταῖς εὐλογίαις, κατὰ τὰ
δικαιώματα τῷ ὀφθέντι ἐν τῇ
βάτῳ· ἔλθοισαν ἐπὶ κεφαλὴν τοῦ
Ιωσήφ. καὶ ἀλλαχοῦ· καὶ εἶπε κύ-
ριος πρὸς Μωϋσῆν· καὶ τὸν λόγον
σοι τοῦτον ὃν εἴρηκας ποιήσω. καὶ εἶ-
πε, δεῖξόν μοι τὴν δόξαν σου· καὶ
εἶπεν· ἐγὼ παρελεύσομαι προτε-
ρός σου τῇ δόξῃ μου· καὶ καλέσω
ἐν ὀνόματι κυρίου ἐναντίον σου, καὶ
ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ· καὶ οἰκτειρήσω
ὃν ἂν οἰκτείρω. ὅπερ τελειοῦται
οὕτως· καὶ κατέβη κύριος ἐν νεφέ-
λῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ· καὶ ἐκά-
λεσεν ἐν ὀνόματι κυρίου. καὶ

Exod. 34. Quod quidem ſic perficitur. Et deſcendit Dominus in nube,
& ſtetit coram eo illic, & vocauit in nomine Domini. Et

παρῆλθε κύριος πρὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεός. ὁ γὰρ ἄνω παρελεύσεσθαι ἐπαγγειλάμενος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ κύριος· καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ πατρός. οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἀληθῶς λέγων· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ πατρὸς· οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. καὶ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ· οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε· καὶ, θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο· καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν ἄλλῳ· τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ φησι. τὸν δὲ υἱὸν παρὰ τῷ πατρὶ ὄντα θεὸν μὲν καὶ κύριον τῶν γενητῶν ἁπάντων· ὑπὸ δὲ τοῦ πατρὸς ἀποσταλέντα ἐξ οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐνηνθρωπηκέναι· διόπερ καὶ τὸ ἐκ τῆς παρθένου σῶμα χωρῆσαν πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς τῇ θεότητι ἀτρέπτως ἥνωται, καὶ τεθεοποίηται· οὗ χάριν ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς προεφητεύετο ἐν νόμῳ, καὶ προφήταις, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πάσῃ πεπίστευται θεὸς μὲν κενώσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἴσα θεῷ· ἄνθρωπος δὲ, καὶ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα. τὰ μὲν σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμένα ὁ θεὸς

tranſiuit Dominus ante faciem eius,& vocauit Dominus Deus.Qui enim ſupra promiſerat ſe tranſiturum Filius Dei Dominus, & vocauit in nomine Domini, qui eſt Pater, hic eſt qui vere ait: Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi qui *Ioan.6.*
eſt à Deo; hic vidit Patrem. & in codē Euangelio: Neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis. & : *Ioan.5.*
Deum nemo vidit vnquam: *Ioan.1.*
vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. Et Apoſtolus in alio loco: Regi autem ſæculorũ immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo. *1.Tim.1.*
Filium vero qui eſt apud Patrem, Deũ quidem & dominum omniũ creaturarum dicit, à Patre autem miſſum de cælis, & carne aſſumpta factum eſſe hominẽ; Quamobrem corpus eius ex Virgine ſumptum, in quo omnis plenitudo diuinitatis cor- *Coloſſ.2.*
poraliter habitauit, diuinitati immutabiliter vnitum & deificatum eſt. Qua de cauſa idẽ Deus & homo IESVS Chriſtus prophetabatur in Lege & Prophetis, & ab omnibus in Eccleſia quæ ſub cælo eſt, creditus eſt Deus quidē, qui ſeipſum exinaniuit, cũ eſſet æqua- *Philip.2.*
lis Deo; homo vero ex ſemine *Rom.1.*
Dauid ſecundum carnem. Signa quidem & prodigia, quæ in Euangelijs deſcripta ſunt,

Deus operabatur: participa-
tione vero carnis & ſanguinis
Hebr.4. tentatus eſt per omnia pro ſi-
militudine abſque peccato.
Sic & Chriſtus ante incarna-
tionem in diuinis ſcripturis
tamquam vnus nominatus eſt:
Thren.4. in Hieremia quidem, Spiritus
ante faciem noſtram Chriſtus.
2.Cor.3. Dominus autem ſpiritus eſt,
ſecundum Apoſtolum. & ſe-
cundum eumdem Apoſtolum:
1.Cor.10. Bibebant autem ex ſpirituali
petra, petra autem erat Chri-
Ibid. ſtus. & rurſus: Neque tente-
mus Dominum, ſicut quidam
eorum tentauerunt, & à ſer-
pentibus perierunt. & de Moy
Hebr.11. ſe: Maiores diuitias æſtimans
theſauro Aegyptiorũ impro-
1.Pet.1. perium Chriſti. & Petrus: De
qua ſalute exquiſierunt Pro-
phetæ, qui de futura in nobis
gratia prophetauerunt, ſcru-
tantes in quod vel quale tem-
pus ſignificaret in eis ſpiritus
Chriſti. Si autem Chriſtus Dei
1.Cor.1. virtus & Dei ſapientia, ante
ſæcula eſt. ſic & quatenus Chri-
ſtus vnum & idem eſt ſubſtan-
tia, quamuis multis notioni-
bus cogitetur. Hæc ex pluri-
mis pauca notauimus. Scire
volumus, an eadem nobiſcum
ſentias & doceas: & vt nobis
ſignifices, an ijs quæ ſuperius
ſcripſimus, aſſentiaris, an non.

θεὸς ἦν ἐπιτελέσας· τὸ δὲ, σαρκὸς καὶ αἵματος μετεσχηκέναι τὸν αὐτὸν· πεπειραμένον κατὰ πάντα καθ᾽ ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς πρὸ τῆς σαρκώσεως ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ὡς εἷς ὠνόμασαι· ἐν μὲν Ἱερεμίᾳ· πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστός· ὁ δὲ, κύριος τὸ πνεῦμα ἐστὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον· κατὰ δὲ τὸν αὐτόν· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. καὶ πάλιν· μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν κύριον, καθώς τινὲς αὐτὸν ἐξεπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλλυντο· καὶ περὶ Μωϋσέως· μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. καὶ ὁ Πέτρος· περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν, καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προφητεύσαντες· ἐρευνῶντες εἰς τίνα, ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ πνεῦμα Χριστοῦ ἐν αὐτοῖς. εἰ δὲ Χριστὸς θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία, πρὸ αἰώνων ἐστίν· οὕτω καὶ καθὸ Χριστὸς ἕν, καὶ τὸ αὐτὸ ὢν τῇ οὐσίᾳ· εἰ καὶ τὰ μάλιστα πολλαῖς ἐπινοίαις ἐπινοεῖται. ταῦτα ἀπὸ πλείστων ὀλίγα σημειωσάμενοι βουλόμεθα μαθεῖν εἰ τὰ αὐτὰ φρονεῖς ἡμῖν καὶ διδάσκεις, καὶ ὑποσημειώσασθαί σε, εἰ ἀρέσκῃ τοῖς προγεγραμμένοις, ἢ οὔ.

FRANCISCI TVRRIANI Societatis IESV ſcholia in præcedentem epiſtolam beati Dionyſij.

(1) Vtpote qui modum humanum ſuperaret.] Modus humanus comparandi virtutes eſt, ἐξ ἀγῶνος καὶ ἀσκήσεως, ideſt, certando cum carne, vt declinemus malum, adhibendo curam laborioſam & ſtudium ad ſuſcipiendam virtutem. Non ſic Chriſtus Dei filius, qui cum carne operabatur; qui ſolus natura non poterat non eſſe bonus & iuſtus. in nobis vero filijs hominum & in peccato conceptis vtrumque neceſſarium eſt: in Virgine autem Dei matre alterum tantum, ideſt, ſtudium virtutis ſine certamine ex gratia Dei, & non ex natura.

(2) in IESV vero natura.] Hoc dicit paulo poſt explanatius: Chriſtus natura iuſtus, vtpote Deus, non exercitatione & laboribus, ſicut omnis homo ex numero piorum.

(3) ante Mariam.] Chriſtus erat ante Mariam, quia erat Verbum; quare ſi Chriſtus non erat ante Mariam, neque Verbum erat ante Mariam.

(4) Hieremias] Thren. cap. iiij. Chriſtus Dominus cōprehenſus eſt in conſultationibus eorum. ſic legit infra Dionyſius Alex. Græce, ἐν ταῖς διαβουλαῖς αὐτῶν, ſecundum LXX.

(5) Incredulitas.] Iniuſtitiam, quam Paulus dixit Rom. cap. iij. interpretatur Dionyſius incredulitatem, de qua idem Apoſt. ibidem dixerat: Numquid incredulitas noſtra fidem Dei euacuauit? iniuſtitia enim eſt non credere cui credendum eſt.

(6) ſiquidem ciuitas cum domino non numeratur in vnum numerum: nec vmquam ciuitas cum rege ſimul operatur.] Sicut Ariſt. in iiij. libro Phyſic. diſtinguens modos varios, quibus aliquid dicitur eſſe in alio, regnum dicit eſſe in rege tamquam in primo mouente; ſimiliter dici poteſt de ciuitate, & de domo. ſic Dionyſius, quia natura humana à Chriſto aſſumpta non erat ſubſtantia per ſe, ſed quæ eſſe cœpit in hypoſtaſi Chriſti veri regis, aſſimilat eam ciuitati, quæ à rege ſuſtentatur, tamquam in ipſo rege habeat ſuam hypoſtaſim. Sicut igitur rex & ciuitas non numerantur in vnum numerum, ideſt, non reddunt duos; ſic Verbum Dei, & caro quam aſſumpſit, non reddunt duos Chriſtos, vt Paulus Samoſatenus fingebat; quia caro eſſe cœpit non per ſe, & ſeparatim, ſed in hypoſtaſi Verbi ſuſtentantis & vnientis eā ſibi. Et quamuis ſubſtantia corporis humani à Verbo aſſumpti propriam operationem in vno Chriſto habeat (diuerſarum enim ſubſtantiarum diuerſæ ſunt proprietates & operationes) tamen quia non erat per ſe, non per ſe operabatur, ita vt Verbum per ſe ſimul cum humanitate per ſe operante operaretur. Declarat hoc magis Euſtathius Epiſcopus Beryti in apologia, ſiue defenſione epiſtolæ S. Leonis ad Flauianum de incarnatione. Cum enim, inquit, dixiſſet S. Leo: Operabatur enim vtraque forma cum alterius communione, quod habuit proprium; ſubiungit, Verbo quidem operante hoc quod eſt Verbi, corpore vero perficiente quæcumque erant corporis. Cum dixit, Verbo operante, auctoritatem & poteſtatem & libertatem diuinitatis ſignificauit: quæcumque enim ſunt Verbi, hæc ſunt principalia, & regia. non ſubiungit autem, Corpore operante, ſed perficiente quæcũque ſunt cor-

poris; vt tibi ſignificaret, quòd corpus ad voluntatem Verbi vniti, cuius erat factum proprium, mouebatur ſecundum ordinē naturæ, quando hoc placeret Verbo. non enim ex ſe ipſo ad naturales paſſiones ciebatur, aut ad ea quæ extrinſecus accidebant, ſed Verbo permittente œconomice. hactenus Euſtathius.

(7) formam hominis] Paulus Samoſat. formam hominis appellabat hominem per ſe exiſtentem. hoc errore poſito, aiebat ſimiliter formam ſerui in Paulo ad Philipp. cap. ij. ſeruum intelligi.

(8) non natura homo, ſed natura Deus.] Non negat differentiam naturarum in Chriſto, neque negat Chriſtum eſſe duas naturas vnitas, eundemq. verum Deum & verum hominem: ſed negat diuiſionem naturarum, quam Paulus Samoſat. faciebat, qui naturam hominis à Chriſto aſſumptam ponebat per ſe proprie in hypoſtaſi humana, quod hæreticum eſt. Chriſtus enim, vt ait S. Athanaſius in libello inſcripto, Quòd vnus eſt Chriſtus; non accepit naturam Adæ, ſcilicet per ſe (talis enim natura ſine coniunctione viri & feminæ reperiri non poteſt; quia eſſentiam, ſiue naturam filiorum ſeminauit Deus in patribus, ſicut ſcriptura dixit de Leui, eſſe in lumbis Abrahæ patris) ſed aſſumpſit ex Adam habitum, ideſt, carnem anima intelligente præditam. hactenus Athanaſius, qui locum etiam Pauli explicauit, cum dixit: Habitu inuentus vt homo. naturam enim hominis non per ſe, ſed in hypoſtaſi Verbi Dei ſuſtentatam vocauit habitum humanitatis. Vnde beatus Cyrillus in epiſt. ad Succenſum, ſecutus Dionyſium Alex. & epiſtolam Iulij Pont. Rom de vnione corporis cum diuinitate, quam idem Cyrillus in Synodo Epheſina citauit, ſicuti Leontius Byzantius teſtatur, vt euitaret hanc diuiſionem naturarum, quam Paulus Samoſat. ponebat, dixit vere eſſe vnam naturam

Hebr. 7.

Philip. 2.

Verbi incarnatam, ideſt cum carne. Sic enim intellexit & expoſuit idē Cyrillus.

(9) tamquam habitans Verbum in homine.] Habitationem Verbi in nobis negat Dionyſius, qualem ponebat Paulus Samoſat. σχετικῶς, ideſt, ſecundum habitudinem, ſicut habitat in multis per gratiam, non autem veram & hypoſtaticam, quā hæreticus negabat. Cyrillus autem Alexan. in primo tomo Pentabibli contra Neſtorium ait, explicaſſe Paulum locum Euangelij Ioannis, Et habitauit in nobis, cum ait in epiſt. ad Coloſſ. ij. habitaſſe in Chriſto plenitudinem diuinitatis corporaliter; ne quis ſuſpicaretur fuiſſe ſimplicem habitationem σχετικὴν, ideſt, ſecundum habitudinem, ſed veram & ſecundum hypoſtaſim.

(10) fuga generationis eſt.] quia non eſt Deus natus ex vna virgine matre, niſi vna perſona Verbi in terra facta caro habitauit in ea, ideſt, in natura noſtra. fuit enim conſubſtantialis matri & nobis propter communionem naturæ.

(11) multæ reperientur matres.] Ipſe enim dixit in Euāgelio Matth. cap. xij. Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

(12) qui ſanctificat & qui ſanctificatur.] Sic videtur legiſſe Dionyſius Areop. Eccleſ hierar. cap. iiij. prope fin. vt adnotauit ſanctus Maximus in ſcholijs ſuis; licet, vt idem ait, etiam tempore ſuo legeretur (vt nunc legitur,) ſanctificantur. Cyrillus quoque Alexandrinus lib. iij. contra Neſtorium, ſanctificatur legit, ſicut vterque Dionyſius. Eſt autem inſignis interpretatio loci Pauli Hebr. cap. ij. vnum eſſe, & non alium & alium qui vt Deus ſanctificat, & vt homo ſanctificatur à ſe ipſo, vt ab vno omnes ſanctificentur, ſicut ipſe dixit Ioan. cap. xvij. Ego ſanctifico me ipſum pro eis, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

(13) non eſt homo,] ideſt, non erat

erat perſona hominis, ſed perſona Dei, qui vnus & ſolus eſt ſanctus Dei Verbum Chriſtus.

(14) non eſt igitur homo qui dixit.] Ratio conſequentiæ eſt, quia qui hoc dixit, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, Matth. cap xxvj. ſemper dilexit iuſtitiam, & ſemper odio habuit iniquitatem, quod eſt proprium Dei, qui non poteſt iniquitatem, quam odio habet, aliquando diligere, ſicut homines. propter iniquitatem autem quam odio habebat non vt habet homo, ſed vt Deus, ſimiliter triſtabatur vſque ad mortem, non vt homo triſtatur, ſed vt Deus, licet triſtaretur in humanitate.

(15) erant enim per omnia ſimiles ſecundum hypoſtaſes.] Erant hirci ſimiles ſecundum hypoſtaſes, quia vterque per ſe ſubſiſtebat, cum alioqui alter ab altero hypoſtaſi differret, natura vna copulati. Sic Pater & Filius, quorum figura erant iſti duo hirci, vt idem Dionyſius paulo poſt ait, proprietatibus hypoſtaſeωn differunt: proprietate enim quæ eſt hypoſtaſis, alius eſt Filius à Patre, & alius Pater à Filio: ſed ſimiliter per ſe ſubſiſtunt, & ſunt vna & eadem natura communis totius Trinitatis per ſe ſubſiſtens in tribus perſonis. Quod autem beatus Cyrillus in allegorijs Leuitici, quæ Glaphyra vocat, duos iſtos hircos ad vnum Chriſtum retulit, ſicut etiam duas illas auiculas; nō retulit exemplum ad hypoſtaſes hircorum (ait Leontius Byzantius in quæſtionibus hypotheticis & definitiuis contra eos qui negant eſſe in Chriſto poſt vnionem duas naturas,) ſed retulit, inquit, ad differentiam viui & immolati. vnus enim Chriſtus in carne eſt paſſus & immolatus, non autem in diuinitate, quæ eſt ipſa per ſe vita. De hoc loco admonui, tum ne putetur contradictio in allegoria duorum hircorum relata à Dionyſio Alexandrino ad duas perſonas Patris & Filij, & relata à Cyrillo ad vnam perſonā Chriſti; quia vtrumque alia & alia ratione conuenit; tum etiā, vt ſi Neſtoriani hoc exemplum Cyrilli de duobus hircis ad Chriſtum relatis nobis obiecerint ad probandum auctoritate Cyrilli duas hypoſtaſes in Chriſto, parati ſimus ad reſpondendum, ſicut nos Leontius Byzantius reſpondere docuit.

(16) & ipſe paſſioni communicauit paraclitus Spiritus.] Communicauit paſſioni non patiendo, ſed inſeparabiliter operando. vna enim forma diuinitatis Patris & Filij & Spiritus ſancti operabatur communione alterius formæ humanitatis, quæ erat propria Filij; diuinitate operante quod proprium erat diuinitatis, & carne exequente quod proprium carnis, vt Leo primus in epiſt. ad Flauianum diuine diſſerit.

(17) Ingenitum Patrem nulla ſcriptura tradidit.] Non negat ingenitum eſſe: ſed quia Paulus Samoſat. captioſe vocauit ingenitum, vt ſignificaret Chriſtum tamquam genitum, recentem eſſe & creaturam, idcirco ait non ſumpſiſſe ex ſcriptura vlla hoc verbum, vt quidem non eſt in ſcriptura, ſed ex dolo & praua ſententia ſua.

(18) Librum primum vocat librū Geneſis, quia eſt primus liber Legis. ſimiliter ſcriptura vocat caput libri principium libri primi, ideſt Geneſis, cum ait: In capite libri ſcri- Pſal. 39.
ptum eſt de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus volui. Hunc locum ſic ſanctus Maximus in dialogo cū Pyrrho Monothelita interpretatur. Hæc, inquit, verba Pſalmi Apoſtolus de Chriſto accepit & interpretatus eſt; & Moyſes Deum introducit dicentem: Faciamus hominem ad ima- Geneſ. 1.
ginem & ſimilitudinem noſtram. Si igitur homo eſt imago diuinæ naturæ, diuina autem natura liberæ poteſtatis eſt, conſequēs neceſſario eſt, vt imago natura ſit liberæ poteſtatis; ſi quidem ſimilitudinem archetypi ſeruat, quod ſi ita eſt, erat autem

poris; vt tibi ſignificaret, quòd corpus ad voluntatem Verbi vniti, cuius erat factum proprium, mouebatur ſecundum ordinē naturæ, quando hoc placeret Verbo. non enim ex ſe ipſo ad naturales paſſiones ciebatur, aut ad ea quæ extrinſecus accidebant, ſed Verbo permittente œconomicæ. hactenus Euſtathius.

(7) formam hominis] Paulus Samoſat. formam hominis appellabat hominem per ſe exiſtentem. hoc errore poſito, aiebat ſimiliter formam ſerui in Paulo ad Philipp. cap. ij. ſeruum intelligi.

(8) non natura homo, ſed natura Deus.] Non negat differentiam naturarum in Chriſto, neque negat Chriſtum eſſe duas naturas vnitas, eundemq. verum Deum & verum hominem: ſed negat diuiſionem naturarum, quam Paulus Samoſat. faciebat, qui naturam hominis à Chriſto aſſumptam ponebat per ſe proprie in hypoſtaſi humana, quod hæreticum eſt. Chriſtus enim, vt ait S. Athanaſius in libello inſcripto, Quòd vnus eſt Chriſtus; non accepit naturam Adæ, ſcilicet per ſe (talis enim natura ſine coniunctione viri & feminæ reperiri non poteſt; quia eſſentiam, ſiue naturam filiorum ſeminauit Deus in patribus, ſicut ſcriptura dixit de Leui, eſſe in lumbis Abraæ patris) ſed aſſumpſit ex Adam habitum, id eſt, carnem anima intelligente præditam. hactenus Athanaſius, qui locum etiam Pauli explicauit, cum dixit: Habitu inuentus vt homo. naturam enim hominis non per ſe, ſed in hypoſtaſi Verbi Dei ſuſtentatam vocauit habitum humanitatis. Vnde beatus Cyrillus in epiſt. ad Succenſum, ſecutus Dionyſium Alex. & epiſtolam Iulij Pont. Rom de vnione corporis cum diuinitate, quam idem Cyrillus in Synodo Epheſina citauit, ſicuti Leontius Byzantius reſtatur, vt euitaret hanc diuiſionem naturarum, quam Paulus Samoſat. ponebat, dixit vere eſſe vnam naturam

Hebr. 7.

Philip. 2.

Verbi incarnatam, id eſt cum carne. Sic enim intellexit & expoſuit idē Cyrillus.

(9) tamquam habitans Verbum in homine.] Habitationem Verbi in nobis negat Dionyſius, qualem ponebat Paulus Samoſat. σχετικὴν, id eſt, ſecundum habitudinem, ſicut habitat in multis per gratiam, non autem veram & hypoſtaticam, quā hæreticus negabat. Cyrillus autem Alexan. in primo tomo Pentabibli contra Neſtorium ait, explicaſſe Paulum locum Euangelij Ioannis, Et habitauit in nobis, cum ait in epiſt. ad Coloſſ. ij. habitaſſe in Chriſto plenitudinem diuinitatis corporaliter; ne quis ſuſpicaretur fuiſſe ſimplicem habitationem σχετικὴν, id eſt, ſecundum habitudinem, ſed veram & ſecundum hypoſtaſim.

(10) fuga generationis eſt.] quia non eſt Deus natus ex vna virgine matre, niſi vna perſona Verbi in terra facta caro habitauit in ea, id eſt, in natura noſtra. fuit enim conſubſtantialis matri & nobis propter communionem naturæ.

(11) multæ reperientur matres.] Ipſe enim dixit in Euāgelio Matth. cap. xij. Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

(12) qui ſanctificat & qui ſanctificatur.] Sic videtur legiſſe Dionyſius Areop. Eccleſ. hierar. cap. iiij. prope fin. vt adnotauit ſanctus Maximus in ſcholijs ſuis; licet, vt idem ait, etiam tempore ſuo legeretur (vt nunc legitur,) ſanctificantur. Cyrillus quoque Alexandrinus lib. iij. contra Neſtorium, ſanctificatur legit, ſicut vterque Dionyſius. Eſt autem inſignis interpretatio loci Pauli Hebr. cap. ij. vnum eſſe, & non alium & alium qui vt Deus ſanctificat, & vt homo ſanctificatur à ſe ipſo, vt ab vno omnes ſanctificentur, ſicut ipſe dixit Ioan. cap. xvij. Ego ſanctifico me ipſum pro eis, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

(13) non eſt homo,] id eſt, non

erat perſona hominis, ſed perſona Dei, qui vnus & ſolus eſt ſanctus Dei Verbum Chriſtus.

(14) non eſt igitur homo qui dixit.] Ratio conſequentiæ eſt, quia qui hoc dixit, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, Matth. cap xxvj. ſemper dilexit iuſtitiam, & ſemper odio habuit iniquitatem, quod eſt proprium Dei, qui non poteſt iniquitatem, quam odio habet, aliquando diligere, ſicut homines. propter iniquitatem autem quam odio habebat non vt habet homo, ſed vt Deus, ſimiliter triſtabatur vſque ad mortem, non vt homo triſtatur, ſed vt Deus, licet triſtaretur in humanitate.

(15) erant enim per omnia ſimiles ſecundum hypoſtaſes.] Erant hirci ſimiles ſecundum hypoſtaſes, quia vterque per ſe ſubſiſtebat, cum alioqui alter ab altero hypoſtaſi differret, natura vna copulati. Sic Pater & Filius, quorum figura erant iſti duo hirci, vt idem Dionyſius paulo poſt ait, proprietatibus hypoſtaſeωn differunt: proprietate enim quæ eſt hypoſtaſis, alius eſt Filius à Patre, & alius Pater à Filio: ſed ſimiliter per ſe ſubſiſtunt, & ſunt vna & eadem natura communis totius Trinitatis per ſe ſubſiſtens in tribus perſonis. Quod autem beatus Cyrillus in allegorijs Leuitici, quæ Glaphyra vocat, duos iſtos hircos ad vnum Chriſtum retulit, ſicut etiam duas illas auiculas; nō retulit exemplum ad hypoſtaſes hircorum (ait Leontius Byzantius in quæſtionibus hypotheticis & definitiuis contra eos qui negant eſſe in Chriſto poſt vnionem duas naturas,) ſed retulit, inquit, ad differentiam viui & immolati. vnus enim Chriſtus in carne eſt paſſus & immolatus, non autem in diuinitate, quæ eſt ipſa per ſe vita. De hoc loco admonui, tum ne putetur contradictio in allegoria duorum hircorum relata à Dionyſio Alexandrino ad duas perſonas Patris & Filij, & relata à Cyrillo ad vnam perſonā Chriſti; quia vtrumque alia & alia ratione conuenit; tum etiā, vt ſi Neſtoriani hoc exemplum Cyrilli de duobus hircis ad Chriſtum relatis nobis obiecerint ad probandum auctoritate Cyrilli duas hypoſtaſes in Chriſto, parati ſimus ad reſpondendum, ſicut nos Leontius Byzantius reſpondere docuit.

(16) & ipſe paſſioni communicauit paraclitus Spiritus.] Communicauit paſſioni non patiendo, ſed inſeparabiliter operando. vna enim forma diuinitatis Patris & Filij & Spiritus ſancti operabatur communione alterius formæ humanitatis, quæ erat propria Filij; diuinitate operante quod proprium erat diuinitatis, & carne exequente quod proprium carnis, vt Leo primus in epiſt. ad Flauianum diuine diſſerit.

(17) Ingenitum Patrem nulla ſcriptura tradidit.] Non negat ingenitum eſſe: ſed quia Paulus Samoſat. captioſe vocauit ingenitum, vt ſignificaret Chriſtum tamquam genitum, recentem eſſe & creaturam, idcirco ait non ſumpſiſſe ex ſcriptura vlla hoc verbum, vt quidem non eſt in ſcriptura, ſed ex dolo & praua ſententia ſua.

(18) Librum primum vocat librū Geneſis, quia eſt primus liber Legis. ſimiliter ſcriptura vocat caput libri principium libri primi, ideſt Geneſis, cum ait: In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus volui. Hunc locum ſic ſanctus Maximus in dialogo cū Pyrrho Monothelita interpretatur. Hæc, inquit, verba Pſalmi Apoſtolus de Chriſto accepit & interpretatus eſt; & Moyſes Deum introducit dicentem: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Si igitur homo eſt imago diuinæ naturæ, diuina autem natura liberæ poteſtatis eſt, conſequēs neceſſario eſt, vt imago natura ſit liberæ poteſtatis; ſi quidem ſimilitudinem archetypi ſeruat, quod ſi ita eſt, erat au- *Pſal. 39.* *Geneſ. 1.*

tem

tem Chriſtus natura archetypum, & natura imago, igitur idem ſecundum ambas naturas poterat natura velle. demonſtratum vero prius eſt auctoritate patrum, eſſe voluntatem poteſtatem natura liberam. Eſt autem aduertendum, homonyme, ſiue æquiuoce dici liberam poteſtatem, ſicut naturam. aliter enim dicitur in Deo, aliter in angelis, aliter in hominibus. hactenus ſanctus Maximus. Opportunitas loci Dionyſij de primo libro, quem vocat, & Geneſim intellexit, adduxit me ad interpretandū obiter locum Pſal. xxxix. de capite libri, qui à multis & magnis auctoribus varie expoſitus eſt; ſed primus & ſolus, quod ego obſeruauerim, ſanctus Maximus ſenſum attigiſſe videtur. Valet etiam hic locus Pſalmi ab Apoſtolo de Chriſto Deo & homine acceptus contra Paulum Samoſatenſem.

(19) Euangeliſta docet nos.] Docet ſcilicet, cum ait Matth. ij. Et erat ibi vſque ad obitum Herodis regis. & ſubiungit: Vt impleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum. Si enim erat filius Dei qui in Aegyptum fugit, & ibi fuit vſque ad obitum Herodis regis; ergo in ſuis, & non in alienis fuit, ſicut ait Ioannes Euangeliſta cap. 1. de eodem Filio Dei: In propria venit, &c. Sic etiam ad propria profectus eſt fugiens, & non ad aliena.

(20) neſciens non iubet.] Cum dicit Samoſatenſis, Suade ex ſcriptura; videtur iubere & committere Dionyſio vt reſpondeat ex ſcriptura: non tamen iubet neque committit vt ex ſcriptura reſpondeat & ſuadeat, quia ipſe quomodo ſcriptura ſcribi debeat, præſcribit.

(21) & cum peruerſo peruerteris.] Hoc dicit Dionyſius Alexand. contra Paulum Samoſaten. quia ſicut ipſe præſcribit normam quomodo debeat ſcribi ſcriptura, ſimiliter Dionyſius præſcribit normam quomodo debeat ſcribi ſcriptura auctore Samoſatenſe, ita ſcilicet, vt diceret, Exinaniuit ſemetipſum, ſeruum hominem accipiens.

(22) & hinc duæ formæ per ſe.] Vna forma eſt Patris & Filij, quia vna diuinitas: opinione tamen Pauli Samoſaten. duæ, quia duos faciebat, vnum ante ſæcula ingenitum, ideſt Patrem, & vnum electūm Deū nouiſſimis diebus Chriſtum filium Dei habitudine.

(23) in ſimilitudinem hominum factus.] Non eſt intelligendum ſimpliciter, In ſimilitudinem hominū factus; neque ſic intellexit Paulus, interprete Dionyſio (prius enim dixit, Formam ſerui accipiens) ſed ſic, Factus in ſimilitudinem hominum, ſcilicet ſeruorum. ſtatim enim ſequitur: Habitu, ſcilicet ſerui, inuentus vt homo. Factus itaque in ſimilitudinem hominum ſeruorum, vere ac natura homo erat, præterquam quod non erat vere & natura ſeruus, ſed tamquam miniſtrator, ſicut ipſe de ſe dixit in Euangelio Luc. xxij. & tamquam ſeruiens, iuxta prophetiam Eſaiæ cap. liij cum ait de eo: Et vult Dominus iuſtificare iuſtum bene ſeruientem multis. Similiter cum ait idem Apoſt. in epiſt. ad Rom. cap. viij. Mittens Deus Filium ſuum in ſimilitudinē carnis peccati; non ait, In ſimilitudinem carnis ſimpliciter, ſed carnis peccati. hic enim ſimilitudo carnis peccati vera caro eſt, hoc excepto, quòd non eſt caro peccati, ideſt, ex coniunctione viri & feminæ, cuiuſmodi eſt omnis caro, excepta carne Chriſti ex virgine matre concepti & nati, & excepto Adam protoplaſto. Sic Didymus in libro contra Manichæos interpretatus eſt.

(24) & erudit eos myſtice.] Quia Dionyſius Alexandrinus dicit myſticam fuiſſe lauationem illam pedum, quam Chriſtus exemplo ſuo diſcipulos ſuos, & nos in eis facere docuit & præcepit, & ipſe quid myſtice, ideſt, in arcano & occulto ſenſu ſignificaret, non explicauit, quia nec

nec ad id quod agebat, opus erat; explicemus nos ſi forte poſſumus, veſtigia Scripturæ ſanctæ, & alterius Dionyſij Areopagitæ, & aliorum antiquorum ſequentes, vt vndecumque opportunitate oblata lectorem iuuemus. Dionyſius igitur in Eccl. hierar. cap. de Communione, explicaturus quid myſtice ſignificaret lauatio manuum ſacerdotis ad altare, recitat verba Scripturæ in lauatione pedum, & ita recitat, vt ſimul explicet quid myſtice ſignificent pedes, qui ſunt extremæ partes corporis, ſicut manus etiam; vt perſpici poteſt, ſi quis eas ſurſum erigat, & in ſublime tollat. ſic enim ait: Qui lotus eſt, inquit Scriptura, non indiget niſi vt extrema ſua lauet. non obſcure ſignificauit eodem pertinere myſtice illam pedum lauationem, & hanc manuum. Ait igitur Dionyſius Areopagita ſignificare in ænigmate lauationem hanc manuū, ituros ſacerdotes ad operationem mundiſſimam myſterij Euchariſtiæ oportere extremas etiā animæ phantaſias repurgare. Extremas phantaſias animæ vocat ſolas cogitationes cupiditatis malæ, à paſſione nudas, quibus nos etiam quo ad fieri poteſt ipſo adiuuante carere vult & præcipit Dominus, qui eas vult eſſe cogitationes noſtras, quas Paulus in ſpiritu Dei deſcripſit in epiſt. ad Philipp. cap. iiij. De cetero, inquit, fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque honeſtæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Idem quoque Paulus docet & præcipit repurgationem animæ vſque ad extremas iſtas cogitationes à paſſione nudas proferre & porrigere. Sic enim ait in epiſt. ad Coloſſ. cap. iij. Mortificate ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malā. Quem locum explicans ſanctus Maximus in centuria j. cap. lxxxiij. Fornicationē, inquit, vocat ipſam operationem peccati; immunditiam τὴν συγκατάθεσιν, ideſt, ipſum conſenſum: paſſionem, quam vetus interpres vertit libidinem, vocat cogitationem ἐμπαθῆ, ideſt paſſione affectam: concupiſcentiam malam vocat nudam, ſiue ſolam cogitationem malæ cupiditatis. Primū enim, inquit, iſta nuda cogitatio à memoria ortum ducens, mente concipitur; quæ cum moram facit, excitatur paſſio; qua paſſione non ſublata flectitur mens ad aſſentiendum: hac aſſenſione facta, ad conſummationē peccati venitur. deinde ſubiungit idem ſanctus Maximus: Apoſtolus ergo cum ſcriberet ad Chriſtianos ex gentibus, primum præcepit tollere ipſum opus peccati conſummati; deinde ordine retromeantes regredi ad cauſam. hactenus ſanctus Maximus. Videmus in hoc ordine ab Apoſtolo deſcripto, & à ſancto Maximo explicato, nudam cogitationem malæ concupiſcentiæ eſſe extremam radicem peccati, relatam ad conſummationem peccati. Huiuſmodi ergo extremas phantaſias, vt Dionyſius Areopagita vocat, ſiue cogitationes, quæ ex memoria, quæ eſt in parte animæ phantaſtica, ortum ducunt, licet à paſſione nudas, docuit Dominus in illa myſtica lauatione pedum debere repurgare, corpus ſuum participaturos, quos ſic ad perfectionem vitæ hortabatur & inſtruebat. Hucuſque progreſſa eſt interpretatio myſtica Dionyſij Areopagitæ, tum ad lauationem illam pedum pertinens quæ facta eſt ante communionem corporis Domini, tum ad hanc manuum, quæ ante conſecrationem fit ad altare: atque hanc quidem lauationem myſticam ſiue pedum, ſiue manuum (vtraque enim ſunt extrema corporis, vt dictum eſt) ideſt, facere huiuſmodi emundationem extremarum cogitationum cupiditatis malæ, vnicuique Chriſtiano præcipit Dominus, omnibus enim dixit: Eſtote Matth. 5.

per-

perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Quis enim credat præcepiſſe Dominum diſcipulis in illo
Ioan. 13. loco Euangelij Ioannis, vt alter alterius lauarent pedes, & ſuos non lauarent? Sit igitur hæc lauatio myſtica vniuſcuiuſque propria, quam Dionyſius apoſtolicus auctor, ſicut dictum eſt, explicauit. Illa vero lauatio pedum mutua alterius in altero, quam Dominus expreſſit, prætermiſſa eſt à Dionyſio Areopagita, id eſt, non explicauit quid myſtice ſignificaret. fortaſſe prætermiſſa eſt hæc explicatio, quia videbat factam eſſe ab Apoſtolo tum in epiſt ad Galatas cap. vj. tum in epiſt. ad Coloſſ. cap. iij. Tunc igitur alter alterius pedes lauamus, ſicut Dominus præcepit, cum ſi quis habet querelam aduerſus alterũ, ei remittit. tunc enim veluti ſordes, in quibus ambulabat, detrahit illi, & veluti onere eum leuat. Huiuſmodi mutua inter nos querelarum condonatio ad pacem & humilitatem ſeruandam, quam Dominus in illo loco docere voluit, pernecessaria eſt. Hinc nata eſt Apoſtolica traditio, vt in Miſſa Græcorum Diaconus antequam ad conſecrationem & communionem ventum ſit, ſic moneat voce elata: Μή τις κατά τινος, id eſt, Ne quis aduerſus aliquem, ſcilicet habeat querelam, ſed condonet. Eſt hæc admonitio Diaconi in libro viij. Clementis de conſt. Apoſt. cap. xij. Ad hunc igitur locum, in quo iubet Dominus vt alter alterius pedes lauemus; quod in mutua condonatione querelarum & offenſionum perficitur, pertinet locus ille Pauli ad Galatas cap. vj. immo eum explicat, Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. qui enim remittit alteri, quodammodo illum exonerat. & clarius adhuc idem Apoſtolus in epiſt. ad Coloſſ. cap. iij. Supportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliũ habet querelam; ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Hæc eſt lex Chriſti, quam dicit Apoſtolus in epiſt. ad Galat. cap vj. vt ſicut ipſe donauit nobis, ita & nos condonemus fratribus. Hanc ſententiam de remittendis querelis in iſta myſtica lauatione pedum interpretanda contentis ſecutus eſt ſiue Cyprianus; ſiue alius quis antiquus & Eccleſiaſticus auctor in ſermone de ablutione pedum, & ſanctus Nilus in quadam epiſtola ſua, cum interpretationem huius loci Euangelij Ioannis attingeret: Simile, inquit, eſt illud; Alter alterius onera portate. & quia is qui aliorum pedes lauat, omniũ ſordes toleranter ferre debet, idcirco, inquit, labrum, quod mare æneum dicebatur, in quo lauabant ſacerdotes in templo, quod huius myſticæ lauationis in Euangelio typus erat, bobus æneis erat impoſitum, vt in ij. libro Paralip. cap. iiij. ſcriptum eſt. boues enim, quibus in opere ruſtico laborioſo vtimur, ſymbolum ſunt operariorũ & laborantium. vtrumque autem laborioſum eſt, nudas cogitationes malæ cupiditatis extirpare, & querelas aduerſus alterum condonare: ad quod perficiendum humilitate in primis opus eſt. Meminit etiam Dionyſ. huius labri veteris, & typũ fuiſſe myſticæ lauationis in Euangelio affirmat. Et certe cum euangelicus ſermo ſit profundus, non puto dubitandum eſſe, quin illud de labro vetere in templo ad lauandũ in vſum ſacerdotum poſito, ad lauationem quam in hoc Euangelij loco Chriſtianis, qui ſunt gens ſancta & regale ſacerdotium, facere præcipiebat, tamquam vmbram ad veritatem pertinere voluerit Dominus, & ſignificauerit, licet obſcure, quia ſcriptura difficilis & obſcura eſt. Hactenus de loco myſtico difficili.

(25) an de Verbo?] Quia Samoſatenſis Chriſtum faciebat hominẽ tantum, oportet autem ſecundum ſcripturam Deum quærere, & non creaturam (ſi proprie enim loquendum eſt, non eſt quærendum in quo

non

non eſt ſalus) hæc erat quæſtio Samoſatenſis de Verbo. Verum hæc quæſtio, vt paulo poſt ait Dionyſius, ſublata eſt, quia demonſtratum, inquit, eſt per Scripturam, Chriſtum eſſe Deum; ex quo fit, vt quærere eum oporteat. Sed rurſus obijcit Samoſatenſis ex loco Euāgelij, quomodo quæſitus, & quidem cum dolore, & inuentus eſt, ſi erat non factus, ſed ex æternitate cum Patre. quæritur enim res quæ videtur, & alijs ſenſibus deprehenditur: quod non conuenit in Deum inuiſibilem & æternum. Iam hæc quæſtio de re eſt, & non de Verbo, vt prior. Sic Samoſatenſis quæſtionem de Verbo cum quæſtione de re confundebat.

(26) In ijs quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.] Perinde eſt ac ſi diceret: Si omnia ſunt Dei, & in omnibus & vbique eſt Deus Pater; quid me quærebatis tamquā abſentem? an neſciebatis me eſſe oportere vbique & in omnibus quæ Patris mei ſunt? Deinde ipſe de templo dixit prius per prophetam Eſaiam. cap. lv. Domus mea, domus orationis vocabitur. & poſtea in Euangelio, Matth. xxj. & antea per Oſeam cap. xij. In domo mea inuenerunt me. omnia autem quæ Patris ſunt, Filij ſunt.

(27) & comedit Deus. & paulo ante: Appoſuit Abraam Deo vitulum.] Sic legit Dionyſ. Alex. apud LXX. Viderint qui Hebraice ſciunt, an mutatione punctorum, aut alicuius litteræ ſimilis, ſic legi in noſtris libris poſſit, quod ex eruditiſs. Hebræo Chriſtiano audiui poſſe.

(28) perfidiam tuam conuincit.] Si enim Paulus eſuriuit, & non ex eo efficitur quin eſſet ſanctus, & expectaret Deū: ſimiliter ex eo quod Chriſtus eſuriuit, non efficitur quin eſſet Deus idem, qui in veteri Teſtamento dixit, Pſal. xlix. Si eſuriero, non dicam tibi. deinde Paulo homines cibum miniſtrabant; Chriſto autem noſtro cum eſuriſſet, angeli accedentes miniſtrabant.

(29) per duas res immobiles.] Duæ res immobiles ſunt verbum, & iuſiurandum. Deus enim, vt Apoſtolus Hebr. vj. ait, quoniam neminem habuit maiorem per quem iuraret, iurauit per ſemetipſum, dicēs: Niſi benedicens benedicam te; & multiplicans multiplicabo te, &c. promiſſa eſt hic futura in gentibus benedictio Abraæ in Chriſto IESV ex ſemine Abraæ: Deus autem eſt qui hoc ſe promiſit facturum: Deus igitur eſt qui deſcendit de cælo, id eſt, qui factus eſt homo, vt in eo impleretur hæc promiſſio Dei: quod Samoſatenſis inimicus Dei negabat.

(30) & cum Patre adoratus.] Hoc dixit, quia Ionas cap. ij. preces adhibuit Chriſto prophetice, qui aſſimilatus eſt Ionæ, quatenus fuit ſecundum corpus in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: in quibus precibus, vt ait Cyrillus Alexandrinus in commentarijs Prophetæ huius, gloriam Saluatoris confitetur. Hoc ergo fuit adorare Chriſtum tamquam verum Deum cum Patre: quod Paulum Samoſatenſem redarguit & conuincit.

(31) hominis præfigurati.] Significatio huius vocis προγεγραμμένος, ideſt præfiguratus, qua voce vſi ſunt hi Patres in hac epiſtola in loco Scripturæ de luctatione Dei cū Iacob interpretando, inuitat me ad admonendum de loco epiſtolæ ad Galatas cap. iij. vbi vſus eſt Paulus eadem voce, & in eadem ſignificatione, qua hi Patres vſi ſunt, Paulum imitati & interpretati. Sic enim acceperunt vocem προγεγραμμένος, vt ſi diceret, προτετυπωμένος, ideſt, præfiguratus, ſiue prædelineatus. γράφω enim pingo etiam ſignificat apud veteres auctores, & γραφὴ picturam, vt Nicephorus patriarcha Conſtantinopolitanus obſeruauit in ijs quæ de imaginibus & Cherubinis à Moyſe iuſſu Dei factis, erudiſſime & valde pie ſcripſit. Paulus igitur tam dilucide ait ſe docuiſſe Galatas ea quæ Prophetæ & Moyſes

de Chriſto futura eſſe locuti fuerāt, (ſicut ipſe teſtatur in actis Apoſtol. cap xxvj. ſe facere ſolitum apud Iudæos) vt quaſi oculis ſuis Chriſtum, quem Iudæi crucifixerunt, Galatæ prius in veteri Teſtamento pictum & figuratum vidiſſent; vt exempli cauſa, in Filio Dei angelo magni cōſilij, vt Eſaias cap ix. vocat, luctante cū Iacob προγεγραμμένος ἦν, ideſt, præfiguratus fuit Chriſtus Deus & homo tentatus, ſicut Apoſtolus ad Hebr. cap. iiij. ait, per omnia pro ſimilitudine carnis abſque peccato. qui cum tentatore & ſupplantatore iuxta interpretationem nominis Iacob pugnauit. Et in Iona egreſſo ex ventre ceti, à quo fuerat deuoratus, & prædicante poſtea Niniuitis, præfiguratus fuit, & quaſi ante depictus Chriſtus, qui primus ex reſurrectione mortuorum, ſicut Paulus in actis Apoſtolorum cap. xxvj. ait, erat lumen annuntiaturus gentibus, & populo. Huiuſmodi προγραφὴν, ideſt, præfigurationem, vocauit Paulus in eadem epiſtola paulo poſt allegoriam. In Sarra enim libera, & in Agar ancilla ait præfigurata eſſe duo teſtamenta. Fuit itaque Chriſtus in lege & in prophetis non ſolum prędictus, ſed etiam pręfiguratus. prædictio, hiſtorica eſt & prophetica; præfiguratio vero, prophetica & allegorica. Beatus Hieronymus ita interpretatus eſt locum Apoſtoli ad Galatas cap. iij. quaſi προγεγραμμένος tantum ſignificaret prius ſcriptum, quia de Chriſto lex & prophetæ ante ſcripſerūt. tametſi hunc ſenſum & interpretationem alioqui veriſſimā, obſcuriorem reddidit vox, proſcriptus, qua vſus eſt Hieronymus, & quæ in interpretatione Latina, quæ Hieronymi eſſe creditur, remanſit. At non hoc ſolum ſignificat vox προγεγραμμένος, ideſt, prius ſcriptum, ſed prius figuratum, ſiue præfiguratum; immo hoc magis proprie ſignificare arbitror: & ſic Apoſtolum accepiſſe, vt credam, mouet me horum Patrum auctoritas, quæ grauiſſima eſt, qui locum Pauli, vt dixi, ſecuti & interpretati videntur.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλείδην ἐπίσκοπον ἐρωτήσαντα περί τινων διαφόρων κεφαλαίων, πρὸς ἃ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Διονύσιος ἀποκρίσεις ἐποιήσατο, αἳ καὶ ὡς κανόνες ἐδέχθησαν· καὶ πρῶτον, περὶ τοῦ ποίαν ὥραν τοῦ ἁγίου σαββάτου ἐπιφωσκούσης τῆς ἁγίας κυριακῆς χρὴ ἡμᾶς ἀπονηστίζεσθαι τῇ νυκτί.

Διονύσιος Βασιλείδῃ τῷ ἀγαπητῷ μου υἱῷ, καὶ ἀδελφῷ συλλειτουργῷ, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Ἀπέστειλάς μοι πιστότατε καὶ λογιώτατε υἱέ μου, πυνθανόμενος καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ. τινὰς μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν λέγειν φῂς, ὅτι χρὴ τοῦτο ποιεῖν πρὸς τὴν ἀλεκτροφωνίαν. τινὰς δὲ, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας χρή. οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοὶ, ὥς φασι, περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα. περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα ἔλεγες, ὅτι τάχιον. ἀκριβῆ δὲ ὅρον περιτιθέναι ζητεῖς, καὶ ὥραν πάνυ μεμετρημένην, ὅπερ καὶ δύσκολον, καὶ σφαλερόν ἐστι. τὸ μὲν γὰρ ὅτι μετὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν

και-

BEATI DIONYSII

Archiepiſcopi Alexãdrini epiſtola ad Baſilidem Epiſcopum, qui de quibuſdam varijs capitibus interrogauerat, ad quæ Dionyſius per hanc epiſtolam reſpondit: quæ deinde reſponſiones veluti canones receptæ sũt. Et primum, Qua nam hora Sabbati ſancti, illuceſcente die ſancto Dominico, oporteat nos nocte illa ſoluere ieiunium.

Dionyſius Baſilidæ dilecto mihi filio, & fratri in ſacris comminiſtro, in Domino ſalutem.

Miſiſti ad me, fideliſſime & ſapientiſſime fili mi, interrogans qua hora die Paſchæ ſoluendum ſit ieiunium. Ais enim aliquos fratres dicere, quòd oportet hoc in galli cantu facere, alios vero quòd veſpere id faciendum ſit. Qui enim Romæ ſunt fratres, vt aiunt, gallum expectant. De ijs autem qui hic ſunt, dixiſti quòd citius. Horam autem exactam & valde demenſam quæris imponere, quod quidẽ eſt difficile & lubricũ. Quòd enim poſt reſurrectionis Domini

mini

mini tempus oportet feſtum lætitiamq. inchoare, ad illud vſque animis ieiunio humiliatis, erit apud omnes ſimiliter in confeſſo. Per ea autem quæ ſcripſiſti, probaſti (ſane admodum diuinorum Euangeliorũ ſenſu percepto) quòd nihil ab ipſis certò definitum de hora qua reſurrexit, apparet. Diuerſe enim Euangeliſtæ ad monumentum veniſſe ſcripſerunt mutatis temporibus, & omnes ſurrexiſſe iam Dominum dixerunt inueniſſe: & veſpere ſabbatorum, vt dixit Matthæus: & cum mane adhuc eſſet obſcurum, vt ſcribit Ioannes: & ſummo diluculo, vt Lucas: & valde mane orto iam ſole, vt Marcus: & quando ſurrexit quidem, nemo aperte declarauit. Quod autem veſpere ſabbati luceſcente vna ſabbatorum, vſque ad ortum ſolis vnius ſabbatorum, qui ad monumentum venerunt, eum non amplius iacentem inuenerunt, hoc in confeſſo eſt. Ac neque diſſentire, nec aduerſari inter ſe Euangeliſtas exiſtimemus. Sed quamquam parua quædam circa id quod quæritur controuerſia eſſe videatur, ſi omnes in vna nocte mundi lucem Dominum noſtrum exortum eſſe conſentientes, in hora diſſentiunt: nos tamen quæ ab eis

καιρὸν χρὴ καὶ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἐνάρχεσθαι μέχρις ἐκείνου τὰς ψυχὰς ταῖς νηστείαις ταπεινοῦντας, ὑπὸ πάντων ὁμοίως ὁμολογηθήσεται· κατεσκεύασας δὲ δι᾽ ὧν ἔγραψάς μοι, πάνυ ὑγιῶς, καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων ἠσθημένος, ὅτι μηδὲν ἀπηκριβωμένον ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ὥρας, καθ᾽ ἣν ἀνέστη, φαίνεται. διαφόρως μὲν γὰρ οἱ εὐαγγελισταὶ τοὺς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντας ἀνέγραψαν κατὰ καιροὺς ἐνηλλαγμένους· καὶ πάντες ἀνεστηκότα ἤδη τὸν κύριον ἔφασαν εὑρηκέναι. καὶ, ὀψὲ σαββάτων, ὡς ὁ Ματθαῖος εἶπε· καὶ, πρωΐας ἔτι σκοτίας οὔσης, ὡς ὁ Ἰωάννης γράφει· καὶ, ὄρθρου βαθέος, ὡς ὁ Λουκᾶς. καὶ, λίαν πρωῒ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὡς ὁ Μάρκος. καὶ πότε μὲν ἀνέστη, σαφῶς οὐδεὶς ἀπεφήνατο. ὅτι δὲ ὀψὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ μιᾷ σαββάτων, μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου τῆς μιᾶς σαββάτων, οἱ ἐπὶ τὸ μνημεῖον παραγινόμενοι οὐκέτι κείμενον ἐν αὐτῷ κατέλαβον αὐτὸν, τοῦτο ἀνωμολόγηται· καὶ μὴ διαφωνεῖν, μηδὲ ἐναντιοῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς πρὸς ἀλλήλους ὑπολάβωμεν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ μικρολογία τις εἶναι δόξει περὶ τὸ ζητούμενον, εἰ συμφωνοῦντες πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, τὸ τοῦ κόσμου φῶς, τὸν κύριον ἡμῶν ἀνατεταλκέναι, περὶ τὴν αὐτὴν ὥραν διαφέρονται, ἀλλ᾽ ἡμεῖς τὰ λεχθέντα εὐγνωμόνως,

τως, καὶ πιστῶς ἁρμόσαι προθυμηθῶμεν. τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου λεχθὲν οὕτως ἔχει· ὀψὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος, εἶπε ταῖς γυναιξὶ, μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ, ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη γὰρ, καθὼς εἶπε. τοῦτο δὲ λεχθὲν τὸ, ὀψὲ, οἱ μέν τινες ἡγήσονται κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ ῥήματος τὴν ἑσπέραν δηλοῦν τοῦ σαββάτου· οἱ δὲ * σοφώτεροι, ἐξακούοντες, οὐ τοῦτο, ἀλλὰ νύκτα βαθεῖαν ἐροῦσιν εἶναι, βραδύτητα, καὶ μακρὸν χρόνον τοῦ ῥήματος τοῦ ὀψὲ δηλοῦντος. καὶ ὅτι νύκτα λέγει, καὶ οὐχ ἑσπέραν, ἐπήγαγε· τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, καὶ ἦκον, οὔπω, ὡς οἱ λοιποί φασι, τὰ ἀρώματα φέρουσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ εὗρον τὸν σεισμὸν γεγονότα, καὶ καθήμενον τὸν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ λίθου, καὶ ἀκηκόασι παρ᾽ αὐτοῦ·

dicta ſunt, fideliter ac pie conciliare ſtudeamus. Quod à Matthæo quidem dictum eſt, ſic habet: Veſpere ſabbatorum lucescente in vnam ſabbatorum, venit Maria Magdalene, & altera Maria ad ſpectandũ ſepulchrum. Et ecce terræmotus factus eſt magnus. Angelus enim Domini cum deſcendiſſet de cælo, accedens reuoluit lapidem, & ſedit ſuper ipſum. Erat autem ſpecies eius ſicut fulgur, & veſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt qui cuſtodiebant, & facti ſunt velut mortui. Reſpondens autem Angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos: ſcio enim quòd IESVM crucifixum quæritis: non eſt hic: ſurrexit enim ſicut dixit. Id autem quod dictum eſt, Veſpere, alij quidem exiſtimabunt ſecundum verbi communitatem ſignificare veſperam ſabbati: ſapientiores autem id audientes, non hoc, ſed profundam noctem eſſe dicent, tarditatem & longum tempus veſpere ſignificante. Et quòd noctem dicit, & non veſperam, ſubiunxit: Illuceſcente in vnam ſabbatorum, & venerunt, nondũ, vt ceteri dicunt, aromata ferentes, ſed ad ſpectandum ſepulchrum. Inuenerunt autem factum eſſe terræmotum, & Angelũ ſuper lapidem ſedentem: & audierunt ab

Matth. 28.

* σοφώτερον ἐξακούοντες,

Marc. 16. *Luc. 24.*

ipſo: Non eſt hic, ſurrexit. Similiter Ioannes, In vna ſabbatorum, inquit, Maria Magdalene venit mane, cũ adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, & videt lapidem ſublatum à monumento: ſed iuxta eum, cum adhuc eſſent tenebræ, præceſſerat. Lucas autem dicit: Sabbato quidem quieuerunt ſecundum præceptum: vna autem ſabbatorum ſummo mane ad monumentum venerunt, ferentes quæ parauerant aromata. inuenerunt autem lapidem à monumento reuolutum. Summum mane fortaſſe matutinum ſplendorem, qui prius ſubapparet, ſignificat vnius ſabbatorum. Et ideo iam perfecte præterito cum tota conſequente nocte ſabbato, & alio die incipiente venerunt, aromata & vnguẽta ferentes. Vnde perſpicuum eſt, quòd multo ante reſurrexerat. Hoc Marcus quoque ſequitur, dicẽs: Emerunt aromata, vt venientes vngerent IESVM. Et valde mane vniusſabbatorum veniunt ad monumentum orto iam ſole. Valde enim mane hic quoque dixit, quod idẽ eſt ac ſummo diluculo. & ſubiunxit, Orto iã ſole. Profecto quidẽ & iter earũ ſummo diluculo & valde mane incepit: in itinere autẽ & circa monumentũ moram traxerunt vſque ad

Ioan. 20. Luc. 24. Marc. 16.

τοῦ· οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη· ὁμοίως ὁ Ἰωάννης· ἐν μιᾷ τῶν σαββάτων, φησί, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου· πλὴν παρὰ τούτῳ σκοτίας ἔτι οὔσης προεληλύθει. ὁ δὲ Λουκᾶς φησί, τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος ἐπὶ τὸ μνῆμα ἦλθον, φέρουσαι, ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. ὁ βαθὺς οὖν ὄρθρος ἴσως προϋποφαινομένην ἔχει αὐγὴν ἑωθινὴν ἐμφανίζειν τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων· διὰ τὸ παρῳχηκέναι ἤδη τελείως σὺν τῇ μετ᾽ αὐτὸ νυκτὶ πᾶν τὸ σάββατον, καὶ ἑτέραν ἄρχεσθαι ἡμέραν, ὅτε ἦλθον τὰ ἀρώματα καὶ τὰ μύρα φέρουσαι. ὅθεν δῆλον, ὡς ἀνειστήκει πρὸ πολλοῦ. τούτῳ κατακολουθεῖ καὶ ὁ Μάρκος λέγων· ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. λίαν μὲν γὰρ πρωῒ καὶ οὗτος εἶπεν, ὅπερ ταυτόν ἐστι τῷ, βαθέος ὄρθρου. καὶ ἐπήγαγεν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου· ἡ μὲν γὰρ ὁρμή, καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν, δῆλον, ὡς ὄρθρου βαθέος, καὶ λίαν πρωῒ κατήρχθη· παρέτειναν δὲ κατά τε τὴν πορείαν, καὶ περὶ τὸ μνημεῖον διατρίβουσαι μέχρις ἀνα

τολῆς

ortum

πολλῆς ἡλίου· καὶ λέγει τότε ταύταις ὁ νεανίσκος ὁ λευχείμων· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. τούτων οὕτως ἐχόντων, τοῦτο τοῖς ἀκριβολογουμένοις * ἀπολογούμεθα, κατὰ ποίαν ὥραν, ἢ ποῖον ἡμιώριον, ἢ ὥρας τέταρτον ἄρχεσθαι προσήκει τῆς ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως χαρᾶς. τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύνοντας, καὶ πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς ἤδη μεσούσης ἀνιέντας, ὡς ὀλιγώρους, καὶ ἀκρατεῖς μεμφόμεθα, ὡς παρ' ὀλίγον προκαταλύοντας τὸν δρόμον, λέγοντος ἀνδρὸς σοφοῦ· οὐ μικρὸν ἐν τῷ βίῳ τὸ παρὰ μικρόν. τοὺς δὲ ἐφυστερίζοντας, καὶ διαρκοῦντας ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἐγκαρτεροῦντας, καθ' ἣν καὶ τοῖς πλέουσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπεφάνη, ὡς γενναίους, καὶ φιλοπόνους ἀποδεχόμεθα. τοῖς δὲ μεταξὺ ὡς ἐκινήθησαν, ἢ ὡς ἐδυνήθησαν ἀναπαυσαμένοις, μὴ πάνυ διοχλῶμεν· ἐπεὶ μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως, οὐδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν, ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκάμνουσι, καὶ μόνον οὐκ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως. εἰ δέ τινες οὐχ ὅπως

* ἀποφαινόμεθα,

ortum ſolis. & illis quidem tunc dicit adoleſcens candidatus: Surrexit, non eſt hic. Hæc autẽ cum ita ſe habeant, illis qui hoc accuratius ſubtiliusq. cõſiderant, enuntiamus quota hora, vel etiam ſemihorula, vel quarta horæ oportet incipere lætitiam ob Domini noſtri à mortuis reſurrectionem: & eos quidem qui nimium feſtinant, & paulo ante mediam noctem ieiuniũ frangunt, vt negligentes ac intemperantes reprehendimus, vt qui propemodum antequàm par ſit curſum abruperint, dicente viro ſapiente: Non paruum eſt in vita quod parum abeſt. Eos autem qui differũt, & plurimum perferunt, & ad quartam vſque vigiliam fortiter abſtinent, in qua etiam Saluator noſter nauigantibus in mari ambulans apparuit, vt generoſos & laborum tolerantes ſuſcipimus: ijs autem qui interea vt moti ſunt, vel vt potuerunt, quieſcunt, non valde moleſti ſumus: quandoquidem nec ſex ieiuniorum dies æquali aut ſimili omnes tolerantia perferunt: ſed alij quidem vel omnes tranſmittunt ieiuni permanentes, alij duos, alij tres, alij quatuor, alij nullum. Et ijs quidẽ qui in illis tranſmittendis valde laborauerũt, deinde defeſsi ſunt, & propemodũ deficiunt, ignoſcendum eſt quòd celerius guſtent. Si qui

Matth. 14.

autē non modo non tranſmiſſis, ſed ne ieiunatis quidem, vel etiā in delicatis conuiuijs, cōſumptis præcedētibus quatuor diebus, ad duos eosq. ſolos extremos dies cum venerint, illis à ſe cibo non guſtatõ tranſmiſſis, paraſceue & ſabbato, magnum quid & egregiū ſe facere exiſtimant ſi ad auroram vſque permanſerint: non puto eos ex æquo certamen ſubijſſe cum ijs qui ſe plu ribus diebus prius exercuerūt. Hæc quidem vt ſentio, conſulens de hoc ſcripſi.

11\. De mulieribus quæ ſunt in abſceſſu, an eas ſic affectas oporteat domū Dei ingredi, ſuperuacaneū vel interrogare exiſtimo. Neque enim ipſas arbitror, ſi ſint fideles ac piæ, ſic affectas, auſuras vel ad ſanctam menſam accedere, vel corpus & ſanguinem Domini attingere. Neque enim quæ duodecim annorum fluxum patiebatur, ipſum Dominum feſtinans ad medicinā tetigit, ſed ſolam veſtimenti eius fimbriam. Orare enim quomodocumque ſe habeat aliquis, & vtcumque ſit affectus Domini meminiſſe, & auxiliū implorare, non eſt reprehendendum: ad ſancta autē ſanctorum, qui non anima & corpore purus eſt, accedere prohibebitur.

Matth. 9.

ὅπως ὑπερθέμενοι, ἀλλὰ μηδὲ νηστεύσαντες, ἢ καὶ τρυφήσαντες τὰς προαγούσας τέσσαρας, εἶτα ἐλθόντες ἐπὶ τὰς τελευταίας, δύο καὶ μόνας αὐτὰς ὑπερτιθέντες, τήν τε παρασκευὴν, καὶ τὸ σάββατον, μέγα τι, καὶ λαμπρὸν ποιεῖν νομίζουσιν, ἂν μέχρι τῆς ἕω διαμείνωσιν, οὐκ οἶμαι τὴν ἴσην ἄθλησιν αὐτοὺς πεποιῆσθαι τοῖς τὰς πλείονας ἡμέρας προησκηκόσι. ταῦτα μὲν οὖν, ὡς φρονῶ, συμβουλεύων περὶ τούτου ἔγραψα.

Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν, εἰ προσῆκεν αὐτὰς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν οἶκον εἰσιέναι τοῦ θεοῦ, περιττὸν καὶ τὸ πυνθάνεσθαι νομίζω. οὐδὲ γὰρ αὐτὰς οἶμαι πιστὰς οὔσας, καὶ εὐλαβεῖς τολμήσειν οὕτω διακειμένας ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. οὐδὲ γὰρ ἡ τὴν δωδεκαετῆ ῥύσιν ἔχουσα, πρὸς τὴν ἴασιν σπεύδουσα, ἔθιγεν αὐτοῦ· ἀλλὰ μόνου τοῦ κρασπέδου. προσεύχεσθαι μὲν γὰρ, ὅπως ἂν ἔχοι τις, καὶ ὡς ἂν διακέηται μεμνῆσθαι τοῦ δεσπότου, καὶ δεῖσθαι βοηθείας τυχεῖν, ἀνεπίφθονον· εἰς δὲ τὰ ἅγια, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὁ μὴ πάντῃ καθαρὸς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, προσιέναι κωλυθήσεται.

Quod hic ait Dionyſius, mulieres tempore menſtrui non debere ad ſacram menſam accedere, id non tamquam canonem ab omnibus ſeruandum propoſuit, nec contrarium ſentientes damnauit, ſed tantum ex propria ſententia locutus eſt, quam etiam ab alijs examinari voluit. Vide Card. Barõ. Tom. 2. Annal. Eccl. anno Domini 266. num. xj.

Αὐτάρκεις δὲ καὶ οἱ γεγαμηκότες ἑαυτῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι προσήκον ἀλλήλων ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὦσιν, ἀκηκόασι Παύλου γράφοντος.

Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν· καὶ ἑαυτοὺς, εἴτε διακρίνονται περὶ τούτου, εἴτε μὴ, σκοπείτωσαν· ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενος, φησὶ, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται· καὶ ἐν τούτοις δ᾽ εὐσυνείδητος ἔστω, καὶ δ᾽ ἐπαῤῥησίαστος πᾶς, κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον, ὁ προσιὼν τῷ θεῷ.

Ταῦτα μὲν σὺ τιμῶν ἡμᾶς, οὐ γὰρ ἀγνοῶν, ἀγαπητὲ, τὰ πύσματα ὑμῖν προσήγαγες, ὁμόφρονας ἡμᾶς ὥσπερ ἐσμὲν, καὶ ἰσοψύχους ἑαυτῷ παρασκευάζων· ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς διδάσκαλος, ἀλλ᾽ ὡς μετὰ πάσης ἁπλότητος προσῆκον ἡμᾶς ἀλλήλοις διαλέγεσθαι, εἰς κοινὸν τὴν διάνοιαν ἐμαυτοῦ ἐξέθηκα· ἣν ἐπικρίνας καὶ σὺ συνετώτατέ μου υἱὲ, ὅτι ἂν σοι φανῇ βέλτιον, καὶ οὕτως ἔχειν δοκιμάζῃς, ἀντιγράψεις. ἐῤῥῶσθαί σε ἀγαπητὲ υἱέ μου, ἐν εἰρήνῃ τῷ κυρίῳ λειτουργοῦντα, εὔχομαι.

Porro & qui matrimonio III.
iuncti ſunt, debent eſſe ſui ido
nei iudices. Quòd enim à ſe
inuicem ex conſenſu ad tem- 1. Cor. 7.
pus abſtinere conueniat, vt
vacent orationi, & rurſus con
ueniant, Paulum dicentem
audierunt.

Qui autem in non volun- IIII.
tario nocturno fluxu fuerint,
ij quoque propriam conſcien
tiam ſequantur, & ſe ipſos an
de eo diſcernant, an non, con-
ſiderent: & quemadmodum
in cibis, Qui diſcernit, inquit, Rom. 14.
ſi comederit, cōdemnatus eſt:
in his quoque bonæ ſit con-
ſcientiæ & fiduciæ, ſecundum
propriam cogitationem, qui
ad Deum accedit.

Has tu quidem, nos hono-
rans (non enim ea ignoras, ò
dilecte) nobis quęſtiones pro-
poſuiſti, nos vt eiuſdem ſen-
tentiæ ſicut & ſumus, eiuſ-
demq. animi, ſimul præparās.
Ego autem non vt doctor, ſed
vt cum omni ſimplicitate con
uenit nos inuicem differere,
meam ſententiam in commu-
ne edidi: quam cum tu exa-
minaueris, fili mi ſapientiſſi-
me, quod tibi melius apparue
rit, & ſic etiam ſe habere exi-
ſtimaueris, reſcribes. Valere te, dilecte fili mi, in pace Do-
mino miniſtrantem opto.

FINIS.

REGESTVM

† A B C D E F

Omnes ſunt quaterniones præter †, F, duerniones.

R O M AE
Ex Typographia Vaticana.
M DC VIII.

ſures primum reputans, qui ſpolia & rapinam venirent, manſi in lecto nudus plane, vt eram, ſolo induſio coopertus: reliquum autem veſtitum prope me poſitum porrexi. At hi, ſurgere iubent, & quàm mox abire. Tandem animaduertens quamobrem aduenta ſſent, cœpi vociferari, ſupplex illos precatus vt abirēt, nosq. illic manere paterentur. Quin etiam petebam ab eis, vt ſi quo me beneficio afficere cuperent, ipſi caput meum ceruicibus abſcindere dignarentur: ſicq. ſatellitibus, qui me eſſent cruciatum abducturi, anteuerterent. Illi, dum hæc clamore efferebam (ſicut conſortes mei, & omnium mearum calamitatum participes pro certo norunt) me inuitum è lecto excitarunt. Tum ego humi me ſupinum proſternere. Iſti igitur manibus pedibusq. me abreprum (Caius quidem, Fauſtus, Petrus & Paulus, qui me ſequebantur, iſtarum rerum omnium teſtes eſſe poterunt) educere, ac prehenſum prope inuito animo ab oppidulo exportare, & nudo aſino impoſitum, ſecum inde auehere.

πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικομένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς ἧς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι· τὴν δὲ λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον. οἱ δὲ, ἐξανίστασθαί τε ἐκέλευον καὶ τὴν ταχίστην ἐξιέναι. καὶ τότε συνεὶς ἐφ' ᾧ παρῆσαν, ἀνέκραγον δεόμενος αὐτῶν καὶ ἱκετεύων ἀπιέναι καὶ ἡμᾶς ἐᾶν. εἰ δὲ βούλονταί τι χρηστὸν ἐργάσασθαι, τοὺς ἀπάγοντάς με φθάσαι, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοὺς τὴν ἐμὴν ἀποτεμεῖν ἠξίουν. καὶ τοιαῦτα βοῶντος, ὡς ἴσασιν οἱ κοινωνοί μου καὶ μέτοχοι πάντων γενόμενοι, ἀνίστασαν πρὸς βίαν. κἀγὼ μὲν παρῆκα ἐμαυτὸν ὕπτιον εἰς τοὔδαφος. οἱ δὲ, διαλαβόντες χειρῶν καὶ ποδῶν, σύροντες ἐξήγαγον. ἐπηκολούθουν δέ μοι οἱ τούτων πάντων γενόμενοι μάρτυρες, Γάϊος, Φαῦστος, Πέτρος, Παῦλος. οἳ καὶ ὑπολαβόντες με, φοράδην ἐξήγαγον τοῦ πολιχνίου, καὶ ὄνῳ γυμνῷ ἐπιβιβάσαντες ἀπήγαγον. ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ ὁ Διονύσιος διεξέρχεται.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

EX

4-3-3

BIBLIOTECA
1